

Gösta Forsslund

**BILDHUGGAREN
KONSTHANTVERKAREN
EMIL SANDBERG**

*Från lärling till mästare och
medaljör*

1993

Innehåll.

Förord

Emil Sandberg: Från en hantverkares liv
- Några dagboksblad-

Sid. 1 - 43

Gösta Forsslund:

Från lärling till mästare och medaljör

Sid. 1 - 3

Utförda offentliga arbeten

Bilaga 1

Enskilda arbeten. Se bilaga 4 och Bildgalleri

Landshövding Sven Johansson. Sid. 1 - 6

Bilaga 2

Emil Sandberg: Att ge träet liv

Bilaga 3

Tidningsutklipp med bilder

Bilaga 4

Hantverk i Sverige. Per Falk och Per Westerberg

Bilaga 5

Carl Fagerberg. Biografi

Bilaga 6

Carl Malmsten. Biografi

Bilaga 7

Sigtuna - Skolans - Slöjdkurser. Intyg

Bilaga 8

Högre konstyrkesskolan. Göteborg. Intyg

Bilaga 9

Nils Magnusson. Intyg

Bilaga 10

Hans Wikström. Intyg

Bilaga 11

Margit Arnell. Intyg

Bilaga 12

Bror Watz. Intyg

Bilaga 13

Bildgalleri

VÄSTERBOTTEN. Byggnadsminnen. 3 - 1991

Förord

Omkring år 1980 erhöll Gunne och jag som gåva av träskulptören Emil Sandberg hans bok, "EN HANTVERKARES LIV - NÅGRA DAGBOKSBLAD", utgiven Julen 1978.

Upplagan är för länge sedan slut. Vid samtal med Emil kom vi överens om att utgiva boken på nytt. Dessutom skulle insamlas data om Emils utbildning, offentliga arbeten och utställningar. Genom publicerade tidningsartiklar, bilder av offentliga och enskilda arbeten kunde ett underlag erhållas, som skulle visa exempel på Emils stora skulpturala begåvning. Denna hade hans lärare professor Carl Malmsten vitsordat redan då Emil endast var 22 år gammal. Dessutom kunde dokumenteras Emils otroliga arbetsförmåga.

Bland andra har Emils kusin Alma med maken Johannes Modig beställt ett stort antal av Emils arbeten till sitt hem. Då dessa nu har ärvts av deras barn kunde det vara glädjande för dem att minnas detta stora intresse för Emils stilmöbler och hans andra skurna alster. Det är naturligt i denna framställning att bilder och interiörer är medtagna även från oss.

Det måste betonas, att denna utgåva är liten och vänder sig till Emils och mina närmaste och inte till allmänheten.

Gunne och jag hyser mycken tacksamhet till Ester och Emil för långvarig vänskap och tillåtelsen att tillsammans med Emil ge ut denna bok.

Täby den 6 september 1993

Gösta Forsslund
Åkerbyvägen 84, 9 tr. 183 35 TÄBY.
Tel 08-768 74 49

Eftergranskning av boken om Emil Sandberg.

Gösta Forsslund

1993-10-03

Vid genomgång av Umeå kommuns utredning begärd av landshövding Sven Johansson (bil. 2) och artikeln "Att ge träet liv" (bil. 3) finner man några avvikande årtal från sammanställningen i sidorna 1-3, som erhållits på annat sätt, och även i dessa sidor ej medtagna upplysningar.

Bilaga 2.

"1923 anställdes han vid Victor Olssons snickerifabrik, som tillverkade möbler och butiksinnredningar."

"Hösten 1924 praktiserade han vid A O Hedbloms Biljard & Möbelfabrik i Hudiksvall, där han anförtröddes förekommande bildhuggariarbeten."

"1925 fick han anställning som möbelsnickare vid firman Lundberg & Schaeder och arbetade där fram till 1928."

"I början av 1927 fick han ett stipendium på 300 kronor för att delta i en slöjdkurs i Sigtuna."

"1933 blev han kompanjon med sin bror Sigtrid och med pappan som passiv delägare. Granholm och Hägglöfs Snickerifabrik på Östermalm inköptes för en köpesumma av 9 995 kronor och gavs namnet Sandbergs Möbelsnickeri."

"Firman Sandbergs Möbelsnickeri växte och som mest var arbetsstyrkan 9 man."

"Han har även utfört ett reliefarbete kallat 'Historisk utblick' med bilder från Skellefteå stad och socken." Se **Bildgalleriet**. Reliefen ägs numera av Nordbanken i Skellefteå.

"Våren 1952 fick Emil Sandberg en månads vikariat vid Umeå stads yrkesskolor som yrkeslärare i skolans möbelsnickeri."

"Vikariatet ledde till att han hösterminen 1952 anställdes som yrkeslärare."

"1971 pensionerades Emil Sandberg från sin lärartjänst vid yrkesskolan."

På sidan 2 anges yrkeslärartjänsten vara 1953 - 1971.

Bilaga 3.

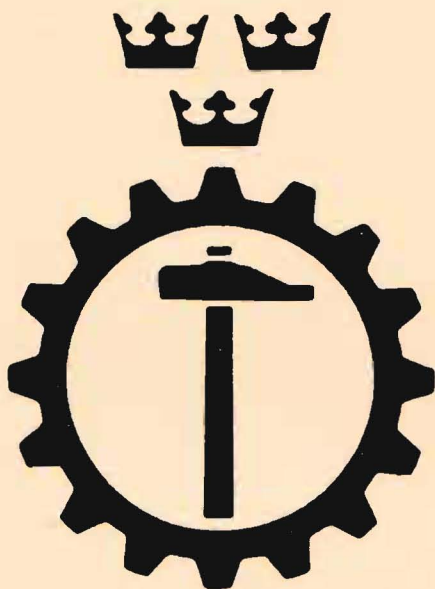
"Efter studier vid Umeå Tekniska skola och några års praktik vid A. O. Hedbloms biljard- och möbelfabrik i Hudiksvall fick jag 1922 ett stipendium på 300 kronor för att deltaga i en slöjdkurs i Sigtuna som leddes av möbelarkitekten Carl Malmsten." **Enligt Malmstens intyg var det år 1927.**

"1933 övertog jag och min bror fars snickeriverkstad. Där tillverkade vi stilmöbler under åren 1935 till 1950." **Enligt sidan 1 anges egen verkstad till åren 1934 - 1953.**

Emil Sandberg

FRÅN EN HANTVERKARES LIV
- NÅGRA DAGBOKSBLAD -

1987

Tillägnad mina Kära flickor
Kerstin o Karin
julen 78

Emil Sandberg:

Från en hantverkares liv
- Några dagboksblad.

Tillägnad mina kära flickor
Kerstin och Carin.

Julen 1978.
Pappa.

För genomläsning av manuskript
tackar jag vännen Werner Ihd.
Samtidigt tackar jag hans rara
hustru Maud, som ombesörjt tryck-
ningen.

Fört.

Från en hantverkarens liv.
- Några dagboksblad.

I. Barndom.

1.

Jag, Emil Fritiof Sandberg, är född den 30 april 1905 i Sävar kyrkby. Min mor Emma minns jag som en mjuk, hjärtgod och omtänksam mor. Trots många barn och svaq hälsa hade hon alltid tid att se till oss på bästa tänkbara sätt. - Vid mina unga år förstod jag inte vilken underbar mor vi hade. Nu minns jag med beundran det bleka ansiktet med de mjuka fina dragen, den milda rösten, den varma blicken - en blick, som strålade av omtanke och godhet.

En fråga, som jag ofta har ställt mig är ; Vad hade min mamma för drömmar om min framtid? Jag vet inte, men ett vet jag - hon offrade många mödosamma timmar med att sköta om mig, inte minst under min första skoltid. - Tack kära mor, för allt vad du gav.

Min far Lorenz, som tidvis även hade problem med sin hälsa, blev jag låsa känna betydligt bättre. Han var en ganska sträng och bestämd far. Två mål hade han med oss barn - att fostro oss till ärliga och hederliga människor samt att efter förmåga skaffa oss en god utbildning. Pappa var mån om att jag skulle få studera mitt blivande yrke hos skickliga mästare. Han ville också, att jag skulle deltaga i olika utbildningskurser.

Vårt Sävarhem var ett välbärgat hem. Gården var en stor mangårdsbyggnad med fem rum och kök samt två vindsrum. Den var byggd i U-form med en bestadsläpennet i den norra och verkstadsrum i den södra flygeln. I mittdelen fanns vagnslår, bageri-

stuga, visthusbod, vedbod med mera. Till gården hörde även en större ladugård samt en rundloge. Det fanns även, inte minst viktigt, en djup gårdsbrunn.

Att tillsammans med sex syskon få växa upp på en lantgård hade många fördelar, framför allt när det gällde lekar och sysselsättning. Med glädje kan jag minnas, hur vi lekte såväl inom- som utomhus. Ja, vi hade stora områden att röra oss på - en stor gårdstomt med många uthus. Det var lekar, som ibland - naturligtvis - kunde övergå i kiv och lite bråk.

Farligare än dessa lekar var lekarna nere på Sävarån, där jag tillsammans med mina betydligt vildare bröder Sigfrid och Nils sprang och lekte på flytande flottningstimmer. Nog var jag lite skraj, när timmerstockarna rullade och sjönk under barfötterna.

Ett äventyr jag minns, och som även det kunnat sluta illa, var när jag en kall vinterdag smög och gömde mig i en stötting-släde, som skulle ner till Skeppsvik för att hämta timmer. Hemma saknade man mig naturligtvis snart, men vi hade kommit en god bit på väg, när en hästskjuts kom i ilande fart och hämtade hem mig. Väl hemma blev jag redbäddad i en varm säng och vad jag minns fick jag inga men av äventyret.

Bland de värsta rackartygen jag minns, var när jag i ett slags oförklarligt övermod slog sönder alla smårutorna i hönshuset, som ibland för övrigt var vår lekstuga. Jag minns väl vad "madam Ågren" sa, när hon såg allt det krossade glaset: "Emil, tänk vad du kommer att få stryk, när pappa ser vad du gjort." Än idag går jag och väntar på riset --- men jag minns hur rädd och ångerfull jag var. - Däremot kan jag inte minnas, när gårdstuppen flög på mig och med sin vassa näbb högg ett stort hål i kinden strax under vänster öga. Men pappa berättade ofta om händelsen och betonade vilken tur det var, att jag inte var enögd ---. Då kanske jag mindre klart hade sett den syn, som jag aldrig kan glömma. Det var när alla våra kor, en sex-åtta stycken, låg dödsjuka i magkramp på gårdsplanen efter att ha fått i sig massor av mjöl, som de på något sätt kommit över. Om jag minns rätt måste ett par kor slaktas.

Till mina käraste barndomsminnen hör söndagsmiddagarna. Då serverades hela familjen kring matbordet. Bordsönn lästes för det mesta och det skulle vara tyst kring bordet medan vi åt. Det vankades alltid något gott till efterrätt - ris à la Malte

och skurna brödtårningar, som blandades med sylt och gräddor var favoriträtter.

Ljusa, men egendomligt nog ganska svaga minnen, har jag från min barndoms jular. Julgranen lyste så varmt och den var rikt klädd med flaggor och stora, frasiga karameller. På julaftonens julbord fanns det många hemlagade rätter - julskinka med dopp i gryta hörde till. Doft från juläpplen kan jag ännu känna och vägen till lillkammaren med dörr från salen minns jag. Där inne fanns julkakorna i olika burkar - burkar, som vi barn försökte att tjuvplocka ur. - På julaftonens kväll fick alla barnen julklappar. Jag har inget bestämt minne av vad jag fick, men jag minns, att julklapparna från mina mosttrar, systrarna Schönfeldt, var inlagda i tidningspapper. Julottefärden med häst och släde var jag med om några gånger. - Veckorna efter jul var julkalasens tid. En gång fick jag följa med på julkalas till inspektör Johansson, som bodde på Herrgårn, nuvarande Sävergården på Gammlia i Umeå - och det var naturligtvis en upplevelse för ett barn.

Klarare är mina minnen från sommar och sol. Som till exempel den varma sommardag, då pappa ordnade en färd med roddbåt utför Sävarån. Mamma hade packat korgen full med mat, och när vi kom till Glanhällan fick vi en efterlängtat matrast. På hemvägen var det lite jobbigare. Jag minns, att pappa och de andra fick dra båten i lina uppför några små forsar. - Badstunder i ån intill gamla sågverksbron har även de för evigt ristat sig in i mitt minne.

Slåttertiden minner mig om många roliga dagar; - detta att få tumla om i höskrindan - att känna doft av färskt hö ---. Att trampa ihop höet i ledorna var omväxlande och roligt, men tröttsamt.

På sensommeren kom slåtterarbetet igång i tröskverk och på rundloge. Rasterna var sköna avbrott i slitet. Då samlades grannarna i köket för mat och kaffe pauser. Det diskuterades och skojsades friskt och på ett elegant sätt drack och började man i sig kaffet från fatet. Än kan jag höra rösterna och de glada skretten. Det var en härlig dialekt i Sävar på den tiden - den var mera genuin och inte så utslätad som dagens. Och man hade sina seder och bruk. En gammal sed var, skulle jag tro, att när någon kom och hälsade på, så la han mössan på golvet

innanför dörren - steg sedan fram och tog i hand och sa: "Tack". Spännande dagar var det, när Dragonerna kom och hälsade på. Å, vilka fina hästar de hade! Jag minns väl, när de en kall vinterdag kom på väg norrut. Turvis fick de komma in i köket och tina upp sig och sina stelfrusna smörgåsar vid köksspisens. - Även infanterister fick vi besök av. De hade övningar på våra gårdar - och då var vi pojkar nyfikna och ville se på. - När de drog it vidare fanns det alltid någonting intressant att hitta efter dem. En gång plockade vi upp en massa kex, som de lämnat efter sig i en dikeskant. Det var mums!

Jag har även ett annat barndomsminne av krigarliv, även om det är svagt. Jag var med vid invigningen av Sävärmonumentet, kanske mest berömt för den barbariska inskriften: "Fosterlandet Åt Sina Stupade Söner". Bland annat förekom tävlingslekar. En var att ett par beväringar satt gränslinje över en stock och med en kudde försökte slå ner varandra. Stocken var väl halvannan meter över marken och jag tyckte det var roligt och spännande.

Men de första sköna, bekymmersfria barnåren led mot sitt slut. Det stundade bistrare tider.

2.

De flesta minns sina skolår med glädje - så inte jag. Visst fanns det dagar av sol och värme --- men ---. Min första skolfröken - fröken Löfroth, som jag hade i två år i småskolan, var sträng och fordrande. Jag kan inte påminna mig någon av mina första skolkamrater. Däremot minns jag, att fröken en av de första gångerna sa, att vi skulle hälsa artigt på alla vi mötte. Och då gjorde jag det. - Efter småskolan fick jag fröken Pettersson som lärare under ett slitigt år. - Jag kan inte annat än betrakta mig som en dålig elev. Jag hade svårt att följa med i undervisningen, något som nog mest berodde på min blyghet. Bättre gick det i slöjden, där min pappa var lärare. Jag gjorde en blompinne, en skärbräda samt en selpinne - allt efter noggranna och bestämda mått. - Om mina senare skolår - skolåren i Umeå - skall jag berätta längre fram.

Vid sju-åtta års ålder var jag road av att dagligen vistas några timmar i pappas snickeriverkstad bland spån och bräder. Här handsnickrades möbler och enkla ting. Uppmuntrande och trivlig var pappas trotjänare Oskar Ågren, en ovanligt klok och fin människa. Han skulle senare bli en av mina bästa läromästare.

Sommaren 1911 är en minnesvärd sommar. Då åkte jag tåg för första gången. Jag och min syster Astrid fick följa med mamma till Skellefteå, där hon skulle hälsa på sina systrar, frökarna Schönfeldt. Under resan förmanade mamma oss att sköta oss fint i det "fina" hemmet. Och det gjorde vi nog - kanske var det därför vi fick göra en ångbåtstur ner till Örviken? - Det var två debuter på varandra - tåg och ångbåt -. Nästa sommar skulle det komma ännu en - en som var ännu mer spännande.

Sommaren 1912 var jag med om min första biltur. Det var jag och några av syskonen, som fick följa med mamma och pappa till Lövånger, där vi skulle hälsa på moster Mia och morbror Arvid. Ja, det var i sanning en upplevelse. Det var säkert en av de första bilarna, som kom till vårt län och den kördes av ägaren Bylin. - Resdagen, som var varm och solig, blev för oss alla en minnesrik och trevlig dag. Kanske minns jag bäst, när alla fick stiga ur bilen, då den inte orkade dra oss uppför en stor backe.

Däremot kan jag inte minnas, att vi måste hjälpa Ajax uppför backarna, när vi gjorde våra stadsresor. - Ajax var vår häst, vår trogne, starke dragare och vän. - Tänk, vad jag tyckte Hamrinsberget såg stort ut, när vi efter gamla Öbackavägen närmade oss staden och ett hägrande konditoribesök. Föga anade jag då, att det skulle bli min barndoms berg och att jag under en lång tid av mitt liv skulle bo i dess närhet. - Under sommaren lekte vi Östermalmspojkar indianer och vita där uppe bland klippblocken och under vintern åkte vi med skidor, kälkar, långsläde och ackjor nedför dess sluttningar - oh, härliga minnen!

Kyrkklockor klämtar i Sävar kyrka. Jag har ett svegt minne av första världskrigets utbrott - men jag har en känsla av en förtätad stämning och än kan jag höra sjungande och skrålande mobiliseringsmän dra genom byn till sina förläggningar. - Den sommaren fyllde jag nio år - lyckliga barnår i Sävar led mot sitt slut ---.

3.

Sommaren 1915 köpte pappa ett mindre hemman i Umeå. Under sensommaren lämnar vi Sävar och flyttar in i vårt nya hem i stadsdelen Östermalm.

Jag minns flyttningen ganska väl. Ett av flyttlassen fick jag själv vara med om. Körsvan var Sigfrid och Ajax drog lasset. Det var en varm dag och körtiden var väl omkring tre timmar. Uppre på Täfteåberget fanns en liten vattenpöl, där Ajax fick släcka törsten och vila sig lite. Resan gick fint, om jag undantar ett litet missöde med en korkmatta, som gled ut från lasset och drog kull en cyklande dam. Sigfrid fick en rejäl utskällning och själv blev jag illa berörd, men Sigfrid körde lugnt vidare.

Vi hade ju också kor, som skulle förflyttas. Vilka som drav korna in till stan, minns jag inte, men jag skulle tro att det föll på Sigfrids och Nisses lott.

Vårt nya hem på Östermalm var en förenklad Västerbottensgård. Huset var i ett plan med en oinredd vind och bestod av tre rum och kök plus två skafferirum. Ingången var en farstu, som hade dörrar till kök och salsrum. I köket fanns en golvlucka ner till matkällaren. - Det blev trångt med sovplatser i stugan - vi var ju en stor familj - men sommartid låg vi även uppe på vinden. Den första vintern blev kall, och jag erinrar mig hur fönstren frös igen med stora issträngar, som hängde ner efter väggarna.

Arbetsamt och besvärligt var det att hämta hem vatten från Holmströms brunn, och det var inte mindre slitigt att bära ut slaskvatten. Vedsågning och inbärning av ved kom också på barnens lott och det var inte det roligaste vi visste. Efter ett år lät pappa sätta in el- och värme. Värmekälla var en enkel spispanna. I uthuslängan inredde han en verkstadslokal för sitt snickeri, som bland annat hade en träsvarv med trampanordning.

I Umeå fick vi snart nya kamrater, däribland Erik och Allan Lindquist och Gunnar Strömberg - trevliga pojkar, som jag ofta lekte med. Men livet leker inte alltid, inte ens för oss barn.

I september 1916 upplevde jag min första familjesorg. Den 25 i den månaden dog min bror Sven-Einar, endast två år gammal. Han led av en svår och plågsam sjukdom. Jag har endast svaga minnen av honom, men jag minns, när vi tog farväl av honom vid familjegraven i Sävar.

I Umeå fick jag även nya skolkamrater. De var bra, men för övrigt är mina skolår i Umeå en tid, som jag inte skulle vilja ha åter. Även här gav mig min blyghet många svåra stunder.

Tröttsamma var skoltimmarna i innanläsning, välskrivning och räkning. Med mindre olust gick jag till lektionerna i geografi och naturlära. Tedning var mitt favoritämne. Utrivseln ökade väl än mer av att vår skolfröken, Henny Schönfald, var sträng och fordrande - hon hade lätt för att ta till den alltid nära till hands liggande rottingen. Men vad värre var - hon var mycket partisk. Betydligt roligare var lektionerna i slöjd, där jag nu istället för pappa hade fått Theander Eklöf som lärare.

Med vämjelse minns jag skolbespisningen. Jag hade ofta oturen att få stora grynklumpar i vällingen. Men vetefranskan var god. Skolmåltiden var endast avsedd för mindre bemedlade och för sådana, som hade lång väg till skolan.

Få av mina skolkamrater har jag haft kontakt med senare i livet, men en - Verner Eklund - blev en god vän ända in i ålderns höst. Tidigt gick däremot grannflickan Elin Elfing bort, redan under vårt sista skolår, vill jag minnas.

Ett halvår efter min brors död drabbades familjen av en ny sorg. Den 27 mars dog mamma. Jag var ännu för ung för att förstå vad hennes bortgång skulle betyda för oss barn. En god, öm mor hade slutat sitt livsverk. Hennes döda kropp låg några dagar i salen på ett sofflock, innan den vita kistan kom. Hon begravdes på kyrkogården i Sävar. Av jordfästningen har jag endast dunkla minnen.

4.

Allt blev förändrat, när mor gått bort. Det var bekymmersamma år som följde. Faster Matilda fick nu överta ansvaret för familjen. Med tacksamhet minns vi denna hjärtevarma, omtänksamma kvinnan, som nu blev en mor för oss. - Hennes arbetsdag var lång och slitsam. Hon skulle ju inte bara laga vår mat och städa vårt hus - hon skulle också lappa kläder åt sex ungar, som var i slitvargesåldern. - Hur mycket faster fick i matpengar i veckan kan bara bli en ren gissning. Men mycket var det inte - kanske tio-tolv kronor. Pappas inkomster var små, så nog var det magert ibland, men någon direkt nöd led vi inte.

Våra måltider var nog lite enahanda. Till frukost var det ofta saltströmming och potatis och kornmjölsgröt omväxlande med blöta eller bryta. Middagomat, som jag minns, var köttbullar, palt, ärtor med läsk och pannkaka. En efterlängtd efterrätt var

brödpudding med vaniljsås. Mindre roligt tyckte jag det var, när vi fick filmjök utan socker -- och jag tyckte dessutom alltid att den smakade bleckplåt ---.

Efter något år, när Astrid blivit lite äldre, fick hon ta hand om hushållsbestyren. Hon ordnade också många gånger med roliga lekstunder. En omtyckt lek var "smygis". Trots namnet på denna lek var det ibland både bullersamt och livligt i den trånga stugan.

Astrid kunde också laga god mat. Till söndagsmiddag fick vi ofta stek. Den inköptes av kötthandlare Grahn, som körde omkring med sina varor. När Astrid frågade Grahn, om han hade någon fin köttbit kom alltid svaret: "Ja, härligt!" - Vi syskon står i stor tacksamhetsskuld till Astrid, som på en gång både var en bra husmor och en kär lekkamrat.

Vilket år pappa sålde häst och kor minns jag inte, troligen 1917 eller kanske var det 1918. Bättre minns jag, att gris hade vi kvar. Den var installad hos Teglund, så en uppgift för oss barn var att hämta och samla in grismat.

Våra närmaste grannar var kusken Andersson, limmaren Lindqvist, järnvägsrallaren Nilsson, som hade en idyllisk trädgårdstappa, och "Nings mor" Nils Andersson. Hos kusken Andersson bodde "Tvätt-Naima". Hon hade fått namn efter sitt yrke och jag hörde aldrig något annat namn på henne. - Att tvätta var för övrigt en mycket omständlig procedur på den tiden. Det var i sanning inte bara till att trycka på några knappar. Oftast höll vi till i Holmetröme, som hade tvättgryta och vattenkran, men ibland var vi i stadens klapphus. Nog tog det emot många gånger, när man först skulle dra iväg med smutstvätten och sen hämta hem den nu rent doftande tvätten. Men den friska, rena doften tänkte jag kanske inte så mycket på - mest slitet. - Jag tänkte kanske heller aldrig på dem som i klapphuset fick klappa och gno för mager slant---.

Sommarlovet 1918 arbetade jag några veckor på Bobergs Mekaniska Verkstad. Där fick jag hjälpa pappa med modellsnickerier. Det var ett trevligt jobb och än kan jag känna doften av färskt trä och den mörkfärg, som ströks över trämodellerna.

Den sommaren - det sista sommarlovet - vallade jag också kor åt min kusin Ernst Eriksson på Ålidbacken. Korna, som var en fyrafem stycken skulle följa Sävarvägen fram till Tavelsjön och sedan gå längs sjöstranden fram till Norret. Där tog jag en skön

matrast. På hemvägen följde jag bäcken, som rinner ned mot
Sävarvägen och efter ungefär fem timmar var jag åter hemma med
korna. Det var ett friskt, fritt och härligt liv. Med vidjekäpp
och ryggsäck kände jag mig som en riktig vallpojke. - Än kan
jag höra bjällerklängen från mitt sista sommarlov. Jag var ännu
ett barn, nyss tretton år fyllda. Men arbetets och allvarets tid
var inne - lekens tid var förbi.

II. Ungdoms- och studieår.

1.

Hösten 1918 började jag som möbelsnickarlärling på min fars verkstad. Nu började de arbetssamma åren med långa dagar - arbetsdagen var nio och en halv timme med början klockan sju. Vardagar slutade vi klockan halv sex, på lördagar klockan två. Yrket fick jag lära från grunden. Oskar Ågren blev lika mycket som far min läromästare. Att vara lärpojke och samtidigt springgrabb var inte alltid så roligt. Det var ofta tungt och slitsamt att dra dragkärrellass med färdiga möbler eller tunga lass med hämtningsmöbler, som skulle renoveras. - Men ändå - ibland kunde jag känna mig lite stolt, där jag drog mitt kärlass genom stadens gator. - Min veckolön var tre-fem kronor.

Eftersom min far drev ett rent beställningssnickeri blev arbetsuppgifterna skiftande och min utbildning mångsidig. Rätt tidigt fick jag maskinarbeta mina arbetsstycken. De första träskärningsarbetena jag fick göra var några enkla bladornament på två små hurtsdörrar till en fru Hjortsberg. Jag minns även hur jag skar bladornament på empiremöbler, stolar och bord, till fru Appelgren och blom- och bladornament på en spegelbyrå i valnöt till fröken Maria Andersson. Det var "fina" fruar, som jag här har nämnt - pappa hade en fin kundkrets.

Tiden hade runnit iväg. Jag var nu i konfirmationsåldern. Jag konfirmerades den 16 april 1921. Min konfirmationslärare var komminister Arvid Svanborg. Han var enligt min uppfattning en gedigen gudeman, en man som levde som han lärde. Minnesorden, som Svanborg skrev i min Konfirmationsbibel var Dom. 10: 17-19.

Uppb. 21:6 - SED OCH ARBETA -

Under min konfirmationstid var jag gripen av bibelns förkunneles och jag var en flitig kyrkobesökare. Grunden till min kristna livssyn hade säkerligen lagts redan under tidigare år. - Som minne av konfirmationen fick jag av pappa ett fickur med kedja - ett kärt minne för hela livet. Då och då tar jag fram det konfirmationskort, som vi tog och jag minns ännu - mer än ett halvsekel efteråt-många av mina läskamrater.

2.

De ensamma ungdomsåren fortsätter sin stilla gång. Jag var inbunden med ett allvarligt sinnessätt och jag hade svårt att få någon god vän. Min innersta och uppriktiga längtan var att finna en flicka. Men flickor fanns ännu inga - det skulle i så fall vara min syster Gertrud, som jag var mycket samman med, men --- Familjen Modig, en familj, som jag alltid kände mig välkommen till, hade en dotter - den trevliga tösen Ingeborg. Men jag vågade aldrig föreslå henne en länge närd dröm - ett biobesök. Var jag för blyg? eller kände jag mig för obetydlig? - Men var tid har sin givna gång.

Men riktigt ensam var jag inte. Med glädje kan jag minnas de trevliga kvällspromenaderna utefter Kungsgatan tillsammans med Oscar Olofsson och Verner Eklund - promenader, som oftast slutade med ett kondisbesök, om det var lördag. Men flickor --- nej ---.

Sin flicka hade däremot min bror Sigfrid funnit. Vid midsommartid 1922 gjorde jag och Astrid en för oss på den tiden lång järnvägsresa. Vi var bjudna på bröllop i Näsvisen. Det blev en spännande och rolig resa. När vi kom till Ljusdal sent på kvällen, fick vi var sin filt och sen låstes vi in i väntsalen, där vi fick sova på de hårda bänkarna. På morgonen kom konduktören och låste upp och väckte sina, i bästa fall, sovande passagerare. - På perrongen i Näsvisen blev vi hjärtligt mottagna av Sigfrid och hans blivande fru. Det blev en bröllopsfest att minnas. Signe var en vacker brud - min bror hade funnit sin kvinna ---.

Astrid och jag hade sköna, trevliga dagar i Hälsingland. Vi gästade även moster Anna. En dag fick vi följa med då korna skulle valas upp till fäbodarna. Det var oförglömligt vackert med mäktig gran- och tallskog och vidsträckta utsikter. Kanske gick mina tankar tillbaka till min egen vallpojkesommar vid Tevelsjöns

stränder ---. I Hudiksvall hälsade vi på ännu en moster Anna. Deras barn Ester och Erik, ungdomar i vår egen ålder, blev en ny släktbekantskap, som gladdo oss mycket.

3.

Åren 1921-1923 fortsätter jag på min fars möbilverkstad. Allt mer förstod jag vilket svårt och komplicerat yrke jag valt att ägna mitt liv åt. Få yrken, tror jag, har ett så brett register som detta. En grundprincip är att rätt kunna sköta och vårda sina handverktyg. Sedan allt detta: - Det gäller att lära känna träets alla olika egenskaper, att känna till olika hopsättningsmetoder, att behärska lim- och faneringsarbete, bets- och ytbehandling. Träskärning - träsvärvning - intarsia är var och ett för sig ett yrke, en konst. - Som lärling hos pappa fick jag en allsidig utbildning i ett fint hantverkaryrke med rika traditioner.

På kvällarna gick jag ofta på yrkeskurser. Jag har betyg från Umeå Tekniska Skola, där jag utbildade mig i frihandsteckning. Vid stadens Lärlingsskola var jag en flitig elev. Där fördjupades mina kunskaper i yrkesritning, materiallära, möbelritning, perspektivlära, intarsiamotiv och skulpturornament. Vid samma skola läste jag bokföring och matematik - kunskaper, som kom mig väl till pass, när jag senare blev egen företagare. - En mångsidig, mycket duktig lärare var skolans rektor, Thor Hellström.

Tack vare dessa kvällskurser kom jag i kontakt med nya kamrater. Det var nu jag lärde känna den förut nämnda Oscar Olofsson, en gedigen, fin människa, som kom att bli en av mina bästa vänner ett helt liv igenom. - Det var långa, arbetsamma kvällar, men ack så lärorika, så mycket de gav mig! - inte minst kamratskap. På mitttrasten gick vi ofta till Vallers Konditori för att få oss lite fika och en go-bit.

En termin deltog jag i snickerilära. Jag gjorde en simshyvel och en putshyvel. Hur glad var jag inte, när läraren verkmästare Henriksson vid avsyning och provhyvling med min putshyvel sa: "Ja, nu har Sandberg stans bästa hyvel". Tyvärr har "stans bästa hyvel" kommit bort. Hemma på verkstan gjorde jag mig dessutom strykmått, smyginkel, gradsåg, trätving och grundkloss. - De trevligaste lektionerna var när vi fick träskärningsövningar. Jag har alla de ornamentala försöken kvar. Hemma i verkstaden omsatte jag mina kunskaper i praktik. Jag gjorde ett tobakskrin i valnöt och ett spelkörtsskrin i björk, båda med ornamentala skulptur. Tobakskrinet sålde jag - antagligen alldeles för

billigt - till överjägmästare Jansson-Fägremo.

4.

Den 1 oktober 1923 fick jag kondition, för att använda den tidens språkbruk, vid Viktor Ohlssons Snickerifabrik. Där tillverkades möbler och butiksinredningar. De möbelornament, som skulle göras, fick jag ta hand om. Mäster Ohlsson var snäll och arbetsam, men hade det ekonomiskt besvärligt. Kanske hade jag det bättre än han? När jag slutade hade jag en timlön på åttio öre - för den lönen skulle jag också bestå mig med egna verktyg.

Hösten 1924 praktiserade jag vid A.O. Hedbloms Billjard & Möbelfabrik i Hudiksvall. Det var en mycket välkänd firma, som lade tonvikt vid hög kvalitet. Jag arbetade med möbeltillverkning och fick förtroendet att utföra de bildhuggeriarbeten, som förekom. Mäster Hedblom var en god läromästare och han var stolt över sitt yrke. Ofta framhöll han, att vi hantverkare var lika fina som banktjänstemän! - Ofta kunde man se honom ute på trottoaren med sitt slitna snickarförkläde. Och han höll ordning på sina snickare. Ve den som inte skötte sina verktyg och om dessa inte fanns på sin givna plats. - Mäster Hedblom var en prydnad för sitt skrå. Han betonade också, att EN SITTANDE SNICKARE OCH EN STÄENDE SKOMAKARE ÄR EN SKAM INFÖR CUD.

I juni 1925 tog jag anställning som möbelsnickare vid Firma Lundberg & Schäder och arbetade där med vissa avbrott fram till mitten av år 1928. Jag trivdes bra och fick arbeta med finare möbler och inredningsarbeten. Alla bildhuggeriarbeten föll på min lott, och det tyckte jag naturligtvis var roligt. Jag hade cirka två kilometer till jobbet, men eftersom jag hade köpt mig en begagnad cykel - pris fem kronor - var vägen inget problem. Vintertid åkte jag för det mesta skidor. Men nog var det mången gång arbetsamt att åka hem till frukost; först köpa franska bröd i Östbergs konditori och sedan hem och slänga i sig en tallrik välling med de inköpta bröden som tilltugg. Vissa tider blev det dessutom övertidarbete. - Snickarmästare Lundberg var alltid vänlig och omtänksam och jag fick en känsla av att vara omtyckt. Min timlön var cirka nittio öre och under mina år hos Lundberg & Schäder ökade kontot på min sparbanksbok från fem hundra sex t i o - s j u kronor till e l v a h u n d r a f e m - pengar, som kom väl till pass för vidare utbildning. Hemma betalade jag femtom kronor i veckan för mat och logi.

Tack vare mästern Nils Lundberg fick jag vara med om en båtresa till Stockholm. Jag och några arbetskamrater fick följa med Svea-bolagets båt Västernorriand till Stockholm för att under resan polera och snygga till fartygets matsal. Som lön fick vi gratis båtresa plus mat och sovhytt ... ! Det var en trevlig och intressant resa. Utanför Bredskär fick vi syn på en grupp sälar. I Härnösand besökte vi den vackra domkyrkan. - Oförglömligt vackert var infarten genom skärgården, då vi gick in mot Kungliga Huvudstaden. Av mitt första besök i Stockholm minns jag främst vandringar i Gamla stan och ett besök på Kungliga Slottet.

5.

Vid den tiden inträffade något som är värt sitt eget kapitel - även om det inte blir långt. Men på sikt är händelsen så betydelsefull, att den är värd sin egen inramning.

Det var under påskveckan 1927 det hände - det som jag så innerligt hade längtat efter - något som skulle ge mening åt mitt liv ---. Vädret var trist med tung marssnö. Vi syskon satt runt salsbordet. En del spelade lopp, andra schack, när en liten söt flicka kom för att hälsa på hos Sandbergs. Efter någon timme förstod jag, ja, jag såg i hennes vackra, goda ögon, att just hon skulle bli min, min kära genom tiderna. - Även om det blev lång väntan, så blev hon min. Jag fick ett innehåll i mina tankar, något att leva för. - Min kära Ester och jag, ja det var Hon, fick inte träffas så ofta, men genom flitigt brevskrivande lärde vi känna varandra - och den som väntar på något gott ---.

På kvällen - när flickan med de goda ögonen hade sagt farväl - tittade jag ut genom fönstret. Det hade slutat snöa, påskmånen tittade fram genom jagande moln --- det kändes vår i luften ---.

6.

I början av 1927 sökte och erhöll jag ett stipendium på trehundra kronor för deltagande i en slöjdkurs i Sigtuna. Kursens ledare skulle vara den erkände möbelarkitekten Carl Malmsten.

Stipendiaten Emil Sandberg tog tåget till Uppsala-Märsta och därifrån buss till den lilla staden vid Mälarens strand. På Internatskolan fick jag ett rum med två bäddar. Trött efter den långa resan somnade jag omedelbart. Efter några timmar väcktes jag av "Lill-Masen", dalmasen Gustav Larsson, som skulle bli min rumskamrat. Han blev säkert en duktig lärare. Att han var

en soldat, som man litade på, förstod jag ett par år senare. Jag såg honom då gå högvakten på Kungliga Slottet - en ära, som aldrig blivit mig förunnad.

Tänk vilken lycka, vilken glädje jag kände att få vara med på denna kurs i Sigtuna. Jag fick se litet av vårt vackra land och jag fick träffa nya kamrater och framför allt - jag fick lära känna den store, berömde Carl Malmsten, en man vars rika kunnande och konst jag beundrar, en stor läromästare att se upp till.

Kursen var avsedd för slöjdlärare, men jag begärde att få rita möbler samt syssla med konsthantverk, något som Malmsten godtog. Han kom förresten att visa stort intresse för mina alster, vilket naturligtvis glädde mig mycket. - En god vän blev även slöjdlärare Ivar Samuelson, en göteborgare, som jag senare skulle få mycken hjälp av.

Det var nu mitt hjärta åter började banka oroligt. - Jag mötte göteborgstösen Gun Bodman - flickan med de underbara ögonen, drömmen av ljuvhet. Samtidigt var hon som ett yrväder - pigg och gladlynt och hon hade ett valspråk, som passade precis: "Frikt vågat är hälften vunnet". Jag minns, att hon var glad åt kolan --- det var för övrigt det enda jag bjöd henne på - om jag undantar, att jag skar hennes porträtt, en relief på en björkplatta, som jag gav henne. - Visst beundrade jag denna flicka. Men jag hade rivaler. Snart märkte jag, att hon uppvaktades av en student --- och med tiden blev hon professorfru i Lund. - Jag tröstade mig med att jag redan mött min flicka - den lilla, söta, gulliga tösen från Skellefteå.

Under kursen gjorde vi trevliga och lärorika utflykter. Bland annat gjorde vi en utflykt till Uppsala, där vi besökte Linnés Hammarby. Stockholm var naturligtvis också ett utflyktsmål med besök på stadshuset och en rundtur på Skansen. Mer imponerade dock ett besök på Skokloster, ett renässansslott med rika konstskatter. Efter dessa studiebesök vaknade på allvar mitt intresse för möbelkonsten och för det rika kulturarv våra förfäder lämnat till senare tidens barn. - I Stockholms stadshus fick jag dessutom beundra Carl Malmstens möbelkonst och på en dekorativ fondvägg prins Eugens målerkonst. Skulptörerna Aron och Gustaf Sandbergs formsköna skulpturer i trä, sten och marmor gjorde också ett djupt och bestående intryck på mig.

Vid slöjdkursens slut erbjöd Calle Malmsten mig plats på hans ritkontor, men jag tackade nej. Däremot var jag tacksen för de

goda råd han gav mig för vidare studier. Han föreslog studier hos bildhuggare Gustav Bergsten, Stockholm, och en kurs på Slöjdföreningens Skola i Göteborg.

Behöver jag efter detta säga, att min Sigtunakurs är en kurs, som jag har haft mycken glädje och nytta av? Mina tankar gick ofta åter till Sigtuna, den lilla idyllen vid Mälarens strand, när jag återvänt hem till Umeå och börjat arbeta med möbler på pappas lilla verkstad.

7.

Det stundade hårdare tider. Den 21 juli 1928 rycker värnplikting 204 69
25 Sandberg in på I 20 - 7 kompaniet. Han fick utbildning i gevärsexercis för vakttjänst och han fick också gå kasernvakt några gånger. Här mötte jag en helt ny atmosfär, väsenskiild från den jag var van vid. Samtalstonen var ganska rå. Jag minns, hur daglöjtnant Rydqvist svor och skällde ner en av mannarna, när vi skulle gå på en vakt. Ja, han var rent oförskämd.

Men jag har även trevligare minnen. En stund, som ristat sig djupt i mitt minne är, när jag en kväll under frivakt stod vid Sandbacke grindar och lyssnade på dansmusik från Erikslund. --- I den stille kvällen kom tonerna till en text jag väl kände - " --- och ingen räckt mig en sådan mun som jungfrun ---", - varför minns jag detta så väl? Kanske har det ett visst samband med en annan händelse --- ? När furir Fällgren skulle lämna ut en snygg och välsittande vapenrock åt mig så sa han, sedan han letat igenom hela klädesförrådet och letat ut den minsta - jag minns hans granskande ögon: "Vad ni är mager, karl. Ni friar för mycket". - Så var inte fallet, men jag vågade inte gå i svaromål ---. Visst var jag mager - men inte berodde det på att jag friade för mycket.

Någon dag efter historien med de alltför stora vapenrockarna träffade jag regementets snickarmästare. Han frågade mig, om han inte fick begära hos min kompanichef, att jag skulle överflyttas till hans verkstad. Det var inte svårt att tacka ja till erbjudandet och några dagar senare hade jag blivit regementssnickare - men ärligt talat - nog var det ett skräppgöra. Sällan har tiden gått så sakta.

Efter fyrtioen dagar fick jag begärt uppskov med militärtjänsten. Jag hade på Carl Malmstens inrådan sökt inträde vid Slöjdföreningens Skola i Göteborg och blivit antagen. I början av september tog jag glad och förhoppningsfull tåget till Göteborg. Reskassen

Vid betygsutdelningen erbjöd rektor Ericsson mig ett premium på trehundra kronor, om jag ville fortsätta mina studier kommande läsår. Han ville också för skolans räkning inköpa den sekretär, som jag hade gjort på skolan. Jag tackade nej till både det ena och det andra. Sekretären fick min kära Ester. - På skolan hade jag också gjort en liten vacker spegelram med tre skulpterade hjortar, som sammanbands av akantusslingor. Konstnären Tore Ehd målade den och det var en utsökt liten sak. När jag kom upp till Umeå sålde jag den till doktorinnan Odin för en blygsam slant. Affärsman har jag aldrig varit ---.

9.

Återkommer till Umeå fullföljer jag den avbrutna militärtjänstgöringen. Den mesta tiden tillbringar jag på regementets snickeri- verkstad. Nu och då avbruten med några krigiska övningar - mål- skjutning med gevär modell -96.

Så här kunde en dag i soldat Sandbergs liv se ut: Väckning klockan 06.00 av stamkorpral Appelblad. Innan uppställningen för marsch mot "matan" skulle sängen vara väl - bäddad, grötrocken välknäppt och skorna välputsade. - Klockan 07.00: Morgonkaffe i plåtmugg med en oftast surjäst bulle som tilltugg. - Så till dagens arbete. Det var långsamt. Som jag tidigare sagt hade jag ingenting riktigt "att bita i" och timmarna hasade sig fram till nästa begivenhet. - Frukostmålet 10.00 var ofta spicken sill, potatis, smör och bröd plus en mugg mjölk. Vi satt tolv man runt ett långbord och vid kortsidan satt en korpral, som delade ut maten. - Bättre än frukostmålet smakade 12-fikat på markan, där kaffe med bulle kostade tjugufem öre. Det låter billigt, men det var ju halva dagslönen ---, så det var närmast att leva över sina tillgångar. Eftermiddagen var en lång väntan på middagsmålet 17.00, som jag dock oftast åt hemma. Dock inte torsdagar, då krigarematen ärtor med fläsk stod på menyn. Någon gång fick kronan kosta på mig en söndagsmiddag också. Klockan 22.00 var det avlämning och trötta krigare lade sig på sina halmstoppade madrasser för en stärkande sömn. Följande morgon väntade åter en "sträng arbetsdag ---.

Visst var det ett enahanda och trist liv, men skall jag vara riktigt ärlig, och det skall man ju, när man skriver ned sina minnen, så kände jag mig riktigt mällig, när jag gick på stadens gator i I 20:s uniform modell 8. Skärmmössan och den gula västen hade jag en åstundan att få köpa, men det fick jag inte ---.

10.

Räkryttiden var slut. Jag stod åter i pappas verkstad, där vi gjorde en hel del fina möbler. På hösten deltog jag i en länsutställning för hantverksalster. Min far ställde upp med en möbelgrupp, som jag hade ritat i Göteborg. Den var gjord i valnöt med intarsiaarbeten. Själv ställde jag ut Esters sekretär, den sekretär, som jag gjort på Slöjdföreningens Skola i Göteborg. Den var tillverkad i mahogny med intarsiaarbeten och hade smålådor i buxbom. Den förut nämnda spegelramen i rokokoställde jag också ut. - Jag tilldelades silvermedalj för dessa pjäser. Detta var mitt första officiella erkännande som en skicklig yrkesman.

Det var en tacksam arbetare far hade vid sin sida i den lilla verkstaden. Lyckan hade stått mig bi och genom de kunskaper, som jag genom flit och möda förvärvat - men det hade varit sköna läroår - hade jag fått en gedigen grund att stå på. - Nu var jag redo till nästa stora steg på min väg genom ett rikt liv.

III. Mannaår

1.

Ester och jag träffades inte så ofta under de första åren av vår bekantskap. Hon hade sin tjänst i Uppsala och jag mitt arbete i Umeå, där jag vid sidan av arbetet i min fars verkstad tjänstgjorde som tim- slöjdlärare vid Böle Folkskola under åren 1930-1932. Några pengar över till resor blev det inte, men vi lärde känna varandra väl genom brevskrivning. Sommaren 1931 fick jag ett fint erbjudande av doktor Sven Junghagen, en av våra kunder. Han erbjöd mig att följa med ned till Stockholm i hans sportbil. Med nöje tackade jag ja. Utanför Ullåkers sjukhus skildes våra vägar. Efter en stund av väntan - längtan kom min kära Ester i sin fina uniform. Det var en stund av glädje, som följdes av några ljuvliga dagar i Uppsala och Sigtuna. Trettondagsaften 1933 förlovade vi oss. Ljuv, stilla högtid var det när vi bytte ringar vid en festmåltid på Gyllene Freden.

Den 29 oktober samma år vigdes vi i Hudiksvalls prästgård av komminister Ljungberg, sedermera biskop. Det var en grådisig höstdag - men det märkte jag inte. Jag hade äntligen fått ett gulligt stöd vid min sida! Vår smekmånad blev inte lång. Ett par dagar stannade vi dock i Hudik och Ängebo.

I Umeå väntade oss en liten lägenhet med billig hyra på Pilgatan 7. Vi var så glada över att ha fått ett eget hem! Nu började ett nytt livssätt för oss båda. Men det kunde ha börjat mer romantiskt, mera mjukt. Jag drogs med en besvärlig mage och hade ofta dåligt humör och tungsamt sinnelag, så nog fick min Ester fullt upp med att sköta om sin gubbe. Dessutom hade vi det ekonomiskt bekymmersamt. Pappa, som än hade närmare tre decennier att leva - han dog den 12 augusti 1961, 91 år gammal - hade fått allvarliga problem med sin hälsa. Pappas hälsa hade alltmer för-

sämrats och i praktiken var jag egen företagare med urusel inkomst. Fastän jag slet ända upp till sextio timmar i veckan kunde förtjänsten på sin höjd gå upp till fyrtio kronor, men jag minns veckor, då jag inte ens kom upp till hälften. En liten extraförtjänst hade vi genom att hyra ut en liten alkov till en skolgosse. - Hur många säckar ved jag på min cykel drog hem från verkstaden minns jag inte. Vintern var kall, men vi frös i varje fall inte vår första jul tillsammans - och jag minns, att vi firade den med lite extra gott.

2.

År 1933 blev jag kompanjon med min bror Sigfrid och med pappa som passiv delägare, och vi beslöt oss för att köpa Granholm & Hägglöfs Snickerifabrik på stadsdelen Östermalm. Köpesumman var 9.995:-. Själva kunde vi bara sätta in trehundra kronor var - resten måste vi låna. Den ekonomiska situationen var så mycket värre, eftersom mycket måste rustas upp - bland annat måste vi köpa in en del nya maskiner och dessutom material. Men med seghet, tjurighet och tålamod arbetade vi med sikte på bättre tider. Arbete saknades inte. Bland våra större leveranser kan jag nämna: Hela inredningen till Sävar nya kyrka, renovering av bänkarna i Umeå stads kyrka, inredningsdetaljer till kyrkan i Vindeln och till S:t Görans kyrka i Skelleftehamn. Stora arbeten gjordes vi också i Bygdeås, Åseles och Överklintens kyrkor och sist men inte minst - Luleå domkyrka, där jag skar träskulpturer i fin furu efter modell av skulptör Carl Fagerberg.

Firman - Sandbergs Möbelsnickeri - tel. 1580, växte. Första året utökades personalen med en tredjedel. Det var vår yngre bror Gunnar, som anställdes. Följande år utökades firman med ytterligare två man och 1946, då Sandbergs Möbelsnickeri var som störst, var arbetsstyrkan nio man.

3.

Hösten 1936 flyttade vi från Pilgatan till Hamrinsberget. Där fick vi i bror Gunnars fina villa ett trevligt hem med utemuse och vacker utsikt över staden. Gårdsplanen var en väl skyddad lekplats - en idyll för de barn, som dock ännu sov i våra hjärtan - men om inte alla tecken slog fel så ---.

En stormig vinterkväll - det var den 23 februari - kom H o n och lyste upp, värmdes, i vintermörkret. Glada och lyckliga föräldrar döpte det lilla flickebarnet till Kerstin. - Två år senare - den

21-mars 1939 - fick hon en lekkamrat, en liten kraftig krabat, en viljespark solstråle, som fick namnet Carin.

Vi hade vid denna tid fått det litet bättre ekonomiskt, men Ester fick mången gång vända på slantarna. Min kära hustru hade, och har en underbar förmåga att ordna trevligt med små medel. Min veckolön kunde väl vara cirka femtio kronor ---. Ja, det var skönt att ha Ester vid sin sida. Tyngd av arbete och bekymmer om framtiden var inte alltid mitt humör som det skulle vara. Jag hade svårt att komma från gamla sura miner, och dessvärre hade jag svårt att umgås med vissa människor. Men det fanns även de som jag tyckte mycket om och som var våra nära vänner. Jag tänker på de fina människorna Clara och Oskar Olofsson samt Esters vän, sjuksköterskeeleven Zandra Lundgren, en vän av ädlaste slag, den personifierade redbarheten. I övrigt bestod vårt umgänge av syskonläkten.

När jag idag tar mina promenader förbi Gunnars villa, tränger många ljusa, trevliga minnen fram. Våra femton år där var en kämpig men lycklig tid. När det någon gång blev lite fritid gjorde vi sköna familjeutflykter - över vinterns skidutflykter och sommarens cykelturer ligger ett ljus, varmt skimmer.

4.

Carin kom till världen i en orolig tid. Krigsmolnen sköcker sig alltmer över Europa och den 1 september bryter kriget ut. Innan året var slut kom min första mobiliseringsorder - det var den 8 december - och det skulle följa flera ---. Det blev bekymmersamma år för Ester med våra två små tjejer.

Den 8 december var en kall dag, cirka 20 grader. Vid tvåtiden hade Ester packat min ryggsäck och i sällskap med Werner Eklund gick vi mot järnvägsstationen för att invänta tåg norrut. Finska vinterkriget hade brutit ut och vi gick alla med oron och den malande frågan: "Var det vi som skulle sändas till Finland?" Att min hälsa var dålig gjorde avskedet än svårare. Det värkte i magen och det gjorde så ont, när jag skulle räta på ryggen. Så småningom kom det ett tåg - några exakta tågtider fanns inte - och jag satte mig på en träbänk i en kall vagn med Bågepat sken. Det var liksom en föraning av vad som komma skulle. Mitt emot mig satt en tunn man och frös i en ännu tunnare kavej.

Mitt i natten var vi framme i Boden och på Ing 3:s kaseangård

fick vi i den stränga kylan stå i flera timmer och vänta på inskrivning och placering. - När det blev min tur blev jag snabbt placerad. Fanjunkaren sa bara: "Här har vi en bra prickskytt. - Nästa!" Jag protesterade, något som jag hade all anledning till - att kalle mig prickskytt var att ta i. Jag framhöll i stället min ohälsa och nämnde något om mitt yrke. Lyckan stod mig bi. Sedan fanjunkaren funderat ett slag sa han: "Bra, då skall Sandberg ha verkstadstjänst" - och så blev det. Men först kommenderades vi till ridhuset, där några lottor serverade varm dryck och smörgåsar. - Vi fick så var sin filt --- en skön bädd av hö och halm väntade ett hundratal trötta mannar. Jag somnade ovaggad.

Efter morgonkaffet blev det uppställning och kommendering. Jag hamnade bland snösköttarna, som snabbt skulle se till att insnöade lastbilar kom i trafik. - Tillammans med ett par hundra andra fick jag min placering på Andra Depåkompaniet. Väl minns jag mina första befäl: den stronge, militäriska kompanichefen, kapten Falk, den pigge och alltid glade fanjunkare Eriksson, den slöe och bekväme sergeant Hedblom och den välstädade och ordningsamme korpral Nilsson, som såg till att ordningen var god på luckan. - Mäster Sundberg, som snarast var pedant, såg till att det var ordning och reda på snickeriverkstaden, dit jag kommenderades efter några dagar. Jag var tacksam för min placering - framförallt eftersom jag kände att magen blev allt bättre och krafterna återkom.

Dagarna gick långsamt. En kväll strax före jul kommenderades uppställning. Det var spänning, ty kapten Falk skulle redogöra för kompaniets julleddighet. Endast tolv man kunde räkna med tjänstledighet. Tröst för ett tigerhjärta var hans avslutningsord: "Vi får vara tacksamma för att vi inte är ute i kriget". - Jag stod länge och tittade på listan med namnen på de tolv lyckliga - jag fanns inte med. Följande dag stötte jag på fanjunkare Eriksson. Då han frågade, om jag tillhörde de lyckliga tolv och jag svarade nej, frågade han om jag var gift och om jag hade några barn. Då jag berättade om mina två små söner, och betonade att båda var under tre år, såg han liksom i djupa tankar på mig med sina kloka, varma ögon och så sa han: "Glöm inte att titta på den officiella namnlistan, som spikas i kväll, Sandberg." - Jag fick min julleddighet och på julaftonsmorgonen var jag hemma hos mina tre kära flickor. Det blev en jul att minnas.

Tredjedag jul var jag åter upps i Boden. Den stränga vinterkylan

fortoette. Under de nittio dagarna, som jag låg i Boden, var temperaturen som högst minus tio grader och ofta höll sig kvicksilvret kring minus trettio. Vad dessa kalla, månljusa kvällar etsat sig in i mitt minne ---! Det var en sådan månkväli som jag hade gått patrulltjänst på stan under korpral Curtelius befäl. Efteråt var det skönt att krypa ner i en varm säng, men jag hade knappt hunnit somna, förrän daglöjtnanten kom inrusande och gav order om att patrullen inom fem minuter skulle vara klar med "bajonett på", - det var vilt slagsmål i staden. Fem minuter senare låg jag på ett lastbilsflak och knäppte huttrande till mina kläder och var fundersam om vad som skulle ske. - Ännu mer blev jag det, när löjtnanten frågade, om jag vågade stöta bajonetten i folk. En soldat får inte vara blödig tänkte jag, och mitt svar kom omgående: "Ja, löjtnant, om löjtnanten ger order". Vilken tur - jag drog en lättnadens suck, när det visade sig, att polisen hunnit före oss --- hur den nu hann det ---.

Det var inte länge jag fick vara hemma i fabriken - hemma hos de mina. Redan i juni kom nästa inkallelse. Jag tillhörde då ett cykelburet skyttekompani och jag minns särskilt en manöver i Skellefte-trakten. Det var varma, sköna sommark dagar och jag var iklädd den grå uniformen med trekantig hatt ----.

I februari 1941 behövde 81:a Skyttekompaniet förstärkas. Några kalla, enformiga vintermånader låg jag under Kapten Janssons befäl. Bodentemperaturen nyåret 1940 var rena sommarvärmen - nu hade vi köldperioder på under 40 grader. Det var sannerligen kallt om näsan, som emellertid tinade upp under den sommar utan inkallelser, som dessbättre följde.

Våren 1943 var det färdigt igen. Hur allvarligt läget var för vårt land vid denna tid fick jag en känsla av, när jag begärde söndagspermis och kapten Jansson först ville granska mitt gevär. Sedan han granskat det överräckte han det med orden: "Sandberg, tänk på att detta gevär snart kan bli er bästa vän". Med de orden fick jag min söndagspermis. Men jag hade knappt hunnit hem, förrän jag fick telefonorder, att omedelbart infinna mig på förbandet, som var förlagt till Vännäs. En orolig tid med tröttsam tjänst i form av ryckiga kvälls- och nattövningar följde - och bättre blev det inte av att förläggningen var direkt dålig. Vi frös i de tunna sommarbarackerna - även våren var kall det året.

Men det fanns mer glädjande saker än inkallelser, som t.ex. den dag 1943, då jag fick ett stipendium på 1000:- ur fabriken

Eklunds Donationsfond för studier i träbildhuggeri hos konstnären G. Bergsten, Stockholm. Den minnesgode läsaren kanske minns, att det var Calle Malmsten, som föreslagit studier hos denne utomordentligt skicklige konstnär. Denna uppmuntran, detta bevis på att mitt arbete uppmärksammats och uppskattats värmede under en kall och orolig tid.

De två sista krigsåren hade jag ytterligare två inkallelser. Såda minns jag med glädje. Ena gången låg jag en skön sommar-månad och bevakade stridsflygfältet i Olofsfors och den andra gången - min sista militärtjänst - utbildades jag till kompani-sjukvårdare under några angenäma veckor i Vännäs.

5.

Det var åter fred och jag kunde åter helt ägna mig åt mitt verkstadsarbete - åt vår fabrik. Men min bror Sigfrid och jag fick inte så länge arbeta tillsammans. År 1948 blev han svårt sjuk och jag övertog ensam vår firma. Sommaren 1952 dog Sigfrid.

En dag, när jag var inne på banken för att ordna våra lån, talade bankdirektör Hahnsjö om min avlidne bror - han hade lärt känna Sigfrid som en rejäl och trevlig man. Nu önskade han mig lycka till med orden: "Ensam är stark". - Men jag var inte ensam. Jag hade ju Ester vid min sida! - Det blev arbetssamma år för oss. Min egen arbetsdag var lång och tröttsam. Ofta hade jag en känsla av att vara klämd mellan kunder och anställda. Ibland fanns en längtan efter mer frihet. Jag är ändå tacksam för de slitsamma åren. De gav mig rika kunskaper inom mitt kära yrke.

Mitt sinnelag hade under åren blivit lite lättare och det roads mig alltmer att se goda vänner i vårt hem och jag blev även alltmer tacksam över att bli bortbjuden. - Jag vet inte om mitt ljusare sinnelag berodde på att tiderna blev bättre och därmed även lönsamheten, men nog hade det sin betydelse. Omkring 1950 hade jag en månadslön på cirka 400:-, när skatten var dragen. En bidragande orsak till det ljusare stämningsläget inom mig var väl också, att jag hade arbetssamma och duktiga anställda. Men mest betydde det att jag fick kunder, som uppskattade mig både som en skicklig yrkesman och som - människa. MINA KUNDER VILL JAG ALLTID MINNAS MED STÖRSTA GLÄDJE. DE HAR BETYTT SÅ MYCKET FÖR MIN PERSON.

En av mina första kunder var överläkare Sven Junghagen. Han visade stort intresse för mina arbeten och gav mig många värdefulla tips, uppmuntran och ekonomiskt stöd. Han beställde proktnöbler, rikt skulpterade och med intarsiadekorationer. Doktor Junghagen, som även skötte min hälsa under många år, var en hjärtegod människa även om han hade kort stubin och kunde brusa upp ibland. Med respekt och glädje skall jag alltid minnas denne charmerande person. Han betydde mycket för mig som konsthantverkare.

Doktorinnan Eline Beskow var även hon en kund, som gjorde mitt arbete lätt och intressant. Hon var en förtjusande människa, alltid rar, vänlig, tacksam - och som kund var hon intresserad av allt som försiggick i vår snickeriverkstad.

Min kusin Alma Modig var kanske den som tidigast uppmuntrade mig och kom med små trevliga beställningar. Jag minns även döttrarna Gunvor och Ingeborg med glädje ---.

En vacker dag kom en pälsklädd dam med sydländskt utseende. Hon bar resväska. Min första tanke var att Den Sköna var på genomresa. Jag kunde då inte ana, att hon skulle bli en vän för livet - att hon skulle betyda så mycket för min framtid. - Hon funderade på möbler, sa hon.

Doktorinnan Margit Arnell ville beställa ett soffbord i ek. Det skulle göras i kraftfull stil och med skulpterade ben. Jag levererade beställningen och efter en tid blev Ester och jag bjudna till hennes fina hem. Vi fick då även träffa maken, överläkaren Olof Arnell och familjens två döttrar. - Någon tid därefter beställde doktorinnan det största barockskåp jag någonsin gjort. Skåpet skulle göras i ek med kraftig skulptur i valnöt. Det var ett stort arbete och under tiden jag jobbade med det flyttade familjen till Linköping. Då jag något år senare i samband med en leveransresa till Nyköping ringde till fru Arnell; blev jag genast hembjuden till doktorinnan, för hon ville visa sitt skåp. - Jag blev bjuden på en oförglömligt god middag. Hon bjöd på hjortstek och ett gott vin. Ah, det smakade underbart gott! Men ack, jag visste då inte, att det var tillåtet för en gäst att skåla med värdinnan - jag gjorde det endast med den äldre dottern ---. När jag tackade och skulle bege mig hem, sa fru Margit: "Nej, nu ligger herr Sandberg över hos oss och Olle skjutsar Er till stationen i morgon bittida". Då jag stammade fram något om att jag inte hade några nattkläder, kom hennes svar snabbt: "Då tar jag fram Olles pyjamas". - Jag sov gott den natten. - Låt

mig bara tillägga, att jag skulle kunna skriva mycket mer om denna tjuviga familj. Vid våra resor till Skåne besöker Ester och jag alltid familjen Arnell, som numera bor i Ängelholm. Dessemellan, bereder fru Margits långa, berättande brev oss verkliga högtidsstunder. I våra brev till dem berättade vi kanske drömmen om ett eget hus ---.

6.

Drömmen om en egen villa hade Ester och jag gått och burit på i många år. Efter åtta års väntetid och åtskilliga turer till stadens rådhus fick vi slutligen byggnadslov. Adressen var Skolgatan 117 - korsgatan kom senare att få namnet Träsnidargatan. Huset blev färdigt 1951. Det var en vacker höstdag, som en tacksam liten familj flyttade under eget tak.

Huset kostade 148.000:-, min årslön var det året 18.000:-, och jag känner stor tacksamhet mot bröderna Nisse och Calle, som skrev sina namn på mina lånehandlingar. - Vid vår invigningsmiddag - Ester hade som alltid gjort en god måltid - fick jag tillfälle att tacka alla som hjälpt oss med inflyttring, röjning, fönstertvättning med mera och jag erinrade samtidigt Nisse och Calle om hur jag känt det, när jag kom med mina papper. Jag var välkomstalet till middagen kvar och jag citerar fritt: "Jag minns väl den dag, då jag gick till posten för att få Nisses namn. När jag kom in i postlokalen hördes hans befallande stämma, när han kommenderade sina postelever. - Jag hajade till lite, och tveksamt sträckte jag fram papperet. När Nisse snarast slet det ifrån mig och ritade under sitt namn sa han; - 'För fan, sätt igång' -. - Än mera grusamt kändes det att gå till Essos kontor. Men jag hade tur. Calle satt i telefon, när jag kom, så jag hann lugna ner mig. När telefonsamtalet var slut fick jag även hans namn. Men han måste ha sett att jag var lite nervös, för medan han skrev sitt namn sa han de lugnande orden: - 'Var inte orolig Emil. Det här kommer säkert att gå bra' -." Calle fick rätt. Allt har gått oss väl i händer. Det vet jag i dag, ett kvarts sekel senare.

7.

Vid denna tid hade vi sedan något år fått nya, kära familjevänner. Jag har ofta frågat mig: "Varför styrde Inger Jädermalm sina steg till min enkla verkstad?". Det var genom henne kontakten knöts mellan våra familjer. Hennes man Rune hade gemensamma intressen med mig - han var yrkeklärare inom möbelsnickeri. Det var en bekantskap, som inte minst för mig gav stor glädje och

rika lärdomar. Familjerna var ofta tillsammans. Även Jädermalms hade två rara barn, Jörgen och Ann-Mari - och vänskapen växte sig allt starkare. I mitt tycke är Inger en av de allra raraste flickor man kan tänka sig. Hennes fina lugna sätt beundrar jag. I hennes hem kände jag mig alltid välkommen och i mina tankar påminde hon om min mor. - Den skicklige yrkesmannen Rune kom att betyda mycket för mig. Tack vare honom blev jag yrkeslärare. Något som jag aldrig kan vara nog tacksam för.

Mitt liv som egen företagare sjöng alltså på sista versen. År 1952 hyrde jag ut min verkstadsrörelse. Jag hade vissa funderingar att fortsätta ensam med bildhuggeri och tillverkning av finare möbler. Men Ödet ville något annat. - Under min tid som mästare hade jag utbildat fyra möbelsnickare-gesäller - nu skulle jag ge unga pojkar de första stegen in i ett underbart yrke ---.

8.

Ombedd av Vännen Rune Jädermalm tog jag våren 1952 en månads vikariat vid Umeå stads Yrkesskolor. Detta blev en vändpunkt i mitt liv. - Vid höstterminens början anställdes jag som yrkeslärare vid skolans möbelsnickeri.

Detta, att försöka utbilda unga pojkar till skickliga, ansvarsfulla yrkesmän har för mig varit en stor glädje. Jag kom nu i kontakt med ambitiös, arbetssam, målmedveten ungdom. Trevlig ungdom, som visste - eller fick lära sig - att det lönar sig att ligga i. - I kontakt med ungdomlig livsglädje och ljus förtröstan blev även mitt eget sinne allt ungdomligare - allt ljusare.

Det var inte endast mina elever, som berikade mitt liv. Jag minns även mina kolleger med glädje. Trevliga, samarbetsvilliga kamrater och yrkesskickliga lärare som Gideon Eriksson, Sigurd Olsson, Allan Andersson, Stig Hedvall och Torsten Burström. - Skolans rektor Hans Vikström vill jag minnas som en positiv och hjälpsam skolledare.

Under min tid som lärare förde jag fram fyrtiofem elever till gesällprov av mycket hög klass. Kanske sitter någon av dem om något decennium och skriver ner sina minnen som jag nu mina. Kanske nämns då mitt namn liksom jag har stannat vid många i dessa minnesblad. Så länkas generation till generation i ett av de finaste och äldsta av yrken - snickerens.

Med yrket följde också fortbildningskurser. Pedagogikkurser i

Umeå, ytbehandlingskurs i Köpenhamn, trätorrkningkurs i Stockholm och kurs i formgivning i Leksand för att här nämna några. - Jag avlade även nya mästarprov - mästare i bildkänning hade jag blivit redan 1950 - nu fick jag mästartdiplom även i möbelsnickeri och träsvärvning.

Fortbildningskurserna uppskattade jag mycket, men än mera tyckte jag om att göra studieresor tillsammans med mina klasser. Dessa gav både mig och mina elever så mycket - inte bara ökade kunskaper. Jag fick även tillfälle att se vårt vackra land. Ännu hade jag inte egen bil och jag var föga berest. - Den första studieresan, gjorde jag våren 1952 tillsammans med Rune Jädermalm och hans elever. Målet var Köpenhamn, en stad, som senare ofta kom att bli slutmålet för de resor, som jag själv arrangerade. Redan två år senare, 1954, gjorde jag en ny resa dit med Stockholm och Göteborg som etappmål. Mycket angenäm och dessutom värdefull var resan till Nord-Tyskland våren 1958. Studiebesöken i Hannover gav såväl mig som eleverna rika kunskaper. 1968 fördjupades vårt kunnande och vetande via studiebesök i Stockholm - Linköping - Blomstermåla och Köpenhamn. I det idylliska smålandssamhället gjorde vi ett intressant besök på en fanerfabrik.

Min sista "utflykt" med vetgirig ungdom minns jag med stor glädje. Slutmålet var åter Köpenhamn. Intressanta mellanstationer var Stockholm - Linköping - Bjärnum. Denna resa är också förknippad med ett visst vemod. Den var på sitt sätt mitt tack och avsked till det yrke, som under tjugu år så skönt berikat mitt liv. - Året var 1971 - efter vårterminens slut gick jag i pension.

9.

"Skolåren" gav mig nya kunder - nya vänner. Med glädje minns jag namn som Else Marie Norin, Maud Hägglöf och Jonas Örring. Familjer som Axel Bergenholtz, Eilert Hörnberg, Bengt Larsson och Werner Ihd. Den senare må stå i stor tacksamhetskuuld till mig, ty all hans lärdom har vilat på de bokhyllor, som jag har satt upp på Skolgatan 132, Axtorpsvägen 39 och Axtorpsvägen 45. När Ester och jag gästar Werner och hans hustru Maud har vi även tillfälle att beskåda mycket annat av mina händers verk. I blickfångret finns bland annat en balustrad, där jag skurit in familjens symboltecken - fem fiskar. Det är skönt att känna vänners värme och deras uppskattning ---.

Jag skulle inte ha gott samveta, om jag inte nämnde ytterligare några vänner, som såväl andligt som lekamligt berikat Esters och mitt liv. Jag bortser då från syskon - och släktkretsen - för-

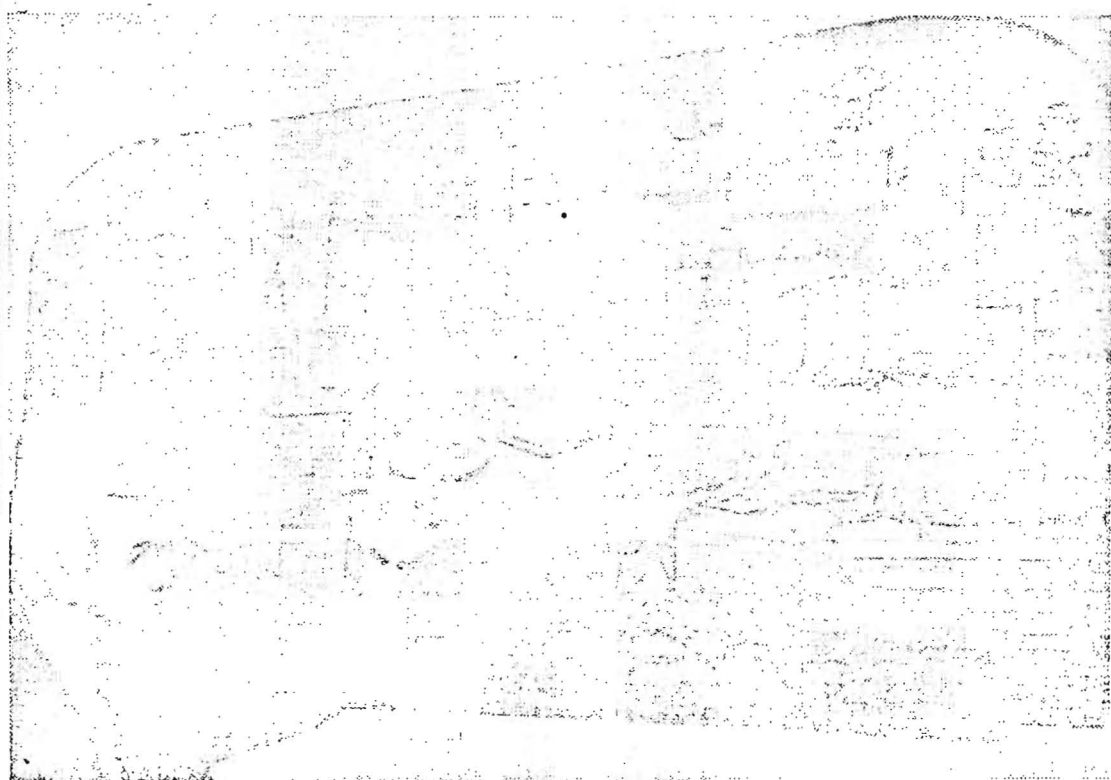
hållandet oss emellan har, som jag tidigare framhållit, alltid varit det bästa. - Redan tidigt i dessa "Minnen" nämnde jag ungdomsvännen Oskar Olofsson. Sedan några år är han borta, men kvar är hans hustru Clara, som alltså är en av våra äldsta och trofasta vänner.

Grannsamjan har varit mycket god. Vägen till de rara flickorna Ulla Lindmark och Märta Vikström har aldrig varit lång. Vägen till människor man lärt sig att uppskatta är för övrigt aldrig lång - så inte till glädjespridarna Ingrid och Sigvard Källström och ej heller till Bengt Järnemar och hans förtjusande hustru Aase, som mer än en gång trollbundit mig, då hon läst dikter - ofta på vännen Werners uppmaning. - Så har, som sagt, Ester och jag haft det trivsamt tillsammans med våra vänner - högtidsstunder i en väl avvägd blandning av andlig och lekamlig spis.

Vänners värme! Uppskattning av min ringa person kände jag inte minst den Valborgsmässoafton 1953, då jag, som man säger, passerade livets middagshöjd. Visst kan lovprisande vid ett sådant tillfälle bli överord, men jag minns, att jag blev både rörd och glad, när vännen Oskar Olofsson talade till mig och sade något om att mitt liv varit "e n A r b e t e t s H ö g a V i s a" --- Visste han kanske, att minnesorden i min konfirmerationsbibel var "Bed och Arbeta"? - Ja, arbete har varit min glädje och kanske har glädjen varit än större för att den blivit andra till glädje ---.

Måhända har mitt reliefarbete "KULTURHISTORISK UTBLICK" (för att citera tidningsartikeln på nästa sida) glatt en och annan kund på en frisörsalong i Skellefteå. I varje fall blev jag själv glatt överraskad den januaridag 1960, då jag för första gången läste om ett av mina arbeten i en tidning. Men kanske var jag framför allt tacksam - tacksam över att få ge något av mig själv.

Ett halvt sekel hade gått sedan jag under min fars uppsikt och med noggranna mått tillverkat en blompinne, en selpinne och en skärbräda. - I kväll är jag glad över att ha fått berättat om de mellanliggande åren med dess skuggor och dagar på några dagboksblad ---.

Frisörmästare Lennart Nygren vid den vackra reliefen.

Skelleftebygden i trä av snidare från Umeå

SKELLEFTEA (Vf). En relief i trä med bilder från Skellefteå stad och socken pryder fondväggen i frisörmästare Lennart Nygrens frisørsalong i stadshuset. Konsthantverket har utförts av träsnidaren E. Sandberg i Umeå.

— Reliefen är resultatet av en beställning som jag gav min sväger för tre år sedan, omtalar hr Nygren. Det har i dagarna blivit färdigt och jag har hängt upp det i

frisørsalongen. Det är ingen liten sak, den mäter 2 x 1 meter och är snidad i teak. Min sväger har sysslat med sådant här i många år och förresten har en gata i staden — där han bor — blivit kallad Träsnidaregatan.

I samarbete med Nygren har Sandberg plockat ut betydelsefulla och karaktäristiska byggnadsverk, som konsthantverkaren på ett stickligt sätt komponerat till något av en kulturhistorisk urblick. Den mäktiga landskyrkan, byggd 1799, och den nya stadshuset uppförd 1926, inramas av Skellefteåns övriga större byggnader. Man finner t. ex. det gamla år 1855 rivna stadshuset och det nya, man hittar här kyrkotaden och en västerbottensgård, ett kraftverksbygge och Rönnskärs 145 meter höga skorsten, punkthusen på Moön och Låningsbygget vid torget, det jättehöga anrikningsverket i Bollider och frisörmästarens egen lilla villa. Den skicklige träsnidaren från Umeå har även lagt in ett par av stadens konstverk, såsom skulptören Marklunds relief på Teknis och Stig Högbergs på Norrhamnsarkiv.

IV. Högsommar - minnen som värmer i höstsvala kvällar.

1.

Studieresorerna med mina elever hade alltmer väckt mitt intresse för resor - att mera obundet och fritt få se vårt land var nu min dröm. - Femtio år gammal började jag ta körlektioner. Jag gruvade mig mycket för detta med körkortet. Det är inte lätt att lära gamla hundar att sitta. Men jag var tydligen en lättдресse-rad hund. Den 31 maj 1956 fick jag papper på att jag kunde köra bil och en junidag bjöd jag stolt familjen på sin första biltur med mig vid ratten och den 7 juli startade vi vår första långresa. Oh, vad det kändes roligt! Dagen var fylld av solsken och vi skulle färdas genom större delen av vårt vackra land. Målet var Mjölby, där vi skulle hälsa på våra kära vänner Inger och Rune Jädermalm.

Så blev vår bil, en Opel Rekord, ett kontaktmedel med alla de vänner, som lämnat vår stad uppe i norr för varmare breddgrader.

Följande sommar - sommaren 1957 - var resmålet Skåne. Vid ett kyrkobesök i Båstad träffade vi familjen Junghagen, som bjöd oss hem på kyrkkaffe. Med glädje återsåg jag en av mina allra första kunder, doktorn, som under många år också varit min husläkare. Nu hade familjen byggt en vacker villa i detta stycke av Sverige av Medelhavsklimat. I Ugglarps havsbad besökte vi vännen Ulla Berg, som snart skulle bli gift Lindmark. Henne skulle vi snart åter träffa - den förtjusande flickan var under många år vår närmaste granne under vinterhalvåret uppe i Umeå.

Sommarön Öland hade länge stått högt på önskelistan över landskap jag skulle vilja besöka. Vår tredje bil-semester - sommaren 1958 - är den mångbesjungna ön i Kalmar Sund målet för vår färd. På vägen ner till solens och vindarnas ö - som för övrigt helt infriade våra förväntningar - och som sedan sett oss som gäster ytterligare ett par gånger - gjorde vi strandhugg i Djursholm,

där vi besökte Gunvor och Gösta Forslund. När vi passerar Mjölby, blir det ett kärt återseende med Inger och Rune och deras barn.

Sommaren 1959 letar sig vår duktiga Opel ner till Trelleborg, där färjan för oss över till Travemünde, och sedan börjar en skön bussresa genom Tyskland.

Sedan lång tid tillbaka hade vi varit bjudna till doktor Arnell i Ängelholm och på återvägen besöker vi familjen och känner oss verkligen välkomna i deras förtjusande vackra hem, där ett par av mina största arbeten också har fått en plats. Förutom det tidigare nämnda barockskåpet finns i det Arnellska hemmet en replik av mitt mästarprouv i möbelsnickeri - ett förvaringsskåp i valnöt med tusentals arbetstimmar nedlagda på ornamentik - djur- och blommotiv - samt intarsia. Originaliet intar en hedersplats i vårt eget hem. - När vi skall fara vidare mot norr lotsar dottern Ann-Marie oss ut ur staden. Vi är så tacksamma - ännu en sommar av Nåd att minnas.

Sommaren 1960 är en sommar med resor utan mål. Men vi gjorde flera bilutflykter i vårt eget vackra landskap. Vi följde älvarna från källorna till havet. Min första fjällsemester hade jag för övrigt vintern 1954. En fascinerande oförglömlig upplevelse i Saxnäs och i Marsfjällets skugga tillsammans med barndomsvännerna Oskar Olofsson och Verner Eklund. Nu såg vi fjäll i sommar sol. Mest har Ester och jag ändå lärt älska fjällvärlden i höstens explosion av färgprakt - att så få se en sommar dö i skönhet --- !

Sommaren 1961 åker vi åter med bil genom Sverige för att i Malmö ansluta oss till en bussresa genom Tyskland - Österrike - Italien - Lichtenstein och Frankrike. På hemresan gör vi en avstickare till Stavre, där vi hälsar på vännerna Sundin och Charlesworth. - Att färdas på kontinenten med buss tillsammans med trevliga, kulturhungeriga människor och med skickliga guider vid vår sida hade Ester och jag lärt oss uppskatta ---. Under mörka vinterkvällar satt vi och värmdes med våra minnen - jag hade blivit en flitig fotograf, och duktig, sa vännerna - Men vi såg även framåt - gjorde upp nya resplaner ---.

Målet för sommarresan 1962 var Bornholm, där vi hade några viltsamma "lata dagar", omgivna av danskt gemyt. - På hemvägen gör vi en "slottstur" i Skåne. Särskilt fängslades jag av Svanholms slott. När vi for genom Småland, gästade vi familjen Jädermalin, som blivit smålänningar, sedan Rune fått ett rektorat i Västervik.

Efter ett ha besökt Visingsö och försett oss med polkagrisar i Grärna, gick färden vidare till Rök, där vi försökte byda runorna på Sveriges största och äldsta runsten - Rökstenen - dock utan att lyckas, mest beroende på att tiden var knapp --- en ny hösttermin väntade.

2.

Sommaren 1963 var ingen "långfärdesommar". Men Ester och jag gjorde en kort resa, som vi inte glömmer. Målet var Backens kyrka, där Kerstin, omgiven av högsommarens alla blommor stod brud. -"Var tiden gått snabbt. Var det inte i går som jag första gången höll det lilla knyttet i mina armar?", tänkte jag, då jag hörde henne svara "ja" på prästens fråga, om hon ville älska Roland Persson i nöd och lust. - Även lillasyster Carin hade funnit en annan kärlek än hemmets - mött den som man av någon anledning brukar kalla "Den stora". Jag har alltid funderat på vilken som är störst ---.

Snart var båda utflugna ur boet. Följande år gifte sig Carin i Bäckaskogs Kungsgård nere i Skåne. Hennes man Nisse var nybliven veterinär och de fick sitt hem nere i snapphanarnas vilda nejder, närmare bestämt Glimåkra. Kerstin och Roland bosatte sig ganska snart i Sandebro utanför Sundsvall, där Roland var arbetsledare vid Skånska Cement.

Mötet med barn, barnbarn - den kavate norrlänningen Urban och de söta skåneflickorna Anna-Karin och Christina - samt naturligtvis våra svärsöner, som inom parentes är mycket bra karlar och som vi trivs bra med, - är något som vi varje sommar ser fram emot. Och vi har - dessbättre - en känsla av att glädjen är ömsesidig, när vi träffas.

3.

Sedan Ester och jag vid midsommartid 1964 överlämnat Carin i Nisses händer i Bäckaskogs slottskyrka, reste vi tillsammans med vår gode vän Zandra Lundgren vidare. Målet var Österrike - än en gång upplevde vi en sagolik natur, omramad av tyrolersång, glädje och gott öl ---.

På hemresan besökte vi Maud och Werner Ihd i Falsterbo - de lär kalla sitt sommarviste för "ett paradys på jorden " --- och vi förstår dem. De hade det så skönt.

Sommaren 1965 är vårt första mål Sundsvall, där vi besöker Kerstin och hennes familj. Därefter går resan via Dalarna och Värmland in i Norge, där Sydnorge med Oslo i centrum är en ny upplevelse. Så går färden åter in i Sverige, där vi slutligen hamnar i Skåne - först hos Carin och Nisse i Glimåkra och därefter hos familjen Arnell i Ängelholm.

Sommar 1966 - vår Opel är nu inne på sitt tionde år, men den är stark och tålig som en gång vår kära Ajax. Målet för vår resa är Rom, Bilen fick dock inte bära oss ända ner. Den fick stanna i Skåne, medan vi gjorde "drömresan Italien runt" - en resa, som sent skall glömmas.

Sommarflickan det året hette Sonia ---. Sonia var bra - och världen är liten! Ner i Rom träffade vi oförhoppandes på Maud och Werner. Tillsammans åkte vi i den eviga stadens mest blomsterdekorerade hästdroska till Fontana di Trevi, där vi kastade "three coins in the fountain ---", något som lär innebära glädje och lycka - och glädjen kom snabbt. Vi avslutade en oförglömlig dag på den genuint italienska restauranten Da Meo Patocca. En violinist smög sig till vårt bord och smekte fram så smäktande toner, att Ester och Werner, som är lite sentimentala av sig, fick tårar i ögonen ---. Själv satt jag och höll Mauds hand i min och hade alldeles glömt bort sommarflickan --- vad det nu var hon hette. Ja, det var en dag - en kväll - en natt att minnas.

På hemresan besöker vi Carins lilla familj - de var nu tre - och som vanligt hälsar vi på Margit och Olle i Ängelholm. - Styrkt av sommar och sol och sköna minnen mötte jag ett par veckor senare ett nytt läsår.

Fick vi för mycket av söderns sol sommaren 1966? Det tror jag inte men vi hade i varje fall under våren bestämt oss, att sommarresan skulle gå norrut följande sommar. - Nya underbara vyer mötte vi under denna resa: Norrfjärden - Haparanda - Kiruna - Narvik. - Att det inte var vår sista sommarresa norrut visste vi, när vi styrde färden hemåt.

I detta sammanhang må nämnas, att under senare delen av 60-talet, närmare bestämt -66, -67, -68 och -69 hade vi sköna påskveckor i fjällen tillsammans med Maud och Werner och deras tre rara flickor: Vick, Kiki och Karin. Påsken 1969 såg för övrigt en ny liten fjällräv. Det var Urban, som vid sin mammas sida gjorde fjälldebut. - Ja, så blandas sommarminnen med vinterminnen av värme och gemenskap i Marsfjällets skugga och Laisalidens sol ---.

4.

Sommaren 1911 hade jag varit med om min första tågresan - sommaren 1912, den första bilresan. Nu - sommaren 1968 - debuterade jag som flygresenär. Mitt liv har i sanning mött en tidsepok fylld av tekniskt framåttrusande. Världen hade blivit liten och avståndet hade krympt. Några timmar efter det vi lämnat Umeå hade vi via Helsingfors nått Rumänien. Det var vårt förste besök utanför

den västeuropeiska kulturkretsen, och det var ett resmål, som vi med viss spänning bokat oss för. När vi kom hem, kunde vi endast konstatera, att vi än en gång gjort en resa, som fyllde oss med glädje och tacksamhet. Vi skulle återvända till länder bakom järnridån fler gånger. - Senare delen av sommaren - reslusten fanns ännu kvar - gjorde vi en resa genom Sverige. Sedan vi varit hos Kerstin och hennes lilla familj hamnade vi som alltid i Skåneland, där mormor och morfar glädde sig över att även deras yngsta dotter med de sina hade det gott på alla sätt.

Sommaren 1969 var ett mellanår, när det gällde våra resor. Liksom sommaren 1960 hade vi bara bokat in vårt eget kära Västerbotten i programmet. Det var för övrigt vår Opel Rekord's sista sommar. - Tänk, vad den gett oss mycket av glädje och avkoppling! Följande sommar köpte vi en ny Opel, men det måste ha varit ett måndags-exemplar. Redan efter ett par år bytte vi till den Volvo, som vi nu har.

Men ännu en resa skulle vi göra med vår första bil. Vintern 1970 åker vi ner till Åre och firar Esters födelsedag. Visst var det en värdig avslutningsresa för vår första bil --- och visst var min kära Ester värd att firas med en vintersemester?!

Sommarresan går via Östersund - Sundsvall - Leksand ner till Skåne där vi åter gör en rundtur bland skånska slott och herresäten. - Så går färden mot norr och mot mitt sista år som ordinarie lärare.

5.

På våren 1971 gjorde jag, som tidigare nämnts, tillsammans med mina elever en studieresa med slutstation Köpenhamn. När vi strax efter midsommar åter startade en resa mot söder, var det således med en pensionär vid ratten. - Sedan vi stannat en veckoa hos Kerstin i Sundsvall och den rara familjen önskat mig många sköna pensionärsår med glädje och hälsa, gjorde vi en rundresa i Dalarna ett landskap, som såväl Ester som jag lärt oss älska - det är ett stycke Sverige, där tradition och kultur sitter i högsätet. - Till slut hamnar vi som vanligt i Sveriges sydligaste landskap, där vi tas väl om hand av nära och kära i Glimåkra och goda vänner i Ängelholm.

England hade länge stått högt på min önskelista över mål för sommarens resor. När lärarpensionärerna sommaren 1972 lägger en båt- och tågresa dit, är vi inte sena att anmäla oss. Med oss har vi bland ett trettiotal andra glada pensionärer vår kära vän Märta Viksten.

Vi hade ett par sköna veckor tillsammans i London och dess omgivning. Bland annat berikade intressanta museebesök vår själ - British Museum är nog för övrigt det museum jag oftast i mina tankar återvänder till. När jag nedskriver dessa rader, sensommar 1978, har jag just återvänt från min andra Londonresa - med nya och oförgätlige minnen.

Följande sommar var lärarpensionärerna åter ute på vift och tillsammans med min syster Gertrud och hennes Oskar gör vi en "Blomsterresa" till Holland. Det är färg - det är doft - över dessa minnen av sommar och sol. - Liksom förra sommaren hinner vi knappt hem, förrän vi åter styr färden mot söder. Nu i en Volvo, som spinner som en katt, när den gör sin jungfruresa genom ett sommarfagert Sverige

Sommaren 1974 kryssade vi genom Sverige ner till Glimåkra. Vi började känna vårt land ganska väl nu ---. Etappmål för våra resor var ofta medeltidskyrkor. Att en varm sommardag få gå in i en sval kyrka, som fått seklers patina över sig, ger mig i en jäktad värld en förunderlig känsla av ro och andakt, samtidigt som gångna tiders mästare genom sina ofta naiva målningar och barnafromma skulpturer fyller mig med en oförklarlig tacksam glädje ---. I stillheten kan jag höra något viska inom mig: "Var stilla - här Emil, har Du något av Din stund på jorden ---".

Det var väl vårt intresse för konst som gjorde, att vi sommaren 1975 följde med "pensionärerna" till Leningrad, där bland annat Erimatagets omätliga konstskatter lockade. Hur skönt var det inte att gå inne i Vinterpalatset, det gamla tsarresidenset, medan regnet stod som rök i Neva-flodens vatten strax utanför fönsterrutorna.

Vad såg vi inte av västeuropeisk konst! - den ryska har sitt eget museum i Moskva - alltifrån da Vinci och Rafael till den unge Picasso. Framför allt kanske de franska impressionisterna brände sig fast på näthinnan - Monet, Renoir, Cecanne, Gauguin, massor med Matisse och dessutom van Gogh-. Ja, det var i sanning en fest för ögat.

Men ute regnade det, som sagt, och det var kallt, blåsigt, regnigt även den dag, då vi besökte tsarens gamla sommarresidens - Petershof - någon mil utanför Leningrad. Kanske får vi en annan gång se alla dessa fontainer i värme och sol? Det var oförglömligt vackert nu, men jag kan tänka mig färgspelet med alla dessa tusentals vattenkaskader i solsken ---.

Blada och tacksamma återvänder vi hem med en förhoppning om bättre väder, när vi skall starta vår färd till längtade barn, barnbarn --- och svärsöner.

Den ur vädersynpunkt ganska trista sommaren 1975 följdes av en verklig Solsommar 1976. Soldränkta är även den Polen-resa, som jag skulle sätta mycket högt, om jag vore så inne i tiden, att jag skulle göra en "Tio i Topp-lista" över våra skönaste sommarresor. - Också denna resa gick i Pensionärsföreningens berömvärda regi. Konsten - såväl måleri som skulptur - som mötte i de polska museer vi besökte, uppskattade jag mycket.

En upplevelse av ett helt annat slag var vi med om, då vi besökte en saltgruva utanför Krakow. Den gav ett mäktigt intryck och det besöket skulle jag inte vilja ha gått miste om. - Men vi var inte bara i underjorden. Vi var också uppe på dess sköna höjder. Jag tänker på den dag, då vi drunknade i ljuvlig sommarsol uppe på fjälltopparna i Zakopane ---.

Ett angenämt minne från "vår svenska resa" den sommaren var vårt besök i Ängelholm. Margit hade nu fått hem sina "arvesaker" och jag är så glad för hennes skull efter allt trassel hon haft i sin arvstvist. - Det var underbart vackra antikmöbler och äldre prydnadsföremål --- och som sagt, Ester och jag gladda oss med familjen.

Jag har mycket arbete hemma på verkstaden, men jag blev ändå mycket glad, när jag vid vårt besök i Västervik hos Inger och Rune fick ett fint beställningsarbete - en hallkista i valnöt med mycket bildhuggeriarbete. - Det skulle bli något att hugga tag i under den höst som stundade.

Sommaren 1977 gör vi tillsammans med "pensionärerna" ännu en mirmesvärd bussresa. Slutmålet är Nordkap. - Vi följer kustvägen upp i Nord-Finland, där etappmålet är Rovaniemi. Därefter går färden i sommar- och midnattssol genom Nord-Norge. Via Bodö kommer vi till Lofoten, där fiskeläget Svclvaer, så fyllt av liv under vintervinterns fiske, nu låg i skön sommarvala. - Vidare går färden till världens nordligaste stad, Hammerfest. Med "hurtigrutten" fördes vi över till Magerøy - ett namn, som nog är mer välfunnet än namnet på öns enda hamn - Honnungsvåg! - Men allt är relativt. Kanske tycker öns hårt prövade fiskarbefolkning, att deras "skyddade" fiskeläge väl är värt att jämföras med Kanaans land - bibelns land av mjölk och honung? - Från Honnungsvåg gick resan till "världens utpost" - Nordkap.

På hemvägen stannade vi bland annat på Silvermuseet i Arjeplog.

Det vackra museet, skapat av "leppmarksediktorn" Vallmark, hade Ester och jag besökt en gång tidigare, då tillsammans med Naud och Werner vid en höstresa i fin regi av Konstföreningen i Vännäsby. Det blev en förnyad och fördjupad skönhetsupplevelse.

I början av denna sommar - sommaren 1978 - som även den är ett minne blott, när jag skriver dessa rader, var Ester och jag med på en resa till London, arrangerad av Frimurarsällskapet i Umeå. Det var en helt igenom Lyckad resa. - En höjdpunkt i det digra veckoprogrammet var ett besök på frimureriets högberg i England - det så kallade Stamhuset - där vi även deltog i en loge. Samtidigt med vår loge pågick ytterligare ett tiotal loger - något som ger en föreställning om Stamhusets resurser. - Efter logen, som hade ett enklare ceremoniel än vår svenska, åt vi en god måltid tillsammans med våra engelska bröder.

Med glädje gjorde jag en ny rundvandring på British Museum. Intressant var ett besök i Towern, den gamla kungaborgen och statsfängelset. Vi togs emot av Biffätarna, borgvakten på hundra man, som i sina färgglada medeltidsdräkter utgör en så skön kontrast till de grå murarna, som varit vittnen till så många blodiga tragedier i engelsk historia.

Det kändes skönt att från Towern komma in i West Minster Abbeys stillhet. Men jag fylls inte bara av andakt i den mäktiga katedralen - även här möter man engelsk historia. Alla kungar alltså sedan 1000-talet lär vara krönta här och här har även de flesta fått sin grav. - I ett hörn av kyrkan har några av Englands största diktare hedrats med ett sista vilorum - the poets corner. --- Men centralt i den stora katedralen - oberoende av kungar och stora poeter - brinner en evig eld över en okänd soldat! - Kanske var detta den starkaste känslan, när jag lämnade tusen år av engelsk historia bakom mig och steg in i en buss för återfärd till ett trivsamt nittonhundratals-hotell ---.

Minnesrik var även den dag, då vi gjorde en bussresa till lärodomsstaden Oxford för att därifrån resa vidare till en annan lika namnkunnig stad, Stratford on Avon, Shakespeares födelsestad.

Vid hemkomsten väntade "pensionärerna" på oss. Målet var Åland, där vi hade en skön soldränkta vecka och blandade nya minnesbilder med dem vi hade med oss från England.

Midsommaren firade vi med våra kära i Sundsvall - Senare i höst står familjen Karlsson i Glimåkra på tur. Vi gläder oss över att få lysa upp höstmörkret tillsammans med våra kära där nere. - Så

avslutar jag alltså dessa minnen med en blick framåt. Det är så roligt att ha något att se fram emot ---. Men just nu är jag framför allt oändligt glad över att jag på dessa dagboksblad med tacksamhet och glädje har kunnat blicka tillbaka ---.

V. Slutord - och försök till självrannsakan.

Min levnadsbeskrivning vill jag avsluta med en självrannsakan, i den mån det går - jag försöker ---.

Religiös åskådning: Jag är frimurare - och har på den vägen försökt så gott jag har kunnat nå S a n n i n g o c h l j u s. Valspråket på min sköld är "B E D O C H A R B E T A". Logens tionde grad - purpurbandet - erhöll jag 1977. - Sedan ett tiotal år är jag även medlem i Umeå Kyrkobröder. Med detta vill jag understryka vad jag tidigare sagt om min religiösa övertygelse.

Samhällsåskådning: Jag har aldrig varit politiskt aktiv. Men min politiska grundsyn är borgerlig. Jag såg det som en stor, glad och betydelsefull händelse, när socialdemokraterna efter fyrtiofyra år vid makten förlorade 1976 års val.

Jag är rojalist. Jag tror, att kungahuset är en kulturbärande faktor i vårt land, och jag tror, att inte något annat statskick är bättre än monarkin. - Med stor glädje mottog jag det hedrande uppdraget att i äldeträ utföra ett rikt skulpterat skrin, vilket senare skulle bli Umeå Stads minnesgåva till Hans Majestät Carl XVI Gustaf, då han under sin Eriks-gata 1976 besökte vår stad. - Att i samband med överlämnandet av gåvan få vara med vid kungamiddagen på Sävargården var för mig en stor ära.

Som ofta inkallad infanterist under krigsåren var jag en pålitlig man på den post, som blev mig anförtradd. Det som stod i soldatens instruktionsbok om "att vara konung och fädernesland huld och trogen" var för mig inte bara floskler. - Jag blev aldrig befördrad, fastän jag nog inte skulle ha haft något emot ett eller annat guldstreck på ärmen ---. Att jag inte gjorde någon militär "karriär" berodde nog dock mest på mig själv. Jag har alltid varit lite blyg och försynt och även nu höll jag mig gärna lite på sidan ---.

Människan och yrket. Det var inte svårt för mig att välja yrke. Jag gick i min fars fotspår. Yrkesvalet har jag aldrig ångrat. Det har passat min läggning. - Naturligtvis har jag ställt mig frågan: Hur var jag som människa under olika skeden av mitt liv? - Jag tänker då på yrkesmannen Emil Sandberg ---.

Som anställd hos snickarmästare var alltid min första tanke att göra rätt för mig och bli omtyckt. Jag tror, att jag alltid försökte göra mitt bästa - att jag alltid var foglig och lojal mot min arbetsgivare.

Som egen företagare var jag fordrande och begärde kanske för mycket av de anställda. Men jag måste tillstå, att jag fordrade även mycket av mig själv. Bakgrunden till att jag kanske krävde alltför mycket var att mina tankar ständigt kretsade kring firman, familjens och de anställdas bästa - och inte minst kundernas - dessa fina människor, som skulle bära våra omkostnader och ge oss en peng därutöver. ---. Mina anställda var arbetsamma och regeljäla personer, men ofta missförstod vi varandra i småproblem. - Jag kunde ofta vara retsam. Det måste jag erkänna. Till mitt försvar kan jag endast säga, att min arbetsdag ofta var allt för lång - min hälsa ofta besvärlig. Detta gjorde, att jag inte alltid kunde behärska mina tankar, finna de rätta "diplomatiska" orden.

Med min bror, kompanjonen Sigfrid, brast ofta samarbetet på grund av rent missförstånd. - Jag var på förhand självskriven att te emot våra kunder. Detta gjorde mig säkert lite för självgod. Ett är säkert: Genom dessa slitningar och genom tjurighet från båda sidor fick vi båda slita mycket ont. - Hur många gånger har jag inte djupt ångrat min inställning till - mitt samarbete med min ändå käre broder Sigfrid. Han hade nog fått pröva många motgångar här i livet. Något som jag inte helt förstod, förrän döden skilt oss åt.

Som anställd yrkeslärare var min förhoppning att kunna vara en bra lärare inom ett fint yrke. Respekten för rektor, kolleger och elever gjorde mig uppmärksam på hur jag i undervisningen skulle kunna uppnå bästa möjliga resultat för de elever jag fått att utbilda. Å andra sidan krävde jag respekt för min egen person. Att få utbilda ungdom, som visste vad den ville, ser jag som mitt liva kanske skönaste uppgift. - Åren vid Umeå Stads Yrkeskola var -

jag vill understryka det än en gång - lyckliga år, fyllda av intressanta arbetsuppgifter.

Som pensionär kände jag mig den första tiden överflödig. Men den känslan gick snart över. Nu kunde jag lägga upp min arbetsdag, som jag själv ville. I min lilla verkstad uppe på tredje våningen har jag så mycket arbete, som jag själv vill - så kontakter med mina kunder är obruten. - Kontakten med ungdom blev inte heller den brutalt avbruten. I synnerhet hade jag under de första åren som pensionär många vikariat. - I ABF:s regi har jag dessutom kvällskurser i träsnideri. Dessa två kvällar i veckan, då jag möter "mogen ungdom", som har samma intresse som jag, ser jag alltid med glädje fram mot.

Ja, jag är en lycklig pensionär - med alla nära och kära omkring mig är jag en lycklig människa. - Kanske min vän Ulla Lindmark, den rara flickan, givit en riktig karaktäristik av mig, när hon på min sjuttioårsdag uppvaktade mig med en dikt, i vilken bland annat nedanstående tänkvärda ord står:

"Du ej med grubbel hjärnan bryr,
ty livet sjunger i Ditt hus.
Du springer inte vild och yr
men njuter dagens jämna ljus.

För Dig är livet D e t t a n u
med vattenblänk och sus av grönt.
Blott lugn och godhet fordrar Du
och då är Du tillräckligt lönt."

- - -

Så är det nog och så har det nog
alltid varit.

\$
\$
\$

Bildhuggarmästaren och Konsthantverkaren Emil Sandberg.

FRÅN LÄRLING TILL MÄSTARE

och medaljör

Sammanställt av Gösta Forsslund

STUDIETIDEN

4 - årig utbildning i möbelsnickeriyrket hos min far
møbelsnickarmästare Lorentz Sandberg, Umeå. 1918 - 1922

Kurser

Umeå Tekniska Skola - frihandsteckning, möbel- och
konstruktionsritning, träskärning. 1919 - 1923

Carl Malmstens Slöjdkurs, Sigtuna, se bilaga 7 och 8, - form-
givning, träskärning, möbelritning. 1927

Högre Konsthantverksskolan, Göteborg. Se bilaga 9. 1928 - 1929

Tekniska Skolan, Stockholm, - kvällskurs i skulptur. 1930

Bildhuggare Gustaf Bergsten, Stockholm, - träbildhuggeri. hösten 1930

Konsthantverkare vid Viggbyholmsskolan, Täby, - kvällskurser. 1942

Elevarbeten

Umeå Tekniska Skola - möbelornament i ek, örn huvud i ek,
två stycken bladornament i björk, skrin i björk. 1920 - 1922

Carl Malmstens Slöjdkurs, Sigtuna - skål i al, lampett och 1927

ljusstake i björk. Porträttrelief av kursdeltagaren Gun Bodman,
Göteborg. Gift senare med professor Carl Lindroth, Lund.
När professor Malmsten bedömde reliefen, frågade han Emil
vad han ville bli, så svarade Emil; *Bildhuggare*. "Då skall jag skaffa
dig en plats hos bildhuggare Gustaf Bergsten och föreslår att du
även studerar vid Högre Konsthantverksskolan i Göteborg".
Se bilagorna 7 och 8.

Högre Konsthantverksskolan, Göteborg - kvinnohuvud i gips, 1928 - 1929
två ornament i ek (förlaga från Läckö slott). Se bilaga 9.

Tekniska Skolan, Stockholm - studieuppgift barocklejon i gips. 1930

Egen verkstad - stilmöbell tillverkning. Se bilaga 1. 1934 - 1953

UNDERVISNING

Yrkeslärare vid dåvarande Umeå stads yrkesskola under 18 år.	1953 - 1971
Folkuniversitetet i Umeå. Kvällskurser i träsnideri.	1970 - 1974
Umeå Universitet. Kursverksamhet i träskärning. Ett tjugotal kvällskurser.	1985 - 1986
Hemslöjdens Kursgård. Sätergläntan, Insjön. 26 veckokurser i träskärning och ritning av ornament och materiallära.	1972 - 1989
Vindelns Folkhögskola. 6 veckokurser i träskärning och verktygslära.	1984 - 1988

UTSTÄLLNINGAR

Umeå Hantverksförening.	1937
Umeå Hantverksförening.	1940
Västerbottens Läns Hemslöjdsförening i Umeå. Se bilaga 4.	1980
Länsmuseet i Umeå.	1985
Skogsmuseet i Gävle.	1986
Dragonskolan i Umeå. Se Gun Bobergs artikel, bilaga 4.	1986

OFFENTLIGA ARBETEN

Se bilaga 1. "Utförda offentliga arbeten".

ENSKILDA ARBETEN

Se förord och Gun Bobergs recension av Dragonskolans utställning. **Bilagan 4** innehåller de flesta tidningsartiklarna. Se för övrigt supplementets **Bildgalleri**.

Se även artikeln **MÖBELSNICKARE** av Per Falck och Per Westerberg, sid 236 - 244. Publicerad i **HANTVERK I SVERIGE**. Av Sten Rentzhog. AB Boktryck, Helsingborg, 1989. Se ssk sid. 240.

INTYG och BELÖNINGAR

Carl Malmsten, intyg och betyg i träslöjd. Bilaga 8.	1927
--	------

- Sigtrid Ericson, "offentligt lovord" från Högre Konstyrkesskolan. 1929
Bilaga 9.
- Nils Magnusson, intyg över träskulpturer för Luleå Domkyrka. 1943
Bilaga 10.
- Hans Wikström, intyg som ordinarie yrkeslärare vid Dragon-
skolan i Umeå. Bilaga 11. 1976
- Margit Arnell, intyg över beställda möbler och andra föremål
till ett antal av 15 stycken. Bilaga 12. 1976
- Bror Watz, brev av elev från Sätergläntans kurs. Bilaga 13. 1979
- Umeå Kommuns Minerva Förening. "Minervabelöningen". 1982
- Försvvarsskolans i Stockholm tackkort genom generalen
K. Erik Lyht för utförd vapensköld. Se även bilaga 1, sidan 3. 1984
- Landshövding Sven Johanssons skrivelse till Kungl. Patrio-
tiska Sällskapet, 1985 - 06 - 11. Bilaga 2, sidorna 1 - 6. 1985
- Kungliga Patriotiska Sällskapet's medalj av 1:sta storleken
(Stora silvermedaljen) för förtjänster om hantverksyrkenas
förkovran eller för yrkesskicklighet såsom hantverkare.
Medaljutdelare var landshövding Sven Johansson och utdel-
ningen skedde på Länsresidenset, 1985 - 10 - 07.
I december samma år intervjuad i Café Umeå, TV 1. 1985

SKRIFTER

- Emil Sandbergs artikel** "Att ge träet liv". Kungl. Patriotiska
Sällskapet's Årsberättelse, 1987. Bilaga 3. Sidorna 25 - 27. 1987
- Emil Sandbergs bok** "Från en hantverkarens liv - Några dag-
boksblad" - . Eget förlag 1987. 1987
- Emil Sandbergs bok** "Från en hantverkarens liv - Några dag-
boksblad - . Med Supplement av Gösta Forsslund. 1993. 1993
- Ingegärd Henschen och Sten Blomberg** "Svenskt Möbellexikon".
Band 1 - 3. Förlagshuset Norden AB, Malmö, 1962.

Bildhuggarmästaren och Konsthantverkaren Emil Sandberg.

Utförda offentliga arbeten.

Bilaga 1.

- 1930 - talet. Sävar kyrka. Törrekransen uppe på ljudtaket över predikstolen. Krucifix i sakristian.
- 1940 - talet. Sävar kyrka. Väggekors i församlingssalen.
- 1936 Västerbottens Infanteriregemente, I 20. Till officersmännen bl a ett stort bord, som nu kallas för Sibylla-bordet och en spegel i gustaviansk stil.
- 1936 Norrlands Kavalleriregemente, K 4. Till officersmännen en matsalsmöbel av ek i renässansstil - två bord, ett bufféskåp och 24 stolar. Till bufféskåpet utfördes Fältjägerregementets vapen innehållande en älg, en hund och en falk, sedan skiss utförts från regementets standar - fana från 1700-talet. Vidare en fin ordförandeklubba och restaurering av några skadade ramar till översteporträtt. Till ett skåp från Jämtlands Fältjägerregemente utfördes Jämtlands Läns vapen. Beställningarna gjordes av major Tore Wicksell, som ansvarade för K 4:s överflyttning från Umeå till Arvidsjaur.
- 1936 - 1937 Kopior och egna kompositioner, möbelornament i alla stilarter. Samtliga träskulpturer till Luleå domkyrka efter Stockholms-skulptören Carl Fagerbergs, se bilaga 6, gipsmodeller.
- 1937 Bygdeå kyrka. Två obelisker.
- " Åsele kyrka. Inramning av altartavla och två obelisker.
- " Luleå domkyrka. Figurer å predikstolen, nummertavlor och änglafigurer över altartavlan, skurna efter gipsmodeller av skulptör Carl Fagerberg, Stockholm, se bilaga 6. Två obelisker, lock å dopfunten och symbolplatta å altarringen. Triumkrucifix.
- " Umeå stadskyrka. Ornament å orgelläktare, krucifix i sakristian, processionskors och julkrubbefigurer.
- 1939 Vindelns kyrka. Inramning av altartavla och nummertavlor.
- " Överklintens kyrka. Rosett ornament.
- " Backens kyrka. Inramning av altartavla och ornament å trappbarriär å predikstolen.

- 1939 Nordmalings kyrka. Takrosett.
- " Holmsunds kyrka. Dopfunt.
- 1956 Obbola Missionshus. Ornamentskärm å altartavlans ram.
- " Saxnäs kyrka. Vägglampor och takkronor.
- " Vännäs kyrka. Ornament å bänkgavlarna.
- " Mariakapellet, Vännäsby. Altarkrucifix.
- " Finska kyrkan, Mariehem, Umeå. Vägglampetter.
- 1956 Ålidhems kyrka, Umeå. Altarskulpturer i lilla kapellet, vägg-lampetter och dopfunt.
- " Tegskyrkan, Umeå. Ornament å dopfunt.
- 1960 PK-banken i Skellefteå. Väggreliet i teak, Skellefteå - motiv. Ursprungligen utförd för svågern frisörmästare Lennart Nygren.
- 1976 Beställningsarbete från Umeå Kommun. Skrin i päronträ. På locket finns nya stadshuset i Umeå, stadskyrkan och rådhuset. På skrinets framsida ser man universitetet och på gavlarna Sävargården och Renmarksplanaden. I botten på skrinet finns ett parkettmönster, bestående av samtliga i Västerbottens län förekommande träslag. Storlek i A4 - format. Detta skrin blev 1976 - 06 - 01 en present till **HM Kung Carl XVI Gustav**, när han kom på sin Eriksgata i Västerbotten.
- " Umeå stads vapen till Umeå, Finland, Norge, Danmark, Ryssland och till Saskatoon i provinsen Saskatchewan (Sask.), Canada.
- 1981 Mariakyrkan i Umeå. Jesus tolv lärjungar, Jesus och barnen, dörröverstycken, dörrhandtag och julkrubbefigurer.
- 1984 Till Frimurarlogerna i Umeå. Ornament och fristående figurer, tre kandelabrar och två sjuarmade ljusstakar m. m.
- " Till Frimurarlogen i Skellefteå. Tre ljuskandelabrar.
- " Till Frimurarlogen i Härnösand. Skulpturer och altarprydnader.
- 1984 Till församlingssalen i Umeå. Ett större och ett mindre vägg-

- kors. Stativ till dopfat.
- 1884 Till Umeå stads kommunalsal. Stadens vapensköld.
- " Till Umeå rådhus. Överstykke i sammanträdessalen.
- " Umeå kommuns vapensköld till Svenska minfartyget Umeå.
- " Till Försvarsskolan i Stockholm. Tackkort från generalen K. Erik Lyth för utförd vapensköld.
- 1985 Västerslättskyrkan i Umeå. St: Staffan. Skulpturgrupp vid dopfunten.
- " Ersbodakyrkan i Umeå. Processionskors.
- " Carlskyrkan i Umeå. Texttavla över ingångsdörren. Julkrubbe-figurer.
- " Hörneforskyrkan. Julkrubbe-figurer. Till kapellet ljusstakar.
- " Heliga Korsets kapell. Dopfunt.
- " Betelkyrkan i Sandbacka. Kristus - skulptur.
- " Riksbankskontoret i Umeå. Större ornament, Riksbanks-symbolen.
- " Till Residenset, Umeå. Relieftavla med motiv från Västerbottens län och skuren i Lyckselebjörk.
- 1988 Till Taveljö kyrka, Umeå. Vid dopfunten en större figurgrupp med bakgrundsplatta med Taveljämotiv enligt ritningar av konstnärinnan Auno Karlsson, Ludvika. Processionskors och två figurskulpturer föreställande Johannes och Petrus.
- 1989 Till Skitsjöns Missionshus. Vid dopfunt en skulpturgrupp bestående av Jesus och hans tolv lärjungar och andra figurer.
- 1990 Till Ålidhems kyrka, Umeå. Processionskors med Kristus - figur. Till Backens kyrka, Umeå. Processionskors med Kristus - figur.
- 1992 Till Katolska kyrkan, Umeå. Processionskors med Kristus - figur. Två ljushållarstavar med golvstöd.

Sammanställt av Gösta Forsslund 1993 - 07 - 07.

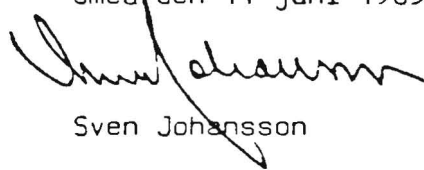
Kungl Patriotiska Sällskapet
Eriksbergsgatan 4
114 30 STOCKHOLM

Härmed ber jag få föreslå att yrkeslärare Emil Sandberg,
Skolgatan 117, 902 46 Umeå, måtte tilldelas Kungl Patriotiska
Sällskapets medalj för "förtjänster om hantverksyrkenas för-
kovran eller för yrkesskicklighet såsom hantverkare". Som
stöd för min framställning åberopar jag en utredning från
Umeå kommun "Uppgifter om Emil Sandberg". Jag hänvisar också
till skrivelsen från Umeå Fabriks- och Hantverksförening.

./.
./.

Utöver detta material vill jag nämna att min hustru och jag
genom många kontakter själva haft möjlighet att följa Sandbergs
stora insatser som träsnidare. Särskilt vill jag framhålla
hans omfattande insatser i fråga om inredning och renovering
av kyrkor.

Umeå, den 11 juni 1985

Sven Johansson

Uppgifter om Emil Sandberg

Emil Sandberg, vars fullständiga namn är Emil Fritiof Sandberg, är född den 30 april 1905 i Sävar kyrkby. Hans mor hette Emma och hans far Lorenz. Fadern drev en snickeri- verkstad som bla tillverkade möbler. Emil hade 6 syskon. Sommaren 1915 flyttade familjen till ett mindre hemman i Umeå i stadsdelen Östermalm.

Hösten 1918 började Emil som möbelsnickarlärling på sin fars verkstad. Arbetsdagen var 9,5 timme med början kl 7. Under lärlingstiden fick Emil lära sig känna träets alla olika egenskaper, olika hopsättningsmetoder samt att behärska lim, faneringsarbeten, bets- och ytbehandling samt träskärning, träsvavning och intarsia. På kvällarna gick han ofta på yrkeskurser. Han har betyg i frihandsteckning från Umeå tekniska skola. Vid Umeå lärlingsskola fördjupade han sina kunskaper i yrkesritning, materiallära, möbelritning, perspektivlära, intarsiamotiv, skulpturornament samt bokföring och matematik.

1923 anställdes han vid Victor Olssons snickerifabrik, som tillverkade möbler och butiksinredningar.

Hösten 1924 praktiserade han vid A O Hedbloms Biljard & Möbelfabrik i Hudiksvall, där han anförtroddes alla förekommande bildhuggeriarbeten.

1925 fick han anställning som möbelsnickare vid firma Lundberg & Schaefer och arbetade där fram till 1928.

I början av 1927 fick han ett stipendium på 300 kronor för att delta i en slöjdkurs i Sigtuna. Kursens ledare var ingen mindre än den erkände möbelarkitekten Carl Malmsten. Kursen var avsedd för slöjdlärare från hela landet. Vid kursens slut erbjöd Malmsten Emil Sandberg plats på sitt ritkontor men Sandberg tackade nej.

1928 blev Emil Sandberg antagen som elev vid Slöjdföreningens skola i Göteborg.

Umeå kommun.

Den 29 oktober 1933 gifte sig Emil med Ester och de flyttade in i en liten lägenhet på Pilgatan i Umeå.

1933 blev han kompanjon med sin bror Sigfrid och med pappan som passiv delägare. Granholm och Hägglöfs Snickerifabrik på Östermalm inköptes för en köpesumma av 9 995 kronor och gavs namnet Sandbergs Möbelsnickeri. Bland de större leveranserna kan nämnas hela inredningen till Sävar nya kyrka, renovering av bänkarna i Umeå stads kyrka, inredningsdetaljer till kyrkan i Vindeln och till St Görans kyrka i Skelleftehamn. Ett stort arbete gjorde också Emil till Luleå domkyrka, där han skar träskulpturer i fin furu efter modell av skulptör Karl Fagerberg.

Firman Sandbergs Möbelsnickeri växte och som mest var arbetsstyrkan 9 man.

1936 fick Emil och Ester sitt första barn, dottern Kerstin, och två år senare föddes dottern Karin.

Något om kunderna

En av Emils första kunder var överläkaren Sven Junghagen. Denne beställde praktmöbler, rikt skulpterade och med intarsiadekorationer samt gav Emil goda tips, uppmuntran och även ekonomiskt stöd. Bland andra kunder märktes doktorinnan Eline Beskow och doktorinnan Margit Arnell. Den sistnämnda beställde soffbord i ek i kraftfull stil med skulpterade ben och senare även ett stort barockskåp i ek med kraftig skulptur i valnöt. Doktorinnan Arnell och hennes man överläkaren Olof Arnell blev sedan goda vänner till familjen Sandberg. Bland andra kunder som Emil Sandberg gärna minns kan nämnas Else Marie Norin, Maud Hägglöf och Jonäs Orring och familjer som Axel Bergenholtz, Eilert Hörnberg, Bengt Larsson och Werner Idh.

Till viktiga uppdrag som Emil Sandberg fått hör bland annat uppdraget att i ädelträ utföra ett rikt skulpterat skrin, vilket skulle utgöra Umeå stads minnesgåva till Kung Carl XVI Gustaf, då denne under sin Eriksgata 1976 besökte Umeå.

Han har även utfört ett reliefarbete kallat "Historisk utblick" med bilder från Skellefteå stad och socken.

Våren 1952 fick Emil Sandberg en månads vikariat vid Umeå stads yrkesskolor som yrkeslärare i skolans möbelsnickeri.

Vikariatet ledde till att han höstterminen 1952 anställdes som yrkeslärare. Under sin lärartid avlade han nya mästarprov. Redan tidigare var han mästare i bildskärning men nu blev han också mästare i möbelsnickeri och träsvävning.

1971 pensionerades Emil Sandberg från sin lärartjänst vid yrkesskolan. Efter pensioneringen fortsatte Emil några år att undervisa i träsnideri genom att leda kvällskurser hos Kursverksamheten.

Emil Sandberg arbetar alltjämt i sin lilla verkstad med olika träsnideriarbeten. Han tar bara emot så många uppdrag som han orkar med.

UMEÅ FABRIKS- OCH HANTVERKSFÖRENING
 (SHIO LOKALAVDELNING, UMEÅ)
 Vagnväg 1, 902 40 UMEÅ

 85.

Landshövding Sven Johansson

Länstyrelsen Umeå

Umeå Fabriks och Hantverksförening vill härmed förorda en utmärkelse från Kungliga Patriotiska Sällskapet till medlemmen, Bildhuggarmästare Emil Sandberg för hans skapargärning. Sandbergs stora kunnande som möbelsnickare och bildhuggare, med vackra utsmyckningar av kyrkor och allmänna lokaler, samt i många norrländska hem har gjort, att hans kulturella spridande av konstarten är värd att ihågkommas. Vi vill också framhålla hans brinnande intresse som lärare i utbildning av elever, som kan föra bildhuggarkonsten vidare.

Umeå 1985

Umeå Fabriks och Hantverksförening

Ivar Öhman
 Guldsmedsmästare Ivar Öhman
 Ordför.

1/10 1985

*Bengt Gustavsson
 + Monica Gustavsson
 Vallmo vägen 35
 902 49 Umeå*

*Emil Sandberg
 Hantverksförening*

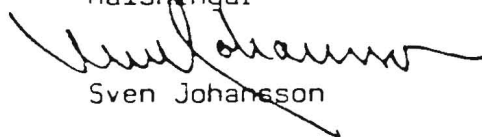
Umeå den 19 juni 1985

Kungl. Patriotiska Sällskapet
Eriksbergsgatan 4
114 30 STOCKHOLM

./. Tack för det positiva beskedet om Emil Sandberg. För att ytterligare belysa Sandbergs meriter för Sällskapets medalj ber jag att få översända fotostatkopia av en artikel om Emil Sandberg.

Beträffande en ev medalj för Börje Sandberg är jag tacksam om min framställning behandlas i samband med utdelningarna 1986.

Hälsningar

Sven Johanson

Emil Sandbergs artikel "Att ge träet liv"
Publicerat i Kungl. Patriotiska Sällskapetets
Årsberättelse, 1987.

25

Att ge träet liv

Yrkesbildhuggare Emil Sandberg, Umeå, mottagare av Patriotiska Sällskapetets medalj för utmärkt yrkesskicklighet skildrar sin verksamhet som yrkesbildhuggare och sina år från lärling till mästare:

Det var hösten 1918, då jag var 13 år, som mitt intresse för snickeri och träsnideri vaknade. Jag började då som lärling i min fars snickeriverkstad. Far gav mig där en god utbildning i maskinteknik, foglimning, faneringsarbete, olika hopsättningssätt, bets- och ytbehandling, handpolering, träsvavning och intarsiaarbete.

Efter studier vid Umeå Tekniska skola och några års praktik vid A.O. Hedbloms biljard- och möbelfabrik i Hudiksvall fick jag 1922 ett stipendium på 300 kronor för att delta i en slöjdkurs i Sigtuna, som leddes av möbelarkitekten Carl Malmsten. Vid kursens slut frågade Malmsten mig om jag inte ville börja med att arbeta på hans ritkontor. Men jag sade honom att jag inte kände mig vuxen för den uppgiften och att jag i stället ville fortsätta mina studier i ornamentering och skulptur. Malmsten rådde mig då att söka till Slöjdföreningens skola i Göteborg. Han ordnade även med praktik för mig hos bildhuggaren Gustav Bergsten i Stockholm.

År 1928 blev jag antagen som elev vid högre konstindustriella avdelningen vid Slöjdföreningens skola. Jag studerade där möbelarkitektur, möbelsnickeri, intarsiaarbete, skiss- och frihandsteckning och figurmodellering.

År 1933 övertog jag och min bror min fars snickeriverkstad. Där tillverkade vi stilmöbler under åren 1935 till 1950. Dessa gjordes i olika stilar, men rokokostilen var alltid min favorit. Den har, anser jag, en lekfull charm och är mjuk och behaglig.

1950 hade emellertid marknaden för hantverksmässigt tillverkade möbler krympt. De massproducerade möblerna konkurrerade ut de hantverksmässigt gjorda, så att de senare inte längre blev lönsamma att tillverka.

Jag hade emellertid tur och fick en tjänst som yrkeslärare vid Umeå stads yrkesskola som den då hette. Där blev jag kvar i 18 år till min pensionering 1971.

Efter denna återgick jag till snickarverkstaden för att där arbeta för mitt nöjes skull eller för att utföra beställningar som jag fick.

När det gäller offentliga beställningar vill jag nämna sex vapensköldar till Umeå kommun och ett ornamenterat överstycke till tingssalen i denna stad. Jag fick även förtroendet att utforma den present till kung Carl Gustaf, som överlämnades till honom, när han kom till Umeå under sin Eriksgata i Västerbotten. Det blev ett skrin

i päronträ. På locket finns nya stadshuset i Umeå och stadskyrkan och rådhuset. På skrinets framsida ser man universitetet och på gav-larna Sävargården och Renmarksplanaden. I botten på skrinet finns ett parkettmönster, bestående av samtliga i Västerbottens län förekommande träslag.

Kungen blev mycket intresserad av skrinet och frågade mig om det hade varit svårt att arbeta med så tunna skivor; de var bara några millimeter tjocka. Jag förstod att kungen kunde en del om träsnickeri.

Jag har utfört ett stort antal arbeten för olika kyrkor i Västerbotten. Bland sådana vill jag nämna hela inredningen i Sävars nya kyrka, renoveringsarbeten av altare, ring och kyrkbänkar i Umeå stadskyrka och många inredningsdetaljer till kyrkorna i Bygdeå, Åsele och Vindeln, samt till S:t Görans kyrka i Skelleftehamn.

År 1937 fick jag utföra träskulpturer till Luleå domkyrka efter gipsmodeller av skulptör Carl Fagerberg i Stockholm.

Förutom bibliska motiv har jag hämtat sådana till mina skulpturer från det västerbottniska djur- och växtlivet. Min stil, som jag utvecklade redan för tjugo år sedan, är att göra mina skulpturer naturtrogna. Jag hoppas att det skall bli mig förunnat att under ytterligare flera år kunna få fortsätta att skulptera och snida i trä, detta så in-

Emil Sandberg med en statygrupp föreställande Jesus välsignar barnen. Foto: Ulf Hägglund, Västerbottens Folkblad.

tressanta material, varav det finns så många olika sorter, alla med skilda egenskaper. Jag hoppas även att jag skall kunna få fortsätta med att åt andra, intresserade av skulptur och snickeri, kunna dela med mig av mitt kunnande och mina erfarenheter, då det gäller att genom sådant arbete ge träet liv.

Bilaga 4

Innehåller de flesta tidningsutklippen.

Västerbottens-Kuriren 1979 - 10 - 10
"EN RIKTIG SNIDARE PÅ SNIDARGATAN"

Västerbottens-Kuriren 1980 - 03 - 04
Emil - träbildhuggaren - vill propagera för sitt gamla yrke

Svenska kyrkans tidning VÅR KYRKA 1981
Emil i snickarboä'
En mästare i träsnideri

Västerbottens Folkblad 1984 - 12 - 24
Emil är frilans i kyrkokonst
HAN GER TRÄET LIV

Västerbottens Folkblad 1985 - 10 - 08
Medalj till Emil, bildhuggare
Umeåkonstnär belönad med silvermedalj

Västerbottens-Kuriren 1985 - 10 - 09
En huggare till snidare
Emil Sandberg, 80, fick medalj för sitt livsverk

Västerbottens-Kuriren 1986 - 03 - 10
Efterlängtd visning

På grund av tidningarnas stora format har redigeringar fått göras av artiklarna för att passa in i bokens A4-format. Sålunda har ofta en uppsplattning skett så att texten är för sig och originalfoton för sig. De senare försedda med samma undertext som i tidningen.

EN RIKTIG SNIDARE PÅ TRÄSNIDARGATAN

Umeå var långt in på 1800-talet den förnämsta möbelstaden i övre Norrland med 4-5 fabriker eller verkstäder, där man på hantverksmässig grund tillverkade möblemang av mest skiftande sort. I dag minns äldre umebor speciellt de Näslundska och Wretlingska fabriker. På dessa ställen arbetade också träbildhuggare med tillverkning av ornament i olika stilar. I dag är de yrken praktiskt taget utdöda.

Men det finns all anledning att gläta liv i de kunskaperna. Det finns efterfrågan och yrkesutövarna skulle få en vettig utkomst.

Det säger Emil Sandberg i Umeå, som nu passerat de 70. Han förde traditionen vidare från sin far Lorentz Sandberg och han själv har mästarbrev som träbildhuggare, trävarvare och möbelsnickare. Han har också i 17 år varit yrkeslärare och han har suttit med i hantverksförningens läringsnämnd.

- Jag är nog rätt ensam här om att ha mästarbrev i tre yrken även om jag vet att det finns söderut någon med fyra, säger han.

Om man ser de skickligt gjorda intarsianläggningarna, som han prytt en del möbler med hemma i lägenheten vid Träsnidargatan öst på stan förstår man att han också kunnat haft en färdig om han brytt sig om det. En av lägenhetens väggar pryds av en intarsianläggning, där han som en hyllning till sin minka, bördig från Skellefteå, fångat en rad miljöer från guldstaden i norr med hjälp av 27 olika träslag.

● Hyvling gav träkänsla

- Som 13-14 åring kom jag in i yrket på min fars verkstad, berättar han. På den tiden kom folk och beställde sina möbler. Jag ville gärna att vi gjorde några små skulpturer

av hur det skulle vara och så utgick man från dem, fortsätter han.

Själv hade jag väldigt stor nytta av de första åren då jag fick stå och hyvla och via den vägen lära mig känna träets egenskaper. Sedan kom maskinerna in i verksamheten och de ger ju inte samma känsla.

Det var en hederssak att alla skulle studera och avlägga gesällprov. Gesällprovet i möbelsnickeryrket avlade jag 1928/29 vid en skola i Göteborg. Det var annu vanligare att man gjorde det hos en mästare. Provet fick man tillverka på kvällar och annan fritid. Mitt prov var en skulptur.

Bildhuggarprovet gjorde jag senare här i Umeå. Jag hade börjat lära hos pappa och gick sedan i Umeå stads tekniska skola, som var nymöjd i Moritzska gården. Resurserna var små där, men jag hade en mycket bra teckningslärare i Tor Hellström. Han rekommenderade mig att försöka komma in hos Carl Malmsten. Det gjorde jag också och fick lära mig skära ornament. Min väg gick sedan via Slöjdskolan i Göteborg, början till nuvarande konstfack, och till Gustaf Bergsten i Stockholm, där jag under ett halvår fick fortsätta att skära djurbilder och annat. Det var en mycket bra tid. Man fick lära sig att vara stilmedveten och att anpassa ornamenten till den stil det var frågan om, renässansmotiv till renässansmöbler o s v.

Gärna umebor minns säkert Emil Sandbergs rikt utskurna skåp som stått till allmänt beskådande på hantverkshuset och som hamnat hos enskilda. Uppdragen har under årens lopp kommit.

● Kyrksnidade

- Det jag kanske sätter största värde på är mina arbeten 1937/38 för domkyrkan i Luleå. Det är en träskulptur efter modell av Carl Engelberg, Stockholm, ett stort triumfkniefix. På predikstolen har jag tre

skulpturer föreställande Kristus, Moses och Martin Luther.

I dag har Emil Sandberg inte längre någon kommersiell verksamhet. Men på vinden har han något han kallar hobbyrum och där har han prover från unga dagar, förlagor sådant han gör för att glädja vänner och bekanta med.

När Umeå kommun skulle ge kung Carl Gustaf en present vände man sig till Emil Sandberg som gjorde ett A4-stort träskrin med utsirade inmotiv. Från senare års verksamhet märks också en skulpturgupp i Älidhems kyrka.

● Det finns intresse

Men för att återknytta till det där om förnyad yrkesutbildning i de yrken där Emil Sandberg har mästarbrev:

- Det finns runt om i Sverige äldre möbeltillverkare, men det finns ingen som för traditionen vidare. Det finns ingen som utbildas till möbelsnickare eller till bildhuggare. Jag sköter om kvällskurser i träsnideri på hobbybasis för Kursverksamheten numera. Man ser att människor har intresse för detta. Och det märks ingen könsskillnad. Anlagan är lika hos män och kvinnor.

Visserligen finns det många som utbildar sig som konsthantverkare, men de är inne på en annan inriktning. Jag tycker det skulle göras någon propaganda för att få igång sådan här utbildning vid skolorna. Eleverna borde upplysas om att de kan vänta sig en hygglig utkomst i ett mångskiftande jobb.

I dagsläget har allmänheten snarast ingenstans att vända sig om de vill ha sina stilmöbler renoverade.

Det förefaller mig som det är stor skillnad mellan Sverige och andra länder i det här avseendet. När jag reste i Polen nyligen såg jag det fanns gott om reliefer och började undra. Det visade sig att de hade skola för träskulptur och träbildhuggare. Även i Tyskland finns det

ett uppvaknande intresse för hantverk.

● På egen hand

Själv tillhör jag en äldre generation och fick klara utbildningen på egen hand genom uppfostring i Umeå. Visst kunde det vara väldigt mycket bekymmersamt. Men jag måste också offra något själv för att komma någon vart. Det har känt mig lycklig hela livet med det jobb jag valt till mig själv. Jag har fått välja motiven, skära i Sandberg.

Om man frågar Emil Sandberg vilket träslag han föredrar svarar han: "Valnöt".

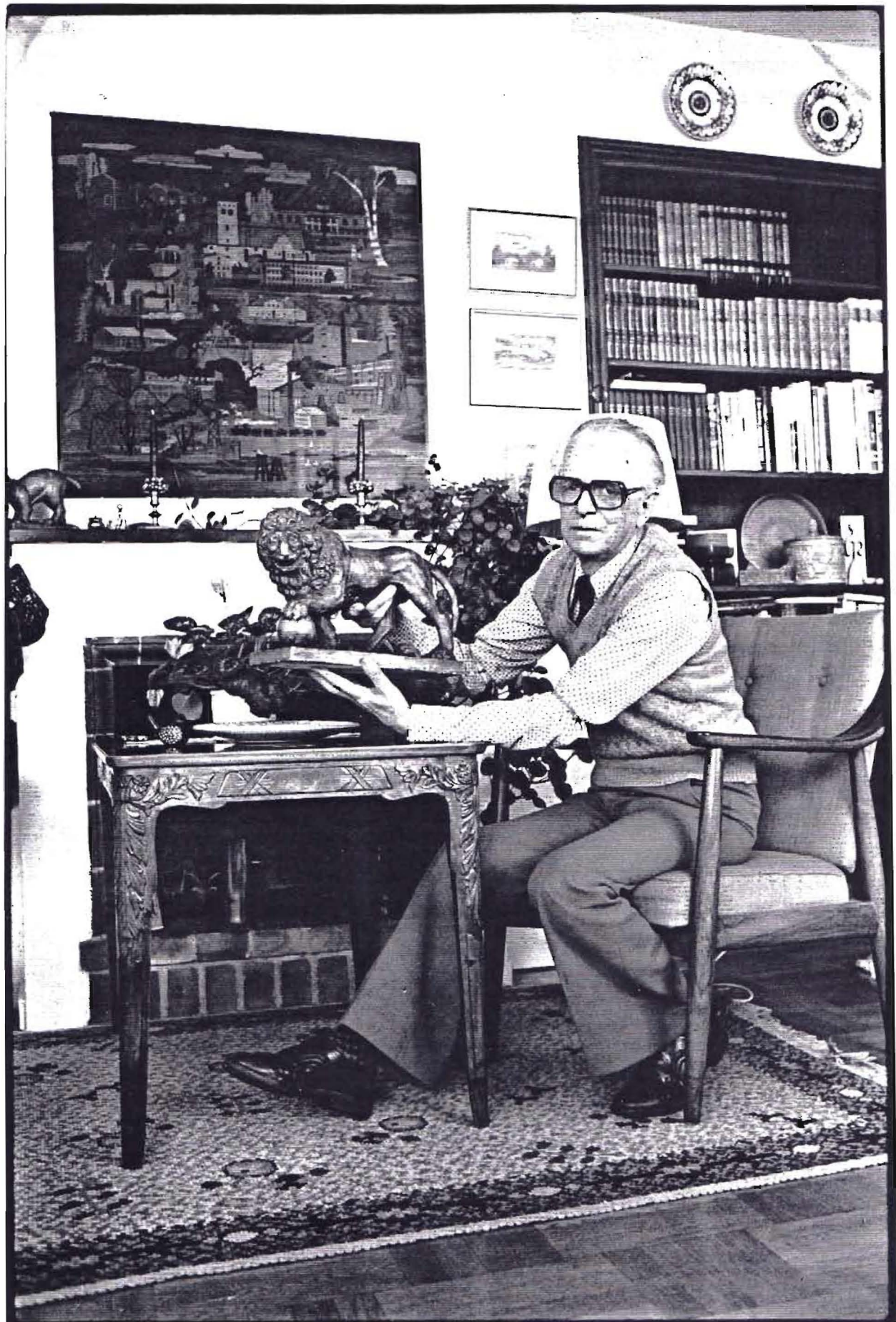

Wretling låg bakom namnet

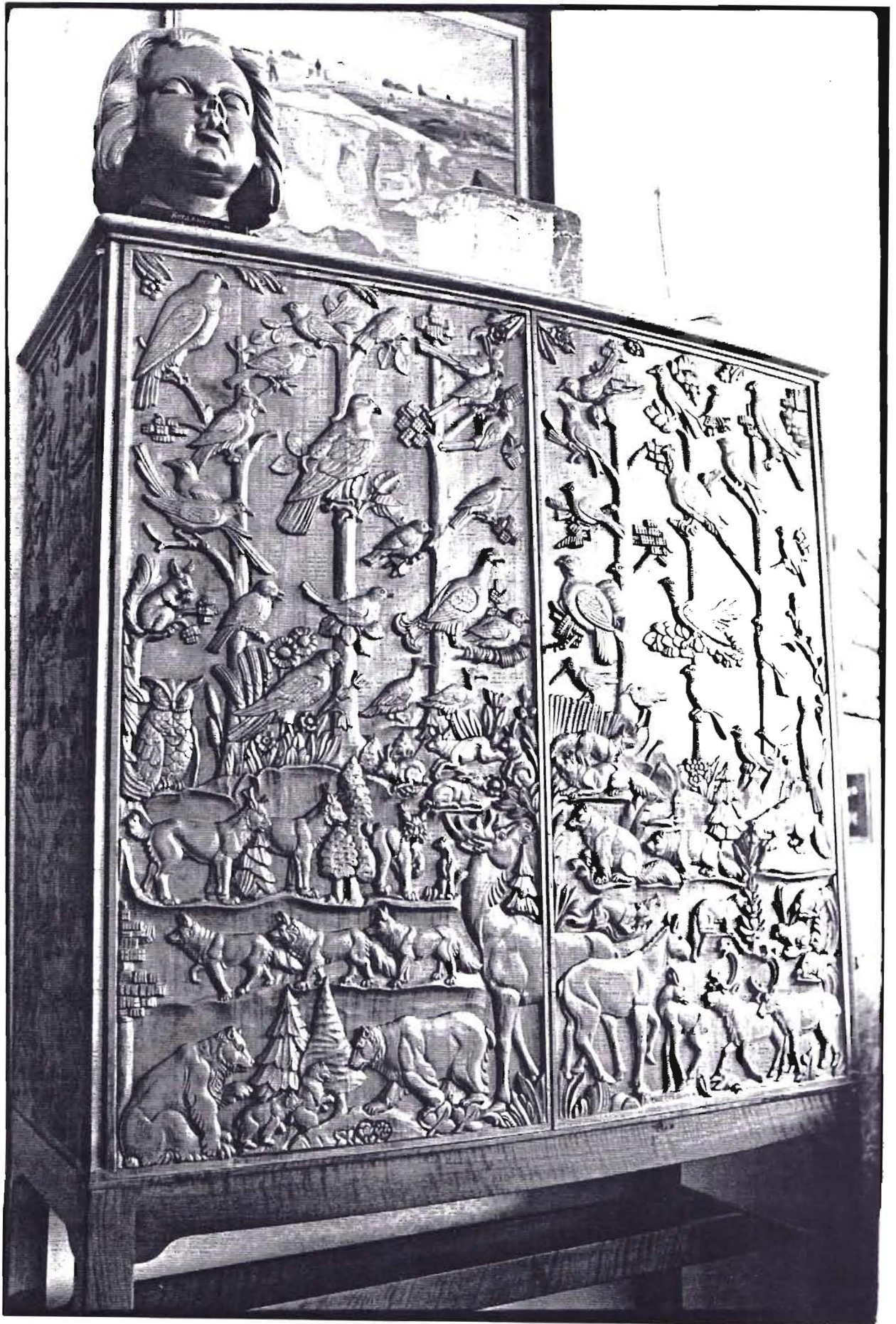
Det är inte många yrkesmän som fått en gata uppkallad efter dem, sysslar med i Umeå. Det har Lorentz och Emil Sandberg - Träsnidargatan öst på stan.

- Gatan fick det namnet på den tid Kjell Wretling var stadsarkitekt i Umeå. Det har sagts mig att det var han som låg bakom det namnet, säger Emil Sandberg.

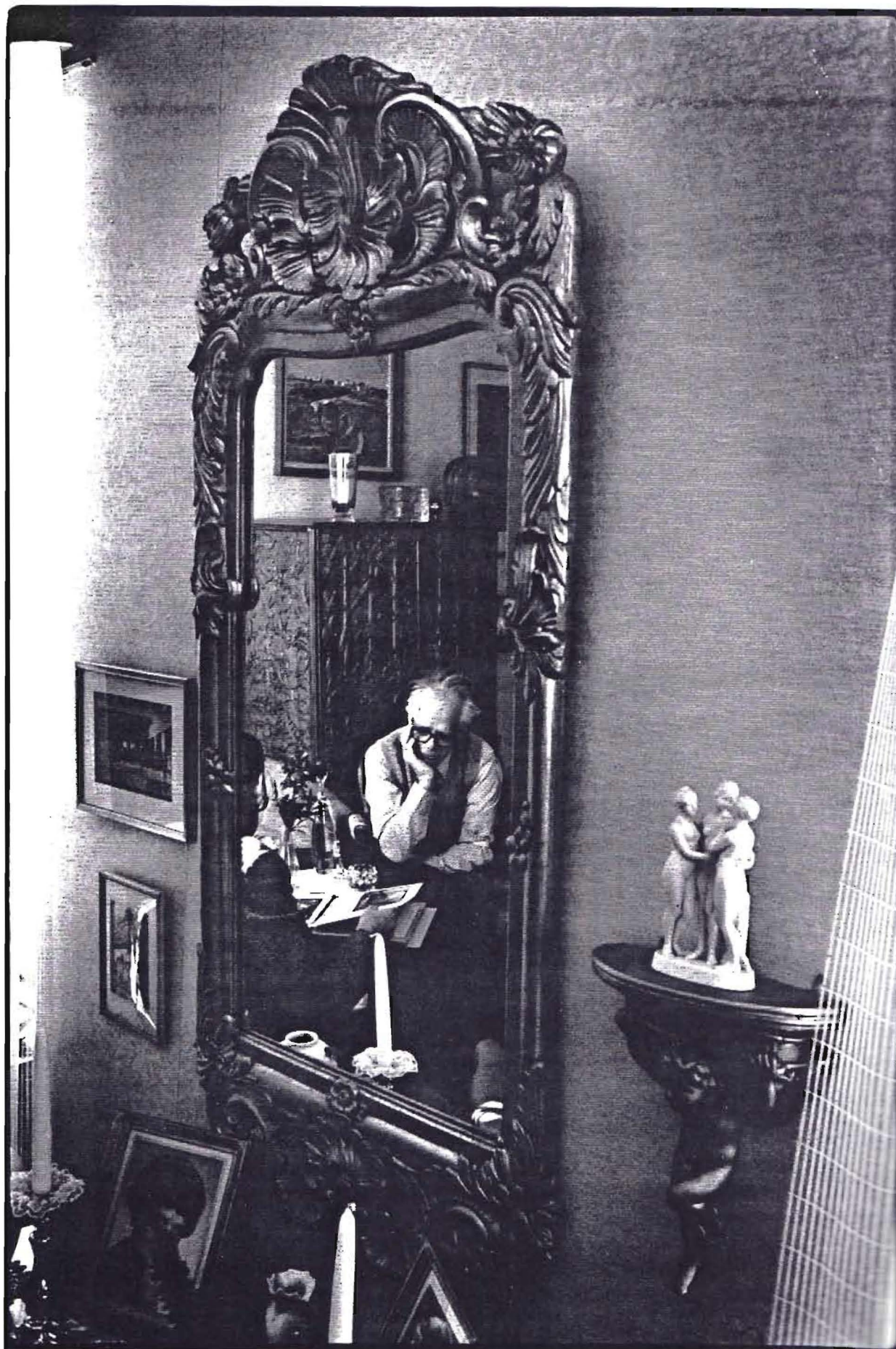
På den tiden fanns förutom den sandbergska verkstaden också Victor Ohlssons snickeri och Granholms möbelverkstad i absoluta grannskapet.

I handen håller Emil Sandberg ett lejon han gjorde under stockholmstiden i sin utbildning. Det är en kopia av Slottsbackens lejon. På väggen en intarsia gjord av 27 olika träslag.

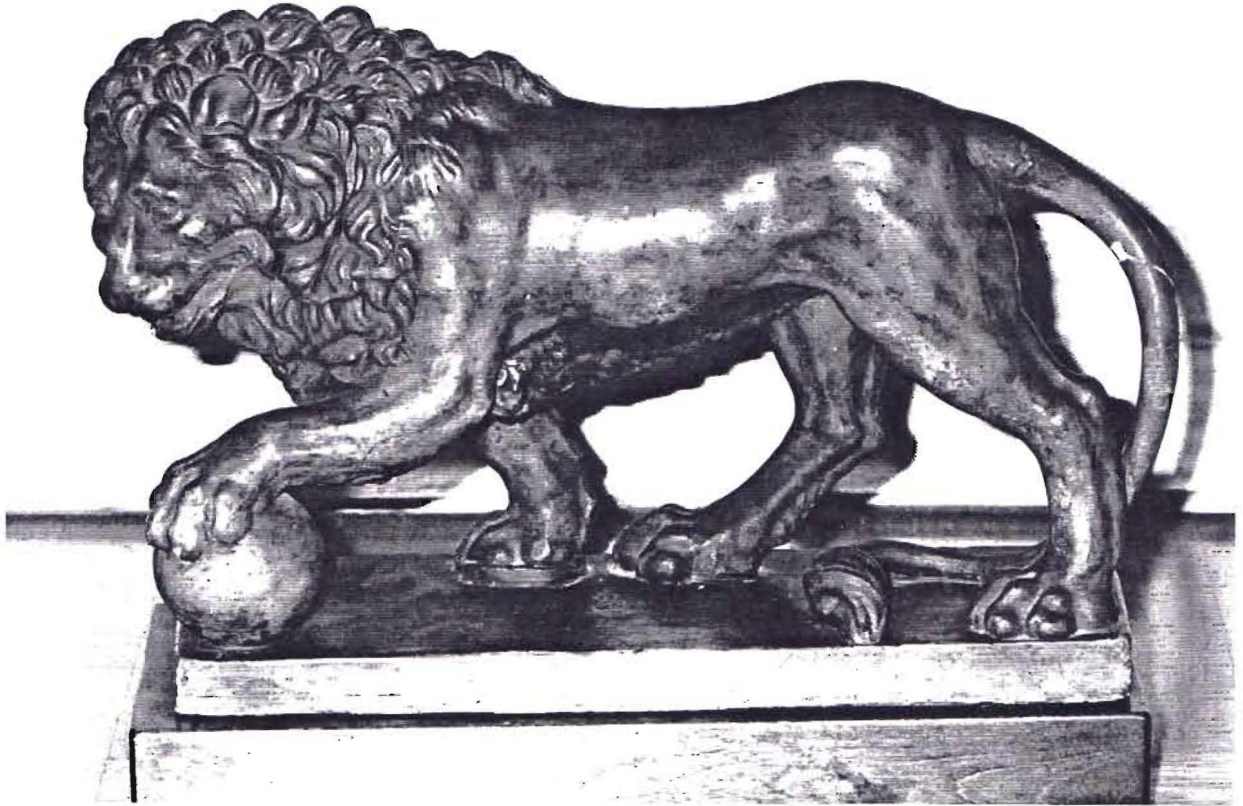
Emil Sandbergs mästarprov är det här skåpet i italiensk valnöt. Flora och fauna från länet har fått lämna motiv till skåpet.

Denna imponerande spegel pryder en av väggarna hemma hos Emil Sandberg. Man funderar verkligen över var gränsen mellan konst och konsthantverk går, när man ser resultatet av hans kunnande.

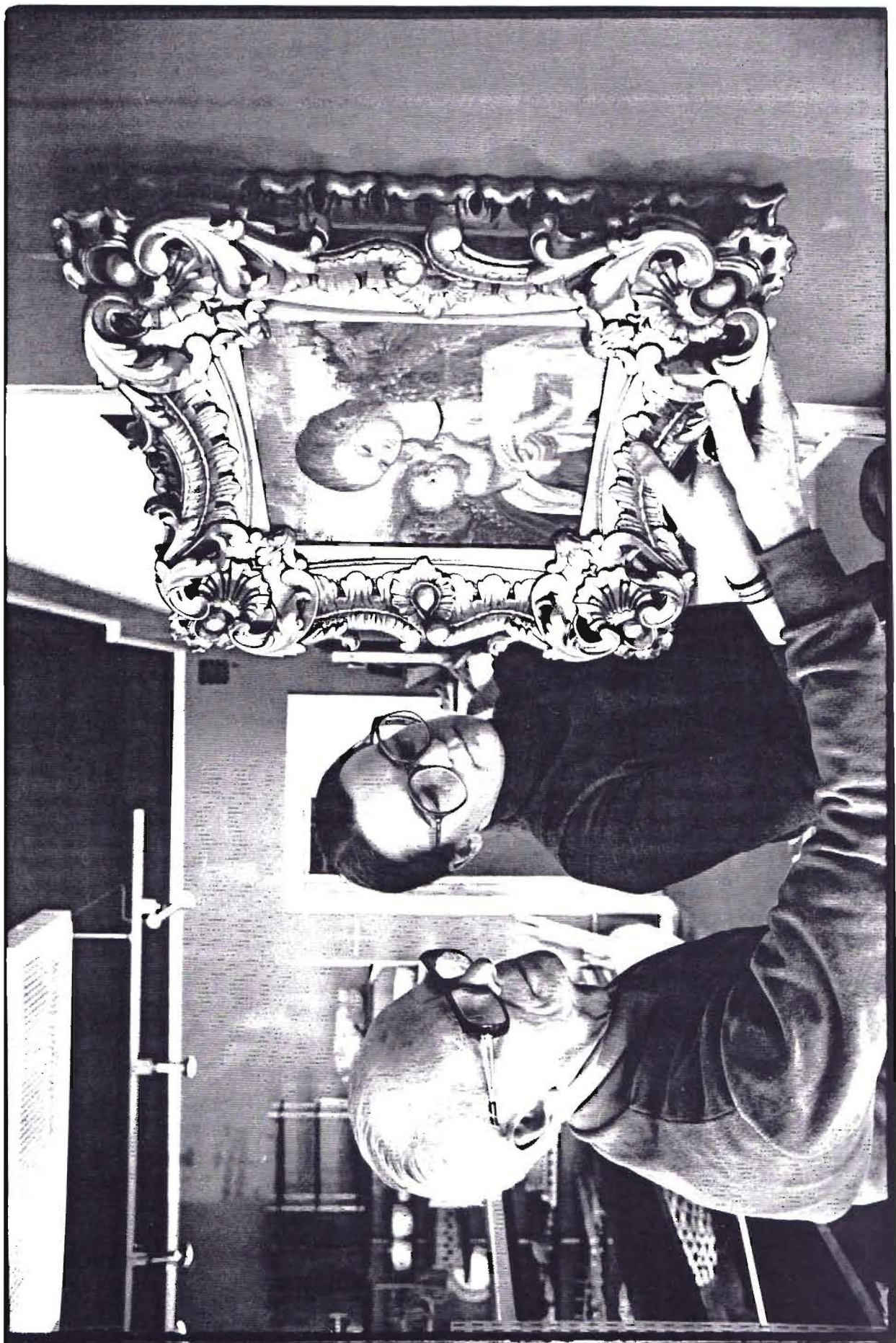
Jag har känt mig lycklig hela mitt liv med det yrke jag valt, säger Emil Sandberg.

Detta lejon som Emil Sandberg gjorde under sin utbildning är en kopia av ett slottsbackslejon. Det är gjort i gips och alltså inte skuret i trä.

Emil Sandbergs senaste arbete, en väggklocka med rikt utsirad dekor.

Är man mästare i träsnideri kan man göra t ex en sådan här tavelram.

Margit t f chef för Hem- slöjden

Textilkonstnär Margit Westin, Sävar, har inträtt som t f hemslöjdschef i första hand fram till halvårsskiftet. Därmed har hon så att säga slutit en cirkel – hon kom till Hemslöjden i Umeå som formgivare hösten 1950. Då var hon fast besluten att sejouren i Västerbotten bara skulle bli ungefär tre år.

Efter ungefär tre år lämnade hon också mycket riktigt sin anställning hos Hemslöjden och blev i stället lärare och frilansande formgivare.

Fri formgivare kommer hon också nu att vara på deltid. Enligt kontraktet skall hon vara hemslöjdschef tre dagar i veckan och få ägna två dagar åt eget skapande, bl a kyrkliga textilier.

Foto:
JAN
OLOFSSON

• Emil Sandberg visar för t f hemslöjdschef Margit Westin dels det ornament som han gjorde 1918, dels ett väggskåp som tillhör hans produktion de senaste åren.

Emil - träbildhuggare - vill propagera för sitt gamla yrke

Verk ur drygt 60 års produktion visar den kände träbildhuggaren Emil Sandberg hos Hemslöjden i Umeå. Han lyckades t o m leta fram det möbelornament som han skar i ek 1918, när han som 13-åring var elev i Umeå tekniska skola. På den tiden höll skolan till i Moritzska gården. Några årgångar tidigare hade bl a David Wretling och Hjalmar Granholm fått sin första utbildning där.

VK** här ganska nyligen (10 oktober 1979) berättat om Emil Sandbergs mångsidiga verksamhet – han har t ex mästarbrev både som träbildhuggare, möbelsnidade och svarvare.

Att han nu kunnat övertalas att göra en retrospektiv utställning hos Hemslöjden hänger samman med att han vill fästa uppmärksamhet vid ett yrke som på nytt kan bli ett framtidsyrke.

• Funkis blev hårt slag

– Stockholmsutställningen 1930 och de nya sülideal som då lanserades betydde ett hårt slag mot träbildhuggarnas verksamhetsområde, säger han. Vi höll ut längre än andra här i Umeå, för Umeå var på den tiden en riktig möbelstad, och bl a pappa tillverkade stilmöbler i sin verkstad. Men träbildhuggarnas yrke har varit nästan i utdöende. Nu börjar

man få upp ögonen för vad som hållit på att gå förlorat, och möbelfabriker söker med ljus och lykta efter riktiga träbildhuggare.

För människor med de rätta anlagerna – och det råta sinnelaget – mätte det också vara ett mycket tillfredsställande yrke, detta att

locka fram sköna saker ur trä av skilda slag.

• Utan ett ärr . . .

Man kan fundera litet kring orsak och verkan när det gäller Emil Sandbergs egen framtoning: Han har blivit träbildhuggare där

för att han har ett harmoniskt sinnelag, eller är det arbetet med motpånstigt material som redan från tidiga år lärt honom tålmod och eftertanke.

En sak kan i varje fall konstateras: Fast han i hela sitt liv handskats med vassa verktyg finns inte

ett ärr på hans fingrar . . .

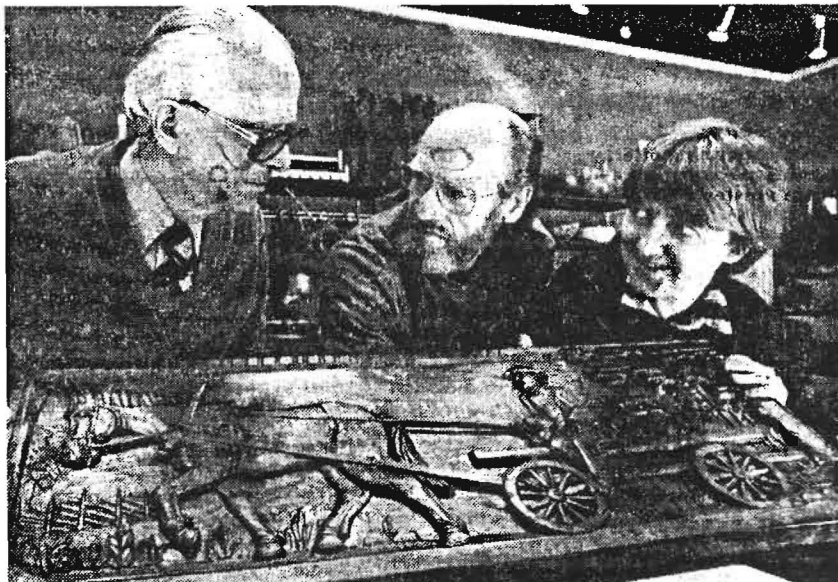
Nu visar han alltså upp några prov på sin skaparglädje och handskicklighet. De största sakerna har dock inte gått att låna in till utställningen. I Luleå donkyrka finns hans största verk – åtta figurer, däribland ett stort triumfkrucefix.

• Valnöt favoritträ

Det träslag han gillar bäst är valnöt, det är hårt och fast, men numera ganska svårt att få tag i. Därnäst på hans favoritlista kommer mogen björk, hondurasmahogny och rikig kärnfura. Länd är lätt att skära i och lämpar sig till sådant som skall förgyllas. I lön har han gjort ett vackert fat – först svarvat och sedan skuret in de bär som finns i våra trakter. Det mönstret går också igen på ett vackert väggskåp, som blev present till en ung släkting.

Han hämtar med förkärlek sina mönster från växt- och djurvärlden; tänkt som prydnad för en hög dörröppning är en pulaster, där fiskar virvlar i det nedersta fältet, sedan kommer boskap och bildand och många, många fåglar.

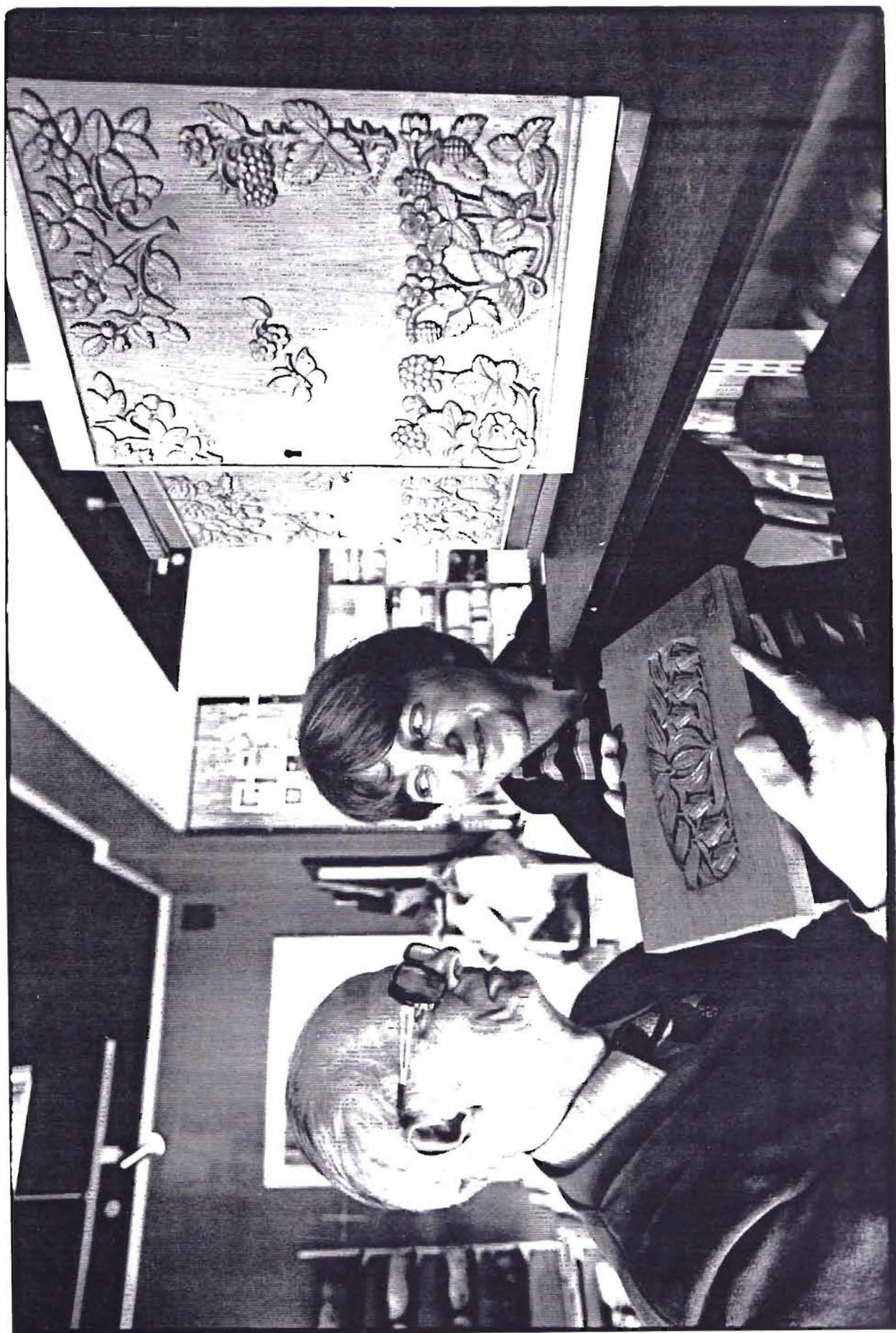
Vid ett par tillfällen under utställningstiden kommer Emil Sandberg också att visa hur träbildhuggaren arbetar och vilka speciella järn han använder

• Så här kunde en forra till exempelvis kvärnen i Sävar, se ut, säger träbildhuggaren Emil Sandberg och visar "Ajax" för hemslöjdskonsulent Wille Sundqvist, Vilhelmina, och t f hemslöjdschef Margit Westin.

BERTIL
OLSON

Emil Sandberg visar för t f hemslöjdschef Margit Westin dels det ornament som han gjorde 1918, dels ett väggskåp som tillhör hans produktion de senaste åren.

Så här kunde en forä till exempelvis kvarnen i Sävar se ut, säger Emil Sandberg och visar "Ajax" för hemslöjds-konsulent Wille Sundquist, Vilhelmina, och t f hemslöjds-chef Margit Westin.

Emil i snickarboä'

En mästare i träsnideri

Kyrkor är inte som vanliga hus. De kräver sina bilder för att fungera. Och det räcker inte med utsmyckning som dekoration.

En kyrka måste ha bilder som fäste för tanken. Utgångspunkt för meditationen. Jordisk påtaglighet för kunska-

pen om andliga verkligheter.

Så var det på medeltiden, och situationen har inte förändrats.

När man för ett par år sen skulle bygga stadsdelskyrka i Mariehem i Umeå, då blev Emil Sandberg inblandad.

Emil Sandberg tycker om att framställa det levande på jorden i ett levande material. Och vad rore en julkrubba utan oxar och åsna, kamel och får?

Nisse Nordström, kyrkvaktmästare i Mariakyrkan, har tagit alla bilderna och han dokumenterade också tillblivelsen av träarbetena medan figurerna tog form.

Ett besök i mästarverkstaden kvarlämnar en känsla av respekt. För materialet, för kunnandet, yrkeskickligheten som ett väl förvalt arvt från gångna tider. Emil Sandberg i sin verkstad — och (t.v.) i dialog med aposteln.

Kyrkan byggdes för moderna människor i en nyss uppvuxen stadsdel, där det är nära till universitet och regionsjukhus. Den har blivit en ljus viloplats i förorten, en glädjens, sångens, musikens och ungdomens kyrka. Färgerna är lätta, atmosfären öppen. En Maria-ikon finns som signatur.

Men Emil blev inblandad. Denne mästare i träbildhuggeri, står för linjerna bakåt. I det ljusa nordiska träet har han arbetat fram reliefer och skulpturer som gör att kyrkan kommer att överleva många moderiktningar i arkitektur och bildframställning.

I telefonkatalogen står han blygsamt som Sandberg, Emil, yrkeslär.

Livets port

In till hans vardagsrum träder man genom livets port. Dörren innehåller nästan hela skapelsen: mot bakgrund av glas avtecknar sig livets träd, fullt med fåglar och blommor. Nederst simmar fiskar — vad som vandrar havens vägar.

Det fantastiska med dörren är att

den är exakt lika på båda sidor. Bildhuggaren har alltså gjort två likadana skulpturerade träd och monterat dem med glas emellan.

När man kommit in i ljuset, ser man hur han behandlat materialet. Fåglarna sjunger, och blomman går att ta i handen.

— Moderna skulpturer kan jag inte göra, säger Emil enkelt. Jag måste göra föreställande saker. Och jag tycker mycket om att framställa träd och fåglar och blommor, det som lever.

Hela det stora rummet är fyllt av Emils egna arbeten, oftast något med funktion. En spegelram, en lampfot, ett skåp.

Utvald masurbjörk

— Mariakyrkan var ett stort arbete, berättar han. Allt beställdes på en gång, och samarbetet med arkitekterna gick fint.

— De tolv apostlarna som står på rad längst bak i kyrkan har väl inte fått sin bästa placering, förstås. De var ursprungligen tänkta till dörrar, som det nu är ser man inte

apostlarna förrän man går ut ur kyrkan och det är kanske synd.

På flera ställen i kyrkan finns det ytor som har fått struktur och symbolisk betydelse med bilder i relief: Jesus välsignar barnen, till exempel. Till och med nattvardskärten är i trä, utvald masurbjörk.

Pensionerad yrkeslärare

Emil Sandberg är pensionär sedan flera år. Hela sitt liv har han arbetat i trä, och han var i många år yrkeslärare i Umeå. Utbildningen till träbildhuggare fick han på Sloydforeningens skola i Göteborg, och hos Carl Malmsten. Och möbelmästaren Malmstrom utnämnde Emil till Sveriges bäste karvare i trä.

— Kan man leva på att vara bildhuggare i vårt land? — Träsnydri förekommer knappast på möbler längre, och därför är det inte så lätt. Och eftersom just den marknaden är så liten, håller kunnandet och konsten på att dö ut.

I dag är det nästan omöjligt för en tillverkare av stilmöbler att få en

kunnig snidare, även om han letar med ljus och lycka.

— Själv har jag varit lärare, både här i Umeå och på Hemslojdens skola i Insjön. Och nu efter pensioneringen gör jag så mycket jag orkar och hinner. Jag tillbringar några timmar i min verkstad varje dag.

Emil måste säga nej till hälften av alla beställningar, det säger en del om efterfrågan.

— Hur får man tag i det rätta materialet?

— Björk och furu finns på ortens sågverk. Dit går jag och väljer ut vad jag vill ha. Adeltträ köper jag från en firma i Sala.

Valnöt favorit

Emil tycker bäst om valnöt. Det är hårt och mjukt på samma gång, konstaterar vi. Och om man har fåglar och blommor och träd som specialitet, då måste materialet leva. Linjerna är mjuka och vänliga, ytorna runda och varma hos valnöten.

— Trä är så tacksamt att arbeta med, förklarar Emil Sandberg. Det

har så fina egenskaper i ådring, struktur och lyster...

— Vad är allra roligast? — Att komponera själv. Många beställare ger mej fria händer, och det är fint.

— Det bästa du gjort? — Kungens skrin i päronträ. Umeå kommun gav det i present till nuvarande kungen när han var här på besök. Det blev samtidigt en bröllopsgåva till kungaparet. Jag tror kungen blev glad, han frågade mig i alla fall mycket om hantverket.

Vi talar en bra stund om betydelsen av att hålla det gamla hantverket levande — i alla former. Emil är glad åt att så många ungdomar börjar förstå att värdera kvaliteten i händernas arbete.

— Men det tar tio år av slit innan man kan det här yrket, innan det börjar bli något, påpekar han stillsamt.

— Utrotningshotad lyx!

Text: Eva Block
Foto: Nilla Nordström

Altaruppsatsen i masurbjörk är en unik gåva till Mariakyrkan från makarna Ester och Emil Sandberg.

Jesus välsignar barnen utgör motivet på dörren in till Mariakyrkans lilla andaktsrum.

Emil är frilans i kyrko- konst

dubbel upplaga, återkopiad i masten naturligt

återfinns överallt i verkstaden. Har trängs skidor
skulpturer. En detaljstudie av Jesus. Han kommer
en kyrka.

Emils snickerverkstad hänger stilprover på snickar-
kunnande. Rokokomöret är Emil Sandbergs favorit-
mönstret.

Emil Sandberg slutade inte arbeta när han gick i pension. Han bytte bara yrke. Efter avslutad lärargärning blev han frilans i kyrko-
konst. Ut truet skapar han liv genom sina naturtroga skulpturer.

HAN GER TRÄET LIV

UMEÅ (VF)

Ingen är hemma när vi ringer på hemma hos Emil Sandberg. En döf av färskt trä leder oss en trappa upp till verkstaden på vinden där vi hittar honom sittande bland bibliska skulpturer, konstfulla spegel-

Emil Sandberg är bildhuggare. Ur truet skapar han liv genom sina naturtroga skulpturer.
- Jag fick min egen stil för 20 år sedan. Det skall vara den äldre, traditionellt naturtroga stilen. Den tycker jag om, säger han.

För 20 år sedan, då hade Emil Sandberg redan gett träkonsten ett helt yrkesliv. Han är 78 år idag, har arbetat i trä i 63.

- Det var i 15-16-årsåldern som intresset vaknade. Det var nog ganska naturligt eftersom pappa var snickarmästare med egen verkstad här i Umeå.

- Trä är ett intressant material. Det finns så många olika sorter, alla med sina egenskaper.

● Malmsten-elev

Emil Sandberg fick kontakt med Carl Malmsten och blev hans elev. Malmsten upptäckte talangen. Sveriges mest talangfulla, löd det smickrande ordet.

- Carl Malmsten rådde mig att söka till slöjdföreningens skola, numera konstaftack, i Göteborg. Han varnade mig för att gå i motsvarande skola i Stockholm. Lärarna var bättre i Göteborg, tyckte han.

- Malmsten var ju lite kon-

troverstill och hade nog kommit på käft med lärarna i Stockholm.

● Öppnade verkstad

Efter slöjdföreningens skola åkte Emil Sandberg hem igen och tog över sin fars verkstad.
- Där tillverkade jag stilmöbler mellan 1935 och 1950. Det var möbler i olika stilar med ornament på.

1950 hade marknaden för stilmöbler krympt. De massproducerade möblerna konkurrerade ut hantverket.

- Jag hade tur och fick en tjänst som yrkeslärare vid Umeå stads yrkesskola som den hetta då. Där blev jag kvar i 18 år till pensionen 1971.

Emil Sandberg blev inte pensionär i vanlig bemärkelse, egentligen bytte han bara sysselsättning. Det blir ännu långa dagar i snickerverkstaden, för nojes skull och för att klara av alla beställningar.

- Jag blev frilans i kyrkliga skulpturer och annan ornamentik, säger han sjö.

● Kungäva

Prydnadsföremål, dörröverstycken, presentartiklar, skulpturer, allt finner sin form på vinden hemma hos Emil. Hans verk

remar och utskurna möbelornament. På hyvelbänken sittet ett trästycke fastspänt, en judisk bonde håller på att ta form. Bonden ingår i en statygrupp som skall pryda en kyrka. Jesus är redan färdig, han står med armarna utbredda, redo att välsigna barnen.

återfinns i Sovjet, Finland, Norge och Canada. Ett av de finaste står på Stockholms slott.

- Jag fick i uppdrag att tillverka en present till kung Carl Gustav när han kom hit på eriksgatan. Det blev samtidigt lite av bröllopsgåva eftersom han var nygift.

Emil Sandberg fick fria händer att utforma presenten. Det blev ett skrin i päröntra. På locket finns nya stadshuset, stadskyrkan och rådhuset. På skrinets framsida finns universitetet, på gavlarna Sävargården och Renmarksplanaden. I botten på skrinet finns ett parkettmönster bestående av samliga i länet förekommande träslag.

- Kungen blev mycket intresserad och frågade om det varit svårt att arbeta med så tunna skivor, de var bara någon millimeter tjocka. Det märktes att han kunde lite grand om träsnideri.

Kungaskrinet är inte Emil Sandbergs enda kommunala uppdrag. Han har också gjort kommunvapnet till alla Umeås vävanter.

- Jag gjorde också ett till marinfartyget Umeå.

När Mariakyrkan byggdes för

några år sedan behövdes utsmyckningar. Uppdraget gick till Emil Sandberg.

- Jag fick fria händer. Det fanns bara ett krav, utsmyckningen skulle vara ljus och glas. Mariakyrkan skall vara musikens och glädjens kyrka. Emil skapade i björn en julkrubba, de 12 apostlarna bildar en skulpturgrupp. På dörren till det lilla altarrummet välsignar Jesus barnen. Han gjorde också nattvardskärl i björk, i massiv björk.

- Jag fick göra två stora skulpturer till kyrkan. Den ena skulle bli i silver, då gjorde jag egna och skänkte till kyrkan.

När Emil Sandberg inte skidlar bibliska skulpturer är favoritmotivet vintern det västerbottniska vaxi- och djurlivet. Dörren till hans vardagsrum är ett synbarligt bevis. På denna obeskrivliga dörr finns hela den västerbottniska naturen återgiven, från fiskarna i havet via djuren på marken och i träden till fåglarna i skyn. Dörren består av två halvor, med en glasskiva emellan. Samma mönster återfinns från vägen såta man läser dörren.

● Västerbottensmotivet

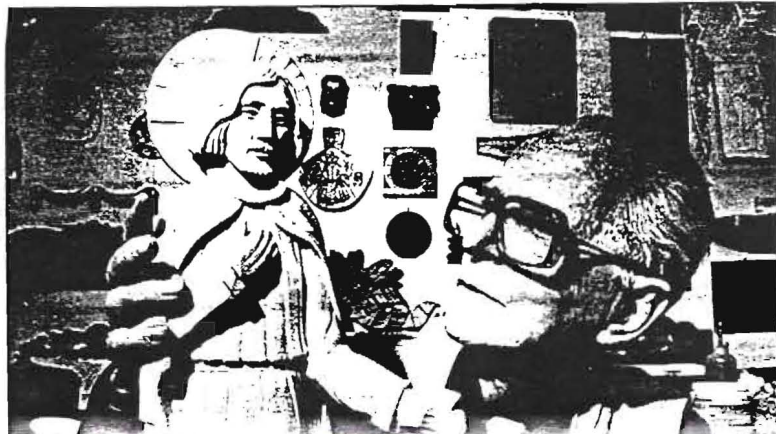
Det västerbottniska motivet går igen också i ett skåp i rummet. Därmed är vi inne på det som ligger Emil Sandberg varmast om hjärtat, alla skulpturer till trots. Möbelsnickeri.

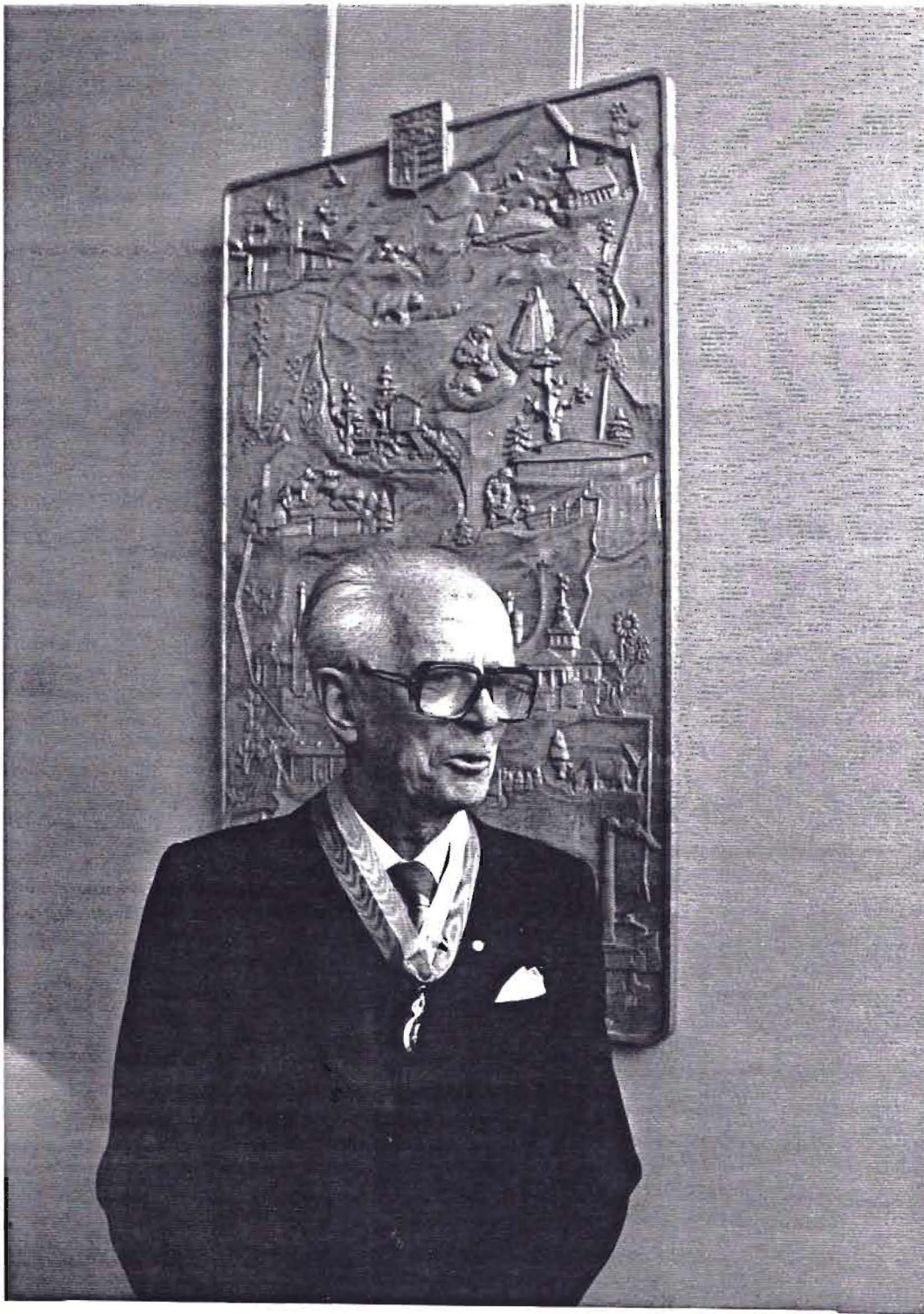
- Rokokostolen är min favorit. Den har en lekfull charm, är mjuk och behaglig.

Trots att många år har gått sedan Emil Sandberg slutade som lärare fortsätter han dela med sig av sitt kunnande i ämnet.

- Jag åker ett par gånger per år till Insojon i Dalarna och håller kurser i träslöjd i Hemsjöens regi.

Det är viktigt att kunnandet lever kvar. Trots IKEA och andra möbelfabriker som sprider den utslatade möbelmaken finns intresset för de gamla stilarna kvar.

Medalj till Emil, bildhuggare

Det var ingen tillfällighet att ceremonisalen på länsstyrelsen var prydd av hans eget verk när bildhuggarmästaren Emil Sandberg i går fick motta Kungliga Patriotiska Sällskapets medalj i silver av första storleken i går.

Under sitt långa yrkesverksamma liv har hans skulpturer, möbler och träreliefer spritts till många hem, offentliga byggnader och kyrkor.

SIDAN 14

80-åriga Emil Sandberg är fortfarande verksam i sin snickarverkstad hemma på Skolgatan i Umeå. Uppdragen duggar tätt, men numera tar han inte på sig mer än han kanner att han hinner med.

(Bild: HANS-OLOV LUNDRVIST)

Umeåkonstnär belönad med silvermedalj

UMEÅ (VF)

Vid en ceremoni på länsstyrelsen i går fick 80-åriga bildhuggarmästaren Emil Sandberg, Umeå, motta Kungliga Patriotiska Sällskapets medalj av silver i första storleken. Emil Sandberg fick sin medalj för sin yrkesskicklighet som hantverkare.

Många av de västerbottniska hem- och offentliga lokalerna och kyrkor som pryds av Emil Sandbergs alster. Han började redan i 13-årsåldern som möbelsnickeri- och snickeriarbete i sin fars verkstad och fortsatte sedan hos olika möbelfabrikanter innan han 1928 fick plats på Sloydforeningens skola i Göteborg, en utbildning som han rekommenderades av den berömde möbelsnickeraren Carl Malmsten vars elev Emil Sandberg hann med att vara ett kort tag.

1933 bar det hem till Umeå igen för Emil Sandberg tillsammans med sin bror och fir startade han Sandbergs Möbelsnickeri. Därifrån levererade man bland annat hela inredningen till Saveri nya kyrka, renoveringen av bankarna i Umeås kyrka, inredningsarbetena till kyrkan i Vindeln och till S. Gorans kyrka i Skelleftehamn.

1952 började Emil Sandberg att arbeta som yrkeskarre i Umeå, men hann vid sidan av ett ordinarie arbete med att låna på extra 1971 gick han i pension, men fortsatte att i mån av tid ar-

beta på sin uppdrag som bildskapare. Bland annat gjorde han Umeå stads minnesgåva till kungen när han var på Eriksgatan i Umeå, ett rikt skulpterat skrin i parontra.

Till hans senare alster hör också utsmyckningarna i Mariakyrkan. Till den kyrkan gjorde han också natuvardekarlen i masurbjörk som han gav som gåva till kyrkan.

Förfarande lyser fitens lamm på i snickerverkstaden hemma på Skolatan.

Emil Sandberg, Umeå, fick i går motta Kungliga Patriotiska Sällskapets silvermedalj för sina insatser som bildhuggare och möbelsnickerare av landshövding Sven Johansson och hustru Elin.

Bitida
HANS-OLOV
LUNDKVIST

En huggare till snidare

- Det här var verkligen en fin överraskning. Bättre sent än aldrig kan man säga.

Emil Sandberg, 80, sneglar på den silvermedalj som han häromdagen fick motta av landshövdingen för sina insatser som bildhuggare och träsnidare i Umeå.

Med ceremonin i måndags, när Emil Sandberg föräddades Kungliga Patriotiska sällskapets medalj av första storleken, kröntes en lång och produktiv bana. 13 år gammal började Emil som möbelsnickarlärling i sin fars verkstad. Efter utbildningen vid Sloydforeningens skola (nuvarande konstfack i dag) i Göteborg - dit han skickades av självaste Carl Malin-stan, erkanad möbelsnickerskolan - stannade han på 30-talet sitt eget möbelsnickeri i Umeå.

- Vi tillverkade bara stilmöbler efter beställning. Självt tyckte jag bäst om rokokomöblerna, som har en mjuk och behaglig ornamentik, säger Emil.

På den tiden var en möbelsnickare mångsydlig. Man var tvungen att kunna polera, betsa, karna till olika stilar, tillverka intarsia och ornament.

• 2 000 träsorter

Yrkeskunskapsbyråns bestod också i att lära känna materialets egenskaper. Emil Sandberg berättar att det finns över 2 000 träsorter, var av trätekenska institutet samlat på 700 och han själv provat omkring 100.

- Man blir helt enkelt aldrig fullbordad.

• Bildhuggare

Emil Sandberg har alltid arbetat med trä, men på olika sätt. Han har tre målarbrev; som möbelsnickare, träsnickare och träbildhuggare. Kanke av det främsta allt med bildhuggningen som man kopplar ihop barnen namn Emils verk, både skulpturer och träsnickerier, kan beaktas kyrkan, offentliga byggnader och även i Umeå och på annat håll.

Dr Carl Gustaf Carlsson, 1985

Emil Sandberg, 80, fick medalj för sitt livsverk

• - Det gör faktiskt inte ett dugg ont i fingrarna, säger Emil Sandström. Hans händer har nästan 70 år skapat skulpturer och möbler i trä.

gjort är ett skum i ålderträ med Umeå möbels. Det var kommunens gåva till kungen när han var här på sin Erkskotts 1976, minns Emil.

• Dör ut

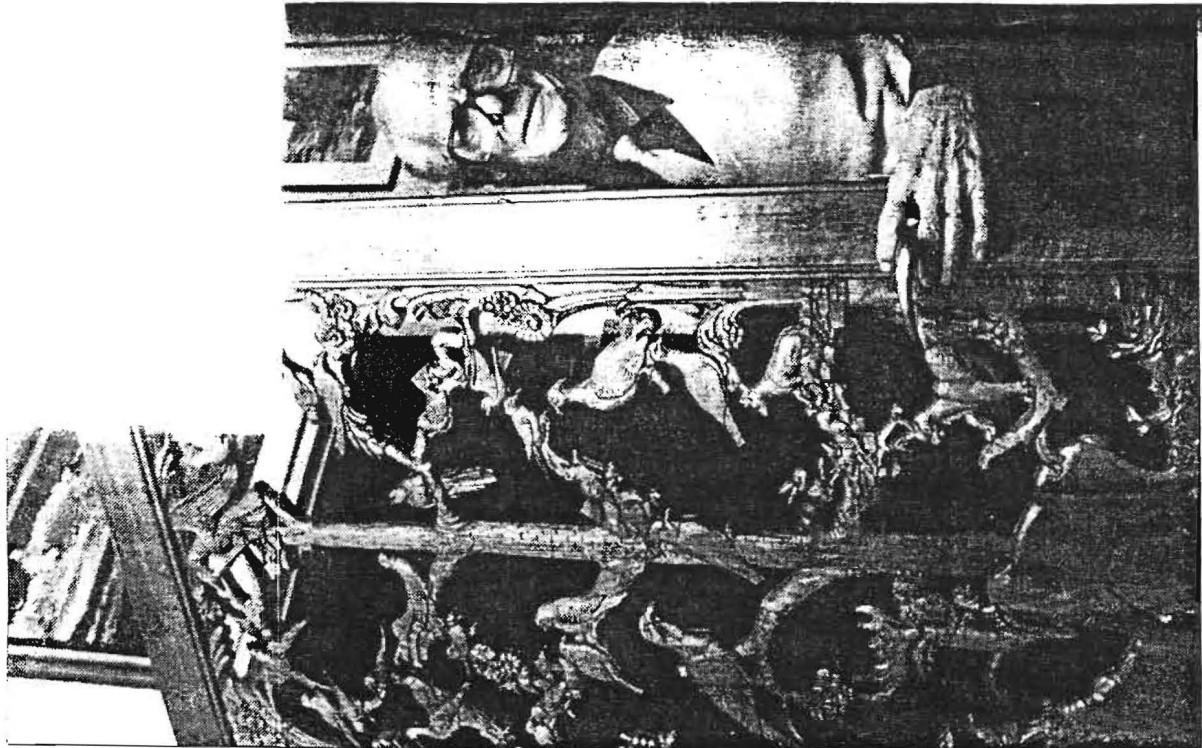
Mobelsnickeri är på väg att dö ut som här tvekt. Även om många intressera le hört av sig till Emil Sandberg tror han inte att det kommer tillbaka på allvar.

- Stilmöblerna är för dyra i dag, för att få lika köpa dem. Därmed uppstår de försäts moderniserade former. Dagens möbelsnickare som föröker med något helt nytt, lyckas i sra skapa en trend som håller i sig tio år.

Han säger sig inte vilja döma ut de nya stänkarna, men det märks att Emil inte har mycket till övers för modern möbler.

- Jag såg det italienska möbelsmodet på utställning nys. Fruktansatt bara flätverk och stälror, kommit terar han.

Från ett allt beklagat Emil Sandberg i tiden på möbelsnickeri.

• - Jag är väldigt intresserad av djurmotiv, men tyvärr är det ingen som beställer sådana, säger Emil Sandström.

verare. När kungskapen försvinner blir det svårt att få sina gamla värdefulla plåsar upprustade.

-Många hantverk har lagts upp igen, men här har hantverksföreningarna missat. Det finns för få kursor av det hot släpjet, tycker Emil Sandberg.

foto: Per Landfors

men det är svårt att kunna säga om vilka skulpturer. Och visst är löpning man utkan, säger Emil Sandberg.

1985

Jag är väldigt intresserad av djurmotiv, men tyvärr är det ingen som beställer sådana, säger Emil Sandberg.

Livets port

Utdrag ur tidningsartikeln "En mästare i träsnideri" i Svenska kyrkans tidning Vår Kyrka - 1981.

Emil Sandberg

In till hans vardagsrum träder man genom livets port. Dörren innehåller nästan hela skapelsen: mot bakgrund av glas avtecknar sig livets träd, fullt med fåglar och blommor. Nederst simmar fiskar -- vad som vandrar i havens vågor.

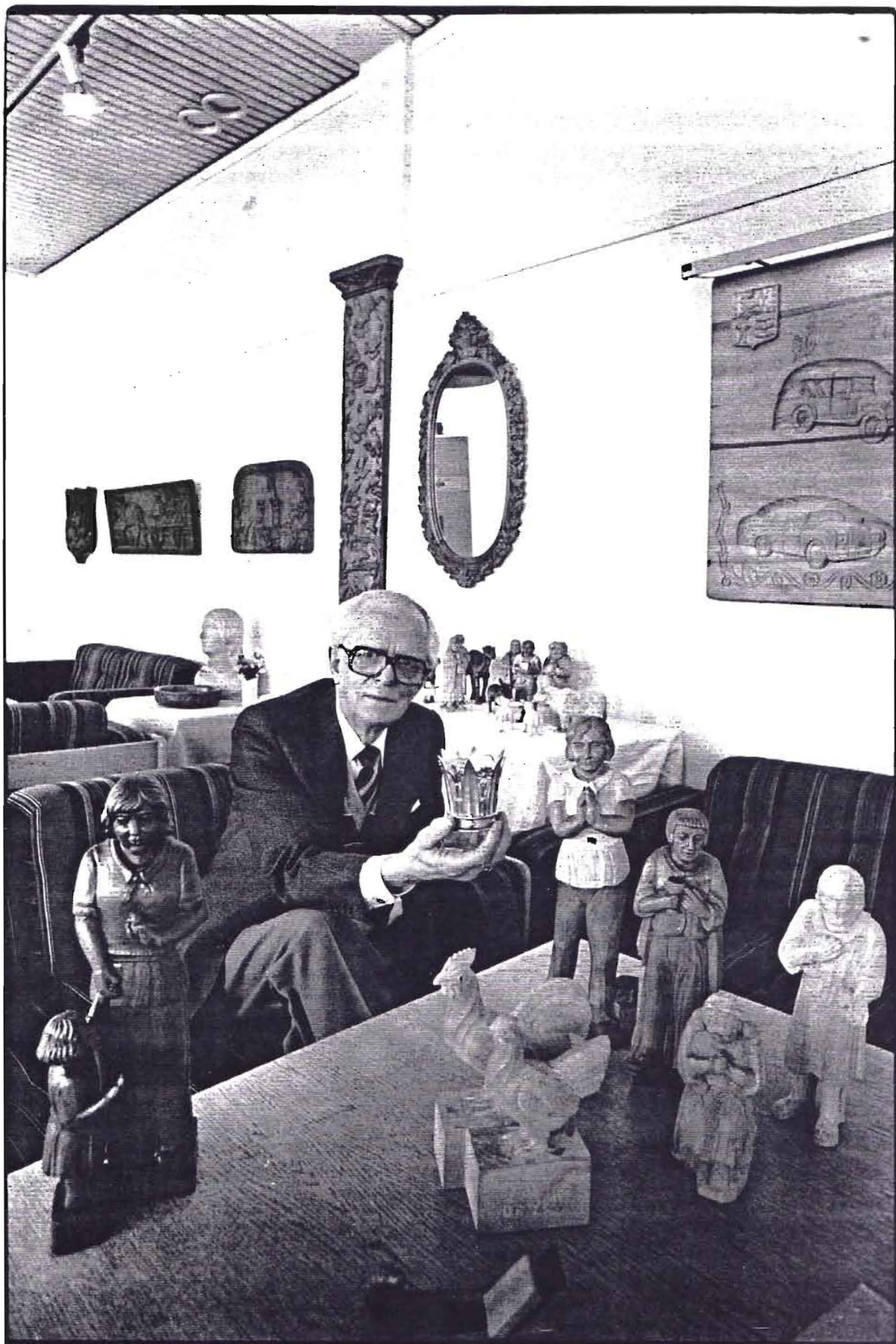
Det fantastiska med dörren är att den är exakt lika på båda sidor. Bildhuggaren har alltså gjort två likadana skulpturerade träd och monterat dem med glas emellan.

När man kommit in i ljuset, ser man hur han behandlat materialet. Fåglarna sjunger, och blomman går att ta i handen.

--- Moderna skulpturer kan jag inte göra, säger Emil enkelt. Jag måste göra föreställande saker. Och jag tycker mycket om att framställa träd och fåglar och blommor, det som lever.

Den här hästen med åkare är ett minne från barndomens uppväxttid i Sävar. Det är inte så förskräkligt länge sedan de försvann ur gatubilden. Lagg märke till den utskjutande stocken bakom lastflaket. Där brukade barn tjuvåka tills de bli upptäckta och bortkörda.

I Emil Sandbergs hand den brudkrona i björk som hans döttrar vigts i. Framför honom prov på de friskulpturer som kommit till på senare tid, då han bland annat gjort flera grupper för kyrkor i Umeå. På väggen till höger syns en bit av en stor relief han gjort till en bilsamlare.

HANTVERK I SVERIGE

*Om bagare, kopparslagare, vagnmakare och
286 andra hantverksyrken*

Av

Av Sten Rentzhog. AB Boktryck, Helsingborg, 1989

 LTs förlag · Stockholm

i samarbete med Nordiska museet

Möbelsnickare

PER FALCK OCH PER WESTBERG

Snickarämbetet

Möbelsnickaren var i äldre tider som regel skråansluten och medlem av ett snickarämbete. Till snickarämbetet hörde tillverkningen av möbler och likkistor men även vissa typer av fast inredning såsom dörrar, foder, listverk och golv. Detta senare gränsade till timmermansämbetets verksamhetsområde, men som en tumregel ansågs gälla att hyvlat arbete var förbehållet snickaren medan timmermannens främsta verktyg var bilan.

Ordet snickare leder sitt ursprung till fornsvenskans "snikka" med betydelsen snida. Yrkesbenämningen snickare har därför under medeltiden måhända gällt de hantverkare som tex snidade figurerna till altarskåpen. Våf, bristande kunskap om medeltida yrkesförhållanden i kombination med ej utredda betydelseförskjutningar gör det därför i dag vanskligt att uttala sig om utvecklingen inom yrket under denna period.

Först under Johan III:s tid möter vi uppgifter om snickare organiserade i ett ämbete. Ordalydelser i den år 1574 av borgmästare och råd i Stockholm givna skråordningen gör troligt att denna är stockholmsämbetets äldsta officiella urkund. Av bestämmelserna i skråordningen om de prov som en mästerns sökande gesäll skulle utföra framgår att det rört sig om snickare som till huvudsaklig uppgift haft att tillverka möbler.

Den medeltida bostaden var fattig på lösa möbler. Sittplatser och sängar var ofta väggfasta och i stenhuset bestod skåpen av murade, stundom brädfodrade nischer, vilka tillslöts med trädörrar. De fristående möbeltyperna, kistan, bordskivan på bockar samt enkla bänkar krävde inget specialiserat snickarkunnande utan kunde tillverkas av samma timmermän som byggde husen. De medeltida förvaringsmöbler som bevarats i vårt land är tillverkade av släta plankor — ibland med ristad eller skulpterad dekor — och sammanfogade med hjälp av smidda järnband. Kon-

struktionen krävde här inget större mått av precision och kunnande. Av bevarat material att döma har det i Tyskland först under 1400-talets förra del uppstått behov av ett differentierat yrkeskunnande. I Sverige skedde detta inte förrän inemot 1500-talets mitt.

Under 1600-talet växte snickarämbeten fram i ett stort antal landsortsstäder. En undersökning för 1650-talet visar att det då fanns 133 verkstäder fördelade på 40 städer. Hundra år senare var de 226 i totalt 72 städer. I städer där snickarnas antal var för ringa för att bilda ett självständigt ämbete lydde dessa sk *uppstadsmästare* under stockholmsämbetet eller ämbetet i närmaste större stad.

Från flera snickarämbeten i landsorten finns skråhandlingar bevarade. Bäst kända är förhållandena inom Stockholms snickarämbete där samtliga sammanträdesprotokoll är bevarade från 1738 och serien av ritningar till mästestycken i stort sett obruten alltsedan 1751 till ämbetets upplösning 1846. Stockholmsämbetet var det ojämförligt största i riket. År 1622 fanns där fjorton verkstäder men redan 1689 hade antalet vuxit till 43. Därefter sker en långsam tillväxt som dock framemot 1800-talets mitt ökar under påverkan av den begynnande industrialiseringen. Vid skråtidens slut uppgick antalet verkstäder till ca 100.

Specialister och andra snickarkunniga

Fram till 1600-talets mitt låg tillverkningen av lösa sitt- och liggmöbler under snickarämbetet. Då sådana möbler efter hand blev alltmer vanliga kom vissa snickare att specialisera sig på denna tillverkning, och år 1664 bildade stolmakarna i Stockholm eget ämbete. Till deras verksamhetsområde har sannolikt också hört framställandet av vägg- och konsolbord. Omständigheterna här är dock ännu ej utredda och bilden därför oklar. Så har tex skulpterade sittmöbler även tillverkats av bildhuggarna. Sådana stolar utgick under barocken

från Burchardt Prechts verkstad i Stockholm och 1744 levererade ornamentbildhuggaren Johan Ljung sittmöbler till kronprinsessan Lovisa Ulrikas våning i Kungahuset i Stockholm. Även hans son Pehr Ljung har under 1700-talets senare del, enligt bevarade räkenskaper, tillverkat sittmöbler.

Då sittmöbler under 1700-talet undantagsvis tillverkades i fanerat utförande tillhörde detta sannolikt snickarnas kompetensområde. Empiretidens sittmöbler, vilka ofta fanerades, har också i många fall utgått från snickarverkstäder.

Till följd av statliga regleringar kom vissa smärre hantverkargrupper att föras till starkare, tekniskt närstående ämbeten. År 1740 inkorporerades instrumentmakarna i Stockholm med snickarämbetet. Dessa tillverkade bla orglar och klaver och hade finsnickeriet som en betydelsefull del av sitt hantverk.

Vid sidan av ämbetsmästarna har det under olika tider funnits yrkeskategorier, vilka helt eller delvis arbetat med tillverkning av möbler. Under ett halvt sekel hade snickargesällar i vissa fall möjlighet att vinna burskap och bedriva sitt hantverk under skydd av hallrätt. Hall- och manufakturrätter har under 1700-talets förra del inrättats i vissa större och medelstora städer för att öva tillsyn och kontroll över sådana tillverkningar, vilka ej berördes av skråväsendet. Endast ett drygt dussin snickargesällar blev mästare under hallrätten i Stockholm och då genom att åberopa produktionens avsedda exklusiva karaktär. De skulle således enbart tillverka fanermöbler och ej befatta sig med inredningssnickeri. De markerade en yrkesmässig särprägel gentemot ämbetsmästarna genom att kalla sig *ebenister*, den franska yrkesbenämningen. Ämbetsmästarna accepterade aldrig konkurrensen från ebenisterna, vilka de betraktade som bönhasar, och trakasserier från ämbetets sida går som en röd tråd genom ebenisternas historia. Efter mångåriga förhandlingar vann de slutligen 1791 förening med ämbetet.

En heterogen hantverkargrupp utgjordes av adelns sk försvarskarlar. Adeln hade jämlikt sina privilegier rätt att hålla ej skråanslutna hantverkare i sin tjänst. Många av dessa var snickarkunniga, och i sin verksamhet vid herrgårdarna runt om i landet har de utnytt-

"En snickare i sin värkstad." Målning av Pehr Hilleström, sannolikt från år 1800.

jats för husbehovstillverkning av främst enklare möbler. Samma rättighet att anställa ej skråanslutna hantverkare tillkom självfallet också kronan och hovet. Bland hov- och slottssnickarna återfinns man några av de skickligaste möbelsnickarna i svensk snickarkonst.

Vid sidan av de här nämnda grupperna fanns ytterligare andra av växlande betydelse. En relativt liten grupp utgjordes av *ramsnickarna*, vilka tillverkade tavel- och speglramar, ofta för vidare bearbetning hos en ornamentbildhuggare, en spegelmakare eller en förgyllare.

Lärlingsår och gesällprov

Yrkesutbildningen inom snickarämbetet hade sina mer eller mindre direkta paralleller inom övriga skrån. Man skrevs in i läran i de yngre tonåren, vanligtvis efter en kortare provtid. Utbildningstiden har växlat något. Minimitiden anges i 1574 och 1622 års skråordningar för stockholmsämbetet till tre år men "ähr han mycket ungh och aff sig, då i fyra år". Kanske i takt med de ökade tekniska krav, som snickarna med den begynnande rokokotiden ställdes inför, beslutade stockholmsämbetet 1751 att ingen skulle skrivas in för kortare tid

Byrå fanerad med mahogny, tillverkad år 1797 som gesällstycke inom stockholmsämbetet av Johan Fredrik Molander i lära hos Anders Lundelius.

än fem år. En undersökning av utbildningstidens längd för Stockholm visar dock att denna varierat. Söner till mästare i ämbetet kunde få sin lärotid nedsatt. Man ansåg, möjligen med viss rätt, att dessa vuxit upp med yrket.

Lärlingstiden avslutades med ett prov. 1751 bestämde ämbetet i Stockholm att dessa gesällprov skulle "för åldermannen tillkännagivas och af 2 mästare besiktigas". Vari provet bestod uppges varken i protokoll eller andra handlingar. Några gesällstycken har dock kunnat identifieras genom påteckningar. Från stockholmsämbetet härrör en byrå, daterad 1797 samt en chiffonjé från 1829, från ämbetet i Göteborg en kombinerad skriv- och toalettbodyrå daterad 1834 (i Nordiska museet).

Efter godkänt gesällprov blev slutligen lärlingen "löosgifwen och erkiend för en redelig gesell". Gesällblivandet var inom snickarskrået liksom inom andra skrån förbundet med gamla ceremonier, sk *Gewohnheiten*. Denna invigning, som hos snickarna kallades "behyvling", var en form av legitimation, ett viktigt inslag i skråväsendets internationella frimureri och saknade ingalunda praktisk betydelse. Den var många gånger en förutsättning för att gesällen på sina utrikes vandringar skulle accepteras av de tyska gesällskapen och erbjudas arbete i tyska verkstäder.

Mästerstycket

I samband med att gesällen fick tillstånd att påbörja sitt mästerstycke uppvisade han en ritning till den eller de möbler han skulle till-

verka samt uppgav noggranna mått, vilka fördes till protokollet. Ritningen var därefter ämbetets egendom och arkiverades noga.

Enligt 1574 och 1622 års skråordningar skulle mästerstycket vid stockholmsämbetet utgöras av ett stort ekbord med utdragsskivor samt en kista. Huvudmåttan kompletterar beskrivningen. Dessa möbler kom under lång tid att gälla som stockholmsämbetets mästarprov. Sannolikt ansågs kistan mot 1600-talets slut omodern och ersattes av ett skåp av nordtysk barocktyp. Vid ämbetet i Kristianstad, varifrån några ritningar finns bevarade, utgjordes mästerstycket på 1740-talet av ett sådant skåp och det är sannolikt att så varit fallet i Stockholm redan tidigare. Av den äldsta protokollsboken från Stockholm, som tar sin början 1738, framgår att skåp då och under 1740-talet använts i detta sammanhang.

På 1740-talet uppträder i Stockholm det stora praktfulla skabinettsskåpet med kraftigt profilerat krön och låg byråunderdel, som med små variationer kom att tjäna som stockholmsämbetets normala mästerstycke ända in på 1780-talet. Vid den tiden hade det hunnit bli omodernt och svårsålt och redan på 1770-talet uppträder andra typer av mästerstyckemöbler. Början görs just 1770 med Georg Haupts berömda skrivbord för drottning Lovisa Ulrika. Från denna tid blir mästerstyckena som regel goda exponenter för stilutvecklingen. Med hjälp av ritningarna och protokollens måttuppgifter har ett stort antal mästerstycken kunnat identifieras. De färdiga möblerna signerades mycket sällan. Snickeritekniskt är dessa möbler vanligen fulländade arbeten. Som regel har de byggts av utvald ek, vilken sedan fanerats med importerade träslag.

De under hallrätt arbetande ebenisterna har ej efterlämnat några i dag kända mästerstycken. Sådana tillverkades men sannolikt av något enklare slag än ämbetsmästarnas. Ritningar har säkerligen funnits men serien är förkommen.

Stämpling och signering

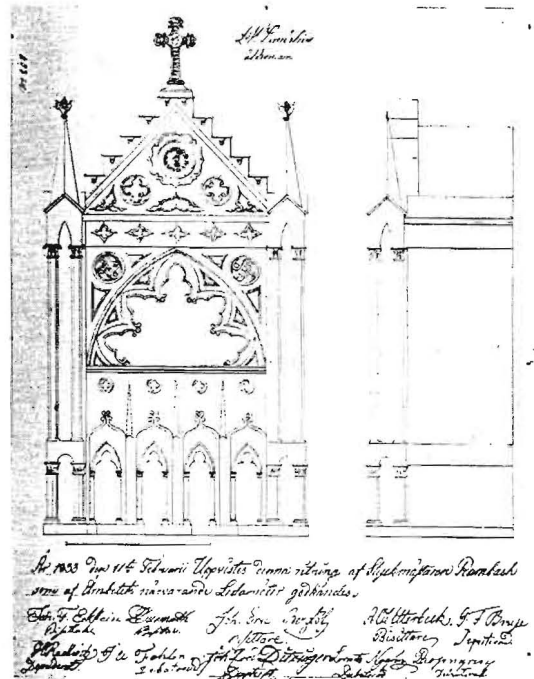
Vid flera tillfällen har statsmakterna utfärdat bestämmelser, som ålagt hantverkarna att stämpla eller på annat sätt signera sina arbeten. "Alt Arbete, som efter ordningen kan

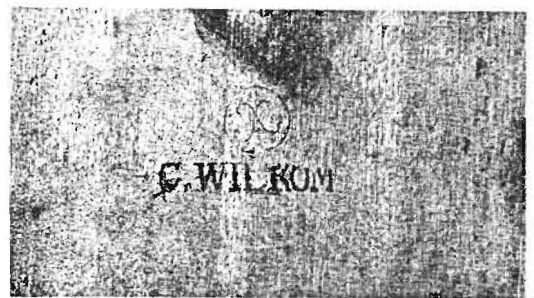
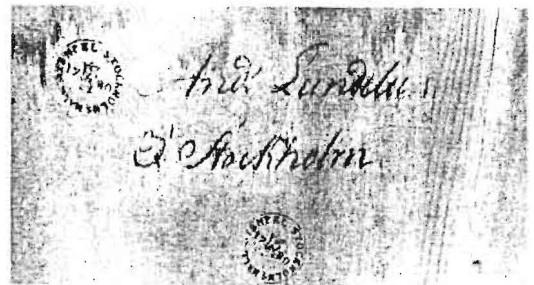
Mästerstycke, ett valnötsfanerat kabinettskåp utfört år 1763 på hovschatullmakaren Lorentz Nordins verkstad i Stockholm av hans gesäll Christian Willkom. Nordiska museet.

stämplas, skal med Mästarens Stämpel eller Bomärcke betecknas, wid förlust af det som ostämplat warder . . ." heter det i 1720 års allmänna skråordning. Det var en ansvarsstämpling man åsyftade, genom vilken hantverkaren skulle garantera varans kvalitet. Äldre svenska möbler är detta oaktat mycket sällan signerade. Först efter förnyade påbud började stockholmsmästarna på 1760-talet att förse sina produkter med tillverkarstämpel, ibland i förening med en för ämbetet gemensam stämpel. Stämpeln skulle åsättas de möbler som hölls till salu hos mästaren eller i möbelhandeln, medan sådant som var beställningsarbete var undantaget stämpplingsplikten. På landsortstillverkade möbler förekommer signeringar ytterst sällan före 1800-talets mitt.

Inte förrän vid 1700-talets slut finns det något som talar för att snickarna medvetet utnyttjat signeringen som reklam. Dock anar man redan i Georg Haupts handskrivna signeringar från 1770- och 80-talen "fait par Georg

Ritning till mästerstycke, en chifonjé i nygotisk stil uppvisad vid stockholmsämbetet år 1833 av Friedrich Rambach. Nordiska museet.

De möbler som tillverkades av ebenisterna skulle visas upp vid hallrätten. Bilden överst visar Anders Lundelius signering på en byrå med Stockholms hallrättsstämpel för år 1780. Den undre bilden visar Stockholmsnickarämbetets stämpel, använd 1768—1780. Sistnämnda år togs en ny stämpel i bruk: SEST (Snickar Embetet i Stockholm).

Haupt, Ebeniste du Roy à Stockholm" hur denne av samtiden uppburne snickare självmedvetet vänder sig till sin mondäna krets av beställare. Ebenisterna under hallrätten verkar att något oftare än ämbetsmästarna ha använt stämpel eller skriven signatur. Möjligen är förklaringen härtill att hallrättsmästarna var skyldiga att låta hallstämpla sina varor och därigenom utsattes för kontroll av att möblen också bar tillverkarsignering. Hallstämplade möbler från landsorten är ovanliga.

Efter skråväsendets avskaffande

Många ämbeten överförde efter skråväsendets avskaffande sina ekonomiska tillgångar till sjuk- och begravningskassor. Så skedde även i Stockholm, där snickarna tillsammans med stolmakarna, musikinstrumentmakarna och manufaktursnickarna år 1848 bildade Snickareföreningen. På samma sätt bildades snickarföreningar runt om i landet. Stockholms snickarmästareförening grundades år 1882 som arvtägare till den äldre Snickareföreningen. Stor betydelse för möbelhantverkets fortlevnad under 1900-talet har de slöjdskolor haft som drivs på olika platser i landet. Som exempel kan nämnas Stenebyskolan för yrkesundervisning i Dals Långed, grundad 1930.

Den mest kvalificerade skolan i Sverige för hantverksutbildning i konstnärligt möbelskapande är Carl Malmstens Verkstadsskola i Stockholm. Utbildningen, som förutsätter grundutbildning, är tvåårig och avslutas med gesällprov.

Verktyg

Många av möbelsnickarens handverktyg har genom seklerna bibehållit sin karaktär vad gäller funktionen. De har levt vidare in i modern tid, medan andra blivit alltmer sällsynta eller helt tagits ur bruk. Främst beror detta på den fortlöpande mekaniseringen av yrket som sköt fart under 1800-talets andra hälft. Som en pådrivande kraft kom Svenska Slöjdföreningen att fungera. Vid 1880-talets slut importerade föreningen en del träbearbetningsmaskiner och lät publicera bilder och beskrivningar av dessa i Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen. På större orter demonstrenderades maskinerna och anordnades

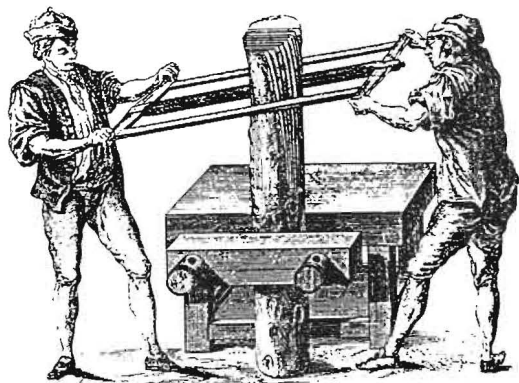
Konträrsåg med sk velocipedtramp. Ur "Handbok för val och inköp af hjälpmaskiner och handverktyg", 1890.

samtidigt utställningar av moderna handverktyg. Verksamheten bedrevs mellan åren 1886 och 1893.

Denna propaganda torde starkt ha medverkat till den förändring som skedde, men långt ifrån alla företagare hade råd att skaffa sig de nya tids- och arbetsbesparande maskinerna. Vanligt var att verkstäder för eget bruk tillverkade smärre hand- eller fotdrivna maskiner på trästativ, som t ex *decoupeursågar*, dvs intarsiasågar eller *konträrsågar* som de oftast kallades vid denna tid. För den grövre sågningen anlätade man vanligen större verkstäder som hade band- och cirkelsåg.

Sågar

I äldre tid användes *klosågen* (ty Klobesäge = klyvsåg) när man ur hel- eller halvbottenplankor, dvs plankor av omkring 3 resp 2 tums tjocklek, eller ur knobbar av ädelträ sågade ut massiva ämnen eller faner. För att få god styrning var sågbladet brett och hårt spänt i sin ram. De största klosågarna kunde vara uppemot 2 meter långa och hanterades av två

Klosågning. Ur Roubo le Fils, "L'Art du Menuisier-Ebénéiste", 1774.

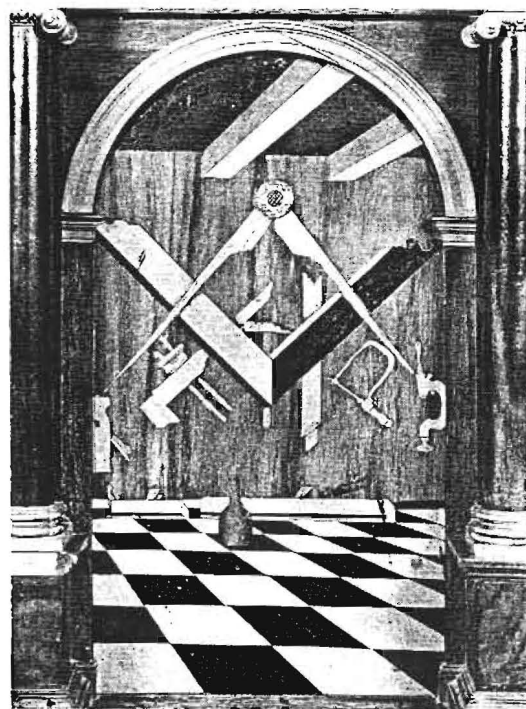
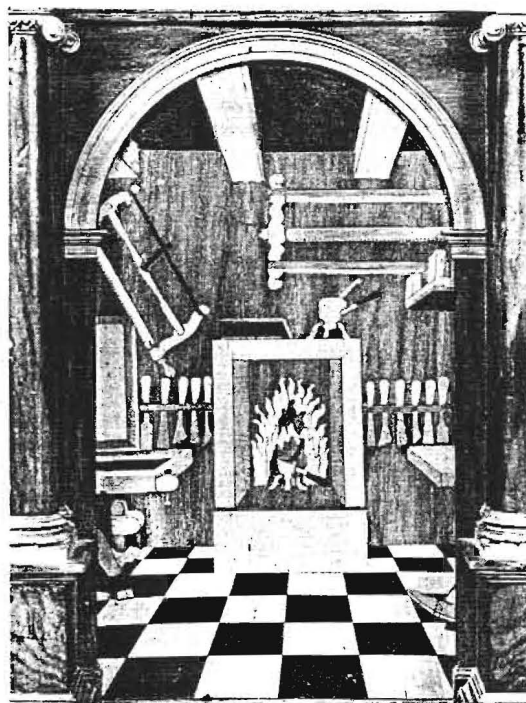
personer, varav en förde och den andre styrde sågen. Smärre klosågar kunde användas av en man.

Ört- eller *Örtesågen* (ty *Örtersäge*. *Örtern* = borttaga, bortsåga kanterna på) var avsedd för kantsågning av bräder. Den var liksom *rundsågen* till sin typ en *spännsåg*. Rundsågen hade ett mycket smalt blad och medelgrova tänder för sågning av runda former. Andra något mindre spännsågar, eller *ställningsågar* som de också kallades, kom i bruk vid slitsning och sinkning. *Slitsågen* var en medelstor och rätt grovtandad klyvsåg medan *sinksågen* (ty zinken, eg = förse med spetsar, taggar) var mycket fintandad och hade tunnare blad. Spännsågar kunde även filas för kapsågning, dvs sågning tvärs fiberriktningen.

Fogsvansen (ty *Fuchsschwanz* = rävsvans) är den mest kända och fortfarande brukade handsågen. Den kunde vara avsedd för kap- eller klyvsågning beroende på hur den var filad. Till *handsågarna*, sågar som användes av en person och med bladet fastsatt i ett handtag, räknades också *sticksågen* för uppsågning av hål och *gradsågen* som man drog upp gradspår med. *Lövsågen*, med vilken man sågade intarsia, hade sitt ytterst fina blad fastspänt i en fjädrande stålbage som utgick från ett svarvat handtag.

Hyvlar

De av snickarverkstadens verktyg som visade de största variationerna och som förekom i störst antal var hyvlar. Deras stockar var, för att motstå nötning, tillverkade av hårda

Detaljbilder av Stockholms snickargesällskaps låda från 1700-talets mitt. Här ser man bl a en verkstadsinteriör med öppen härd och många tidstypiska verktyg. Nordiska museet. Lådan i sin helhet finns på s 16.

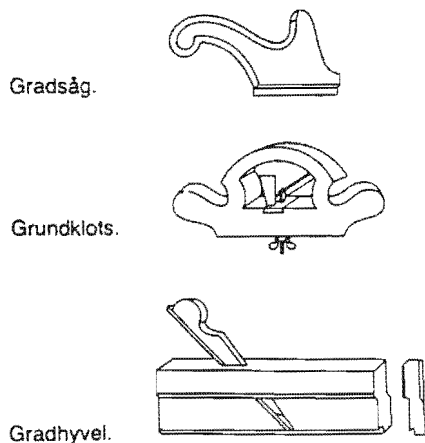
träslag, exempelvis vitbok, lönn eller päron. *Rubanken* (ty Rauhbank. Rauh = grov, ojämn) var den långa hyvel som användes vid rikthyvling av träytor så att dessa blev plana, framför allt vid foghyvling då sågade bräder skulle limmas samman till en skiva, s k limfog. Detta kunde även göras med *fogbanken*, en något längre hyvel av samma utseende.

Då mycket trä skulle avverkas kom *skrubbyveln* med sin konvexa egg till bruk eller *oxhyveln* med sina dubbla tvärställda handtag. Den senare användes av två man. Efter rikthyvling hyvldes ytorna för att bli perfekta med *släthyvel*.

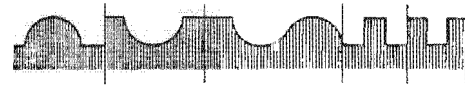
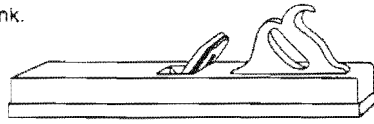
Harthyvel (ty hart = hård) var en kort hyvel avsedd för putshyvling av hårt eller vresigt trä. Med den kunde även inläggningar av tenn eller mässing hyvlas. Harthyveln kom ur bruk redan mot slutet av 1700-talet som en följd av att släthyvlarna började förses med klaffade järn, s k dubbeljärn, vilket möjliggjorde mycket fin spånavskiljning.

Gatthyveln, *fregatthyveln* (ty Vergatthobel) hade hyveljärnet i låg lutningsvinkel. Det slpades på ovansidan och skar därigenom mycket väl. Hyveln kom främst till användning när ändträ skulle hyvlas, stötas, vilket kunde ske i *stöllåda*. Ett modernare namn på denna hyveltyp är *stöthyvel*.

Den förr i tiden vanliga tekniken att grada (av ty gerade = rak eller rät) ihop trästycken krävde två olika typer av hyvlar. När gradspårets sidor sågats med gradsågen hyvldes mellanliggande trä bort med *grundklotsen*. Det stycke som skulle passas in i gradspåret hyvldes med *gradhyveln* som kunde vara fast eller

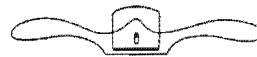

Rubank.

Profiler av olika hyvlar; frv stav-, hålkäls-, karnis-, spånt- och nothyvel.

Spånhyvel.

ställbar och ibland försedd med förskär, vilket skar av fibrerna skarpt. Dess konstruktion var lik falshyvelns med skillnaden att gradhyvelns sula och järn var snedställda.

Med *tandhyveln*, vars järn satt nästan vertikalt och åstadkom räfflor, hyvldes blindträet före fanering. Därigenom blev limytorna större och faneret fick bättre fäste. Även fanerets undersida tandades liksom massiva stycken av hårda träslag före hoplimning.

I och med att *käl- eller kontureringsmaskiner* (fräsmaskiner) och cirkelsågar började användas kom många hyveltyper att alltmer tas ur bruk. *Falshyveln* kunde nu helt ersättas med fräs eller cirkelsåg. Så var även fallet med *nothyveln*. Denna var ofta utrustad med ett flertal järn av olika dimension och var fast eller hade ställbart anhäng. Den användes för hyvling av spår för fyllningar, lådbottnar och ryggar mm samt vid spontning av bräder, då själva sponten, fjädern, hyvldes fram med *kamhyvel*, *sponthyvel* (ty Spund = tapp). Men framför allt var det *profil-, hålkäls- och karnishyvlar* som gjordes överflödiga. De hade brukats var för sig eller i kombination med varandra och med *gesimshyvel*, *simshyvel*, för framställning av profilerade listverk. Simshyvelns stock och järn var jämbreda.

Profileringar kunde även utföras med *krats*, ett järn som snickaren själv filade till av t ex ett avbrutet sågblad och spände fast i ett hemtillverkat verktygsskaft.

Runda former framställdes med *spånhyvel*, *spockskiva* (eng spoke shave) och till konkava former kunde *bukthyvel* användas. *Stavhyvlar* förekom också för hyvling av helrund, halvrund eller kvartsrund stav.

Bänkutrustning

I Sverige har den tyska typen av *hyvelbänk* med fram- resp baktång varit vanligast om inte helt allena rådande. Till varje sådan arbetsbänk på en snickarverkstad hörde en uppsättning av de mest frekventa handverktygen. För verktygens skärpning fanns en *stryksten*, dvs ett ofta av lerskiffer tillverkat bryne. Dessutom hörde till varje bänk cirka halvdussinet *stämjärn* samt ofta något *stickbettel* (ty stechen = snida, skära i trä. Bettel el betel bildat av sv bita). Jämfört med ett stämjärn var detta ett vid spetsen bredare, rak- eller snedslipat järn som användes när man för hand ville skära något plant. De skärande verktygen kompletterades ibland med en *snitsare* (ty Schnitzer = täljkniv), vars långa skaft var avsett att stödjas mot axeln. De olika mätverktygen var *vinkelmättet* som utgjordes av en stor 90-gradig vinkel och de något mindre *vinkelhakarna* med anslag och tunnare linjal. Nära släkt med dessa var *järmättet*, *geringsmättet*, vars anslag bildade 45° vinkel mot linjalen som man ritade eller ristade utefter. *Smygvinkeln*, *smygen* (ty Schmiege = sned vinkel, lutning) var ställbar och användes om en spetsig eller trubbig vinkel skulle överföras till ett träämne.

Cirkeln, passaren, var förr det viktigaste verktyget för noggrann måttagning, vilket avspeglar sig i att den nästan alltid ingår i snickaryrkets emblematik. Den hade en större motsvarighet i *stångcirkeln* som brukades när man skulle märka upp för utsågning av tex runda bordsskivor. *Krumcirkeln* hade sitt namn efter skänklarnas form och var vanligast förekommande hos svarvarna, men användes även av snickarna vid utvändigt måttagning av runda detaljer. För invändiga kom *foto-cirkeln* till användning. *Strykmättet*, *ritsmättet*, var oundgängligt då tappar och tapphål skulle märkas på vid slitsning, då sågdjupet markerades vid sinkning och då den önskad tjockleken ritsades vid planhyvling av limmade fogar. Av äldre bouppteckningar att döma har det

Stångcirkel.

på många verkstäder endast funnits en *tumstock*. Speciella måttkäppar eller alnstickor har då tillverkats utifrån denna.

Gemensamma verktyg och hjälpredskap

På möbelsnickarens verkstad fanns även spännverktygen, *limknektar*, *limtvingar* och *limklämmor* av trä, samt *slipstenen* som var av den runda typen eller en i en låda på benställning fastkilad flat sandsten, s k *skjutsten*. De verktyg som brukades gemensamt var ofta placerade på ett centralt ställe i verkstaden. Här fanns *lockbettlar* (ty Loch = hål), de speciella huggjärnen av upp till cirka 2 cm bredd med tjockt stål som var avsedda för uthuggning av tapphål, och *skölpar* (lågty schulpen = urholka) eller *håljärn* som de förr kallades, järn vars klingor hade bågformigt snitt. *Regelyxan* (ty Riegel = låskolv) var ett stämverktyg som togs till vid upptagning av hål för låskolvar, då det inte gick att komma åt med lockbettel eller stämjärn.

I den gemensamma verktygsutrustningen fanns även en eller flera "*bårdrufvar*", borsvängar med tillhörande borrar och en eller annan *sickling*, *sickel* (ty Ziehklingen = dragklinga), ett enkelt men användbart verktyg som, tillverkat av stålplåt, användes vid putsning av trä. Till dessa verktyg hörde även *filor* och *raspar* av skilda slag, *skränkjärn* för

Smygvinkel

Bänkknekt.

Skränkjärn.

Fanerhammare.

(Teckningar ur G Chamber 1912.)

skränkning, dvs utvikning av sågtänder samt *sicklingsstålet* för uppläggning och skärpning av sicklingar. Detta tillverkades ofta av en uttjänt trekantsfil och var av hårdare stål än själva sicklingen.

För att hålla faneret vid sågning av intarsia spändes detta fast i en sk *klobänk*. Andra hjälpredskap var *filklövar* för att hålla fast sågbladen vid filning och skränkning samt *bänknekten*, som ställdes under den fria änden av en lång bräda som vid tex foghyvling spänts fast i hyvelbänkens framtång.

Fanering

Att med *faner-* eller *rivhammare* riva på faneret är en mycket gammal metod. Med hammarens breda pen pressades limöverskottet ut och faneret sög sig fast mot blindträet. Faneret värmdes om så behövdes med ett *värmejärn*.

Alla flata ytor fanerades senare i *fanerpress*. Mellan pressens uppvärmda träskivor, *tolagorna* (ty Zulage = tillägg), lades det som skulle faneras, varefter pressens spindlar drogs åt. För att inget skulle fastna i tolagorna lades papper emellan, eller så smörjdes de med såpa. Senare kompletterades tolagorna med zinkplåtar som värmdes innan de användes.

Tolagor för svepta, buktiga ytor tillverkades ibland av gips som negativt avtryck av blindträet. Dessa partier kunde också faneras med hjälp av säckar med varm sand, vilken formade sig mot underlaget.

Lim

Draglimmet var gjort av djurben, horn eller hud- och senavfall. Det kallades även *benlim*, *hornlim* eller *hudlim* beroende på råvaran. Limmet förekom i kakform och sedan 1800-talet salufördes det även som pärlor. Limmet tillsattes med kallt vatten och värmdes i vattenbad i *limpannan*, oftast en förtent kopparpanna med insats. Eftersom det stelnade snabbt värmdes limytorna innan limmet påfördes. Förr skedde detta över öppen eld och längre fram i tiden liksom tolagorna på *limspisen*, som eldades med spillvirke. Limmet hade central betydelse för snickaren, vilket avspeglar sig bl a i bruket att svära limeden, en sorts skänd-

ning av lärpojkar som förekommit in på 1900-talet.

Betsning och ytbehandling

För att få svenska träslag att likna de mer exklusiva importerade träslagen kunde de färgas. *Betsning* gav en yttlig färgning och gick så till att den färdigtillverkade möbeln beströks med bets. Denna bestod av olika ämnen som kokats eller lösts i vatten eller sprit. I äldre tid framställde man inte sällan färgämnen av raspade utländska träslag.

Vid *genomfärgning* kokades faneret i bets. Dessa faner skulle ofta ingå i en intarsiakomposition och var till skillnad mot allt betsat trä fullt slipbart.

Före eventuell betsning slipades träet noggrant, vilket under 1800-talet i allmänhet gjordes med grovporiga pimpstenar som för att hålla sig flata och släta revs mot varandra. Slipningen fick inte ske torrt, utan stenen måste emellanåt fuktas med vatten. Var träslagen mörka användes linolja. Även pimpstenspulver brukades förr som slipmedel. Det kunde liksom finkornig sand och pulver av glas eller flinta strös på papper som strukits med varmlim. Uppgifter om slippapper föreligger från 1800-talets mitt.

Möbelsnickaren utförde också den avslutande ytbehandlingen. Man skiljer mellan *bonade* ytor, vilket innebär att träets porer står öppna, och *polerade* där porerna fylts.

Ända sedan medeltiden och långt fram i tiden har bivax använts som ytbehandlingsmedel. Det påfördes kallt, eller uppvärmt om man eftersträvade en mer porfylld yta. En metod från 1700-talets slut innebar att träet efter sickling och slipning med pimpsten glätades med *skäfte*, ett skavgräs tillverkat av de kiselhaltiga stjälkarna från fräken, vaxades och slutligen polerades med kork.

Tidigt känt är även bruket av vissa fernissor och lacker, dvs hartser lösta i torkande oljor resp sprit. Från 1700-talets slut är schellack ett vanligt förekommande hart. Med schellackpolityr, schellack löst i sprit, utfördes från 1800-talets början polering med sudd, s k *franskpolering*.

råde inom plastiken, som han inte prövade sina krafter på. En viss svaghet för den teatraliska posen vidlåder hans mera ambitiösa verk, men i småskulpturer, porträtt, djur- och sportbilder av realistisk hållning kunde han nå en naturlig uttrycksfullhet. Bland hans första arbeten var en utsmyckning i stucc till tsarens mottagningsrum på järnvägsstationen i S:t Petersburg 1907, och senare utförde han en mängd dekorationsuppdrag av såväl profan som kyrklig art. Bland dessa kan nämnas reliefen »Kristus välsignar barnen» för Svenska kyrkan i Paris (1912), ett triumfkrucifix för kyrkan i Skellefteå, ett antemensale och två statyer av Ansgarius och Olaus Petri för domkyrkan i Luleå, vid vars ombyggnad F. stod för huvudparten av den skulpturala utsmyckningen. Till Swedenborgskyrkan och Danvikens ålderdomshem i Stockholm samt kyrkor och kapell i Eskilstuna, Umeå, Fjärås, Havstenssund, N. Åsarp m. fl. har F. också levererat dekorativa skulpturer. Idrottsmotiv utgör en annan omfattande grupp inom konstnärens produktion. Han har utfört sådana i små och stora format, som priser och som monumentalskulpturer, t. ex. »Kulstötare» och gruppen »Stafettlöpare» för Stadion i Stockholm (avtäckta 1934), »Spjutkastare», »Skridskoåkarska» m. fl. Bland hans djurskulpturer kan exempelvis nämnas »Björnar» vid Riksmuseum, »Lodjur» vid Johannes folkskola i Stockholm, »Älgar i strid» samt ett flertal hjortar, leoparder, mårdar etc. för svenska apotek. På torget i Sundbyberg avtäcktes 1933 en springbrunn med centralgruppen »Familjelycka». Samma och följande år visade han förslag till flygarmonument för Malmslätt, till minnespelare över Vasaloppet för Mora och till en »Värendbrunn» för Älmhult med en »Säningsman» i mitten och reliefer på karet av bemärkta svenskar från Varend. Ett minnesmärke över de småländska glasblåsarna står i Fröseke, och bland övriga offentliga monument må nämnas en staty av Kristina Nilsson i Ljungby (1938), byster av Olof Broman i Hudiksvall, Emelie Flygare-Carlén i Strömstad (1939), Albert Engström i Hult (utförd 1922, rest 1943), Thorild Wulff i Riksmuseum (1926), A. P. Löfström i Sundbyberg. I C-salen i Folkets hus i Stockholm står »Kokotten», och på Gröna Lund i Stockholm en liten staty av »Ulla Winblad» (utförd 1920). Vidare kan nämnas statyetter av »flygbaronen» Carl Cederström, Anders Zorn, Bellman, en »landstormsgubbe», Martin Luther, byster eller medaljonger av David Stockman, Carl Gentzel, Carl Lagerström m. fl. Även som medaljgravör har F.

utfört några arbeten, t. ex. en minnespenning över Kungl. segelsällskapet 1830—1930 med bilder av Karl XIV Johan och Gustaf V. — F. erhöll silvermedalj på en konstutställning i Buenos Aires 1911 och deltog senare bl. a. i den svenska utställningen på Charlottenborg i Köpenhamn 1916 samt i utställningen »Barnet i konsten» i Nordiska museet 1941.

Th. N.

Litt.: Art. i »Arktos» 1909.

Fagerberg, Carl Vilhelm, f. 1878 ^{3/11} i Dalarö, Stockholms län, d. 1948 ^{24/4} i Sundbyberg. Skulptör, medaljgravör. Föräldrar: byggmästaren Johannes F. och Sofia Sandberg. Ogift. — F. studerade 1902—05 vid Konstakademien, där han erhöil både hertigligna och kungliga medaljen. Med Jenny Lindstipendiet på fickan reste han 1905—08 i Tyskland, Frankrike, Italien och Tunis. Efter hemkomsten var han verksam i Stockholm och därpå under många år i Sundbyberg. Hans konstnärliga kvarlåtenskap tillföll denna stad, som har ordnat ett minnesrum över F. Han tillhörde kretsen kring Albert Engström och var mycket uppskattad i sällskapliga lag, där han gemenligen gick under benämningen *Calle Skakis*. Hans fingerfärdighet och stora anpassningsförmåga gjorde honom mycket produktiv och anlitad för de mest skiftande uppdrag, och det finns knappast något om-

Litteratur:

SVENSKT KONSTNÄRSLEXICON
Dahlbeck - Hagström
Andra bandet
Allhems Förlag, Malmö, 1953

Malmqvist, Sven Peter

M. var vid sitt framträdande en förespråkare för den svenska barockens möbeltraditioner. I praktmöblerna tog han gärna upp idéer från 1700-talets mästare och smyckade skåp och bord med intarsia, där litterära motiv utnyttjades. I enklare traslag arbetade han ofta med utgångspunkt från allmogemöblerna. M. har samtidigt strävat efter att få fram möbeltyper anpassade efter nutida bostäder och svarande mot nutidsmänniskans behov. Denna kombination av traditionsbundenhet och nutidsanpassning förde honom från »20-talets klassicism», vars ledare han var, till en knappare och stramare möbelstil, som otvivelaktigt influerats av 1930-talets funktionalism.

M. som också i skrift arbetat för höjande av möbelhantverket, för formsinnets fostran och den svenska konstkulturen över huvud taget, har gjort en insats även som dekorativ konstnär både vid sin möbelutsmäckning och i sina mönstret för tapeter och textilier. I sistnämnda avseende är han mindre traditionsbunden än i möbelproduktionen. M. har bl. a. utgivit »Om svensk karaktär inom konstkulturen» (1917), »Om formsinnets fostran» (1921—22), »Skönhet och trevnad i hemmet» (1924), »Eros befriaren» (1921), diktsamlingen »Epos till livets ära» (1921) och »Mittens rike, en bok om handens verk och mänsklig odling» (1949). — M. är representerad i Nationalmuseum, i Röhsska konstslöjdmuseet i Göteborg samt utomlands bl. a. i Metropolitan Museum i New York.

W. Eu.

Litt.: E. Gustafsson, »Malmstens möbler. Några synpunkter» (i »Svenska slöjdföreningens tidskrift» 1919). — A. L. Romdahl, »Möbler av Carl Malmsten» (i »Form» 1933). — N. Palmgren, »Carl Malmsten. Konsthantverkaren-läraren» (i »Svenska hem i ord och bilder» 1940). — G. Johansson, »Kritik» (1941). — Gunvor Björkman, »Två möbelprofeter. Josef Frank och Carl Malmsten» (i »Ord och bild» 1952). — J. Näslund, »Levande svensk tradition» (i »Hem i Sverige» 1956). — H. Zimdahl, »Levande svensk tradition» (i »Form» 1956).

Malmsten, Carl Per Henrik, f. 1888 7/12 i Stockholm. Möbel- och inredningsarkitekt; professor, författare. Föräldrar: med. dr Karl Adam Stahmer-Malmsten och Inez Isabella Erika Viktorina Cadier. Gift 1917 med Siv Munthe. Fader till konstnären och konstskriftställaren Egil M.

Efter studentexamen 1908 och en universitetstermin i Lund — nationalekonomi — beslöt M. att bryta sig en bana med hjälp av handens arbete, skaffade sig praktik på en snickarverkstad i Stockholm, studerade teckning och arkitektur, dock utan att välja de officiella utbildningsvägarna. Han arbetade bl. a. på ett arkitektkontor och började speciellt intressera sig för möbeltillverkning. 1916 vann han pris i tävlingen om möbler till Stadshuset i Stockholm, och härav följde ett samarbete med Ragnar Östberg under åren 1917—22. M. hade egen snickarverkstad i Stockholm 1916—20, ledde kurser i slöjd och heminredning på Nääs 1922—25, i Sigtuna 1926—32 och det 1930 bildade Malmstenska slöjdförbundets kurser samt grundade 1927 Olof-skolan i Stockholm, nedlagd 1941. Han startade 1933 egen firma i möbeltillverknings- och heminredningsbranschen och blev 1948 slöjdlärare vid Konstfackskolan. År 1936 erhöi M professors namn.

Litteratur:

SVENSKT KONSTNÄRSLEXICON
Lundgren - Sallberg
Fjärde bandet
Allhems Förlag, Malmö, 1961

S I G T U N A - S K O L A N S - S L Ö J D K U R S E R

BETYG I TRÄSLÖJD

Herr Emil Sandberg

som under tiden 13 juni till 30 juli år 1927 deltagit i Sigtuna-skolans 2:dra slöjdkurs, omfattande

dels föreläsning över slöjdens bedrivande på olika skolstadier, över formgivning och färgbehandling ävensom instruktioner i verktygs- och materialkänedom,

dels praktiskt arbete å slöjdsalen,

har därvid tilldelats följande vitsord:

Teknisk färdighet och verktygsskötsel: *9*

Formgivning och ritning: *11*

Färgbehandling: *7*

Allmän slöjdskicklighet: *10*

Eleven har även deltagit i den frivilliga kvällskursen i heminredning.

Sigtuna den 31 juli 1927.

Carl Malmsten

Kursledare.

Betyg sättas enligt skalan 1 - 12.

Huvudbetyget är vitsordet för allmän slöjdskicklighet, vari bedömes driftigheten och förmågan att på ett självständigt och för slöjddandet fruktbart sätt låta den tekniska skickligheten samverka med formgivnings- och färgbehandlingsförmågan.

Betygssiffran *8* innebär, att deltagare inhämtat slöjdfärdighetens första grunder,

- " *5* att deltagare ansetts äga förutsättningar att undervisa i slöjd på nybörjarstadiet,
- " *6* att deltagare ansetts äga förutsättningar att undervisa i slöjd på vanliga skolstadiet,
- " *8* att deltagare ansetts äga förutsättningar att undervisa i slöjd av mer krävande art,
- " *11* att deltagare därutöver visat sig äga utmärkt förmåga att i slöjden sammansmälta praktiska, tekniska och estetiska faktorer.

SLÖJDFÖRENINGENS
SKOLA & GÖTEBORG
HÖGRE KONSTYRKESSKOLAN

HAR DEN 5 MAJ 1929 TILLDELAT

Emil Fr. Sandberg

OFFENTLIGT LOVORD

och 15 kronor

FÖR FLIT OCH FRAMSTEG UNDER LÄSÅRET

György Wickman

REKTOR

I n t y g.

På begäran intygas härmed att träbildhuggare Emil Sandberg, Umeå utfört samtliga träskulpturer i Luleå domkyrka vid dennas restaurering åren 1937-1938.

Herr Sandberg har bl.a. utfört ett större triumfkrucifix, 2 st. änglafigurer, 2 st. fristående figurer till nummertavlor-na, 3 st. figurer Kristus, Moses och Martin Luther samt en duva till predikstolen.

Samtliga skulpturer äro skurna i trä efter modeller av skulptör Carl Fagerberg, Stockholm.

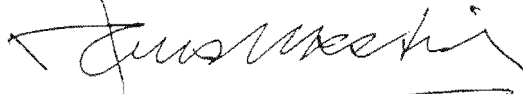
Skulpturerna äro synnerligen konstnärligt utförda samt besiktigade och godkända av slottsarkitekt Knuth Nordenskjöld, Stockholm, som handhaft restaureringen av domkyrkan.

Luleå den 28 januari 1943.

Nils Magnusson

Kontrollant vid domkyrkans restoration.

Yrkeslärare Emil Sandberg var under åren 1953-1973 anställd som ordinarie yrkeslärare i möbelsnickeri. Under Sandbergs tid som lärare avlade drygt 60 elever gesällprov inom möbelsnickeriyrket. Jag vill samtidigt framhålla att Emil Sandberg genom sin ytterligt gedigna yrkeskunskap och sina gedigna personliga egenskaper inspirerade sina elever att skaffa sig goda kunskaper inom yrket.

Hans Wikström

INTYG.

Härmed får jag teckna ned åtskilliga möbler och andra föremål, som konstnären och mästernickaren Emil Sandberg utfört på min beställning och även skänkt mig som gåvor.

Under våra familjers mer än 30-åriga vänskap ha följande, synnerligen väl utförda arbeten levererats:

1. Kopia av tyskt skåp från Hamburg, barock omkr 1700. Förlagan finns på konstindustrimuséet i Köpenhamn. Ek och valnöt.
2. Thebord med glas över petit point-arbete. Svarvat underrede i s.k. Grips-holms stil. Utskuren ramkant. Ek.
3. Åtta st. dito matsalsstolar. Mörkbetsad björk.
4. Sidobord, kopia Spanien, renässans, 1500-tal. Sargen utskuren i relief. Ek.
5. Dokumentskåp i fransk valnöt. Egen komposition med djur och växtmotiv på yttersidorna. Dörrpartiernas insidor samt lådornas frampartier med intarsiaarbete, svenskt naturmotiv. Synnerligen vackert, vilket väckt oförställd beundran av möbelkännare.
6. Runt bord (för soffgrupp) Kopia av antik förlaga troligen barock. Trefotat, lejonmotiv. Sarg med utskuret stavmönster och skiva med fanér i valnöt, fyra fält med cirkelformad ytterkant. Valnöt.
7. Golvljusstake, jakaranda. Egen komposition.
8. Klockfodral för bordsur. Egen komposition med djur och växtmotiv. Fransk valnöt.
9. En järv på träsockel. Egen komposition. Valnöt .
10. Fruktskål, valnöt, Reliefskärning av landskapsbild med fåglar.

Till mina döttrars familjer, enligt beställning.

1. Runt bord (för soffgrupp) Skiva med jakarandafannérade fält. Sarg med relief- utskärningar av djur och växtmotiv. Egen komposition. Valnöt.
2. Två små kompletteringsbord med skivor intarsiafannérade, trefotad jakaranda. Egen komposition.
3. Syskrin, ett förtjusande arbete med utskärningar, Egen komposition.
4. Rektangulärt bord (för soffgrupp). Sargen med reliefskärning av häst- och naturmotiv, sammansatt som komposition i olika former. Mycket vackert.
5. Väggprydnad i fransk valnöt med typiska djurinslag bland blommotiv.

Ängelholm som ovan.

Margit Arnell

Margit Arnell

Min vän och lärare från Sätergläntan
Emil Sandberg

Tack för längesedan. En kurs som efterlämnade många fina minnen och lärdomar. Orsaken till att Du inte hört av mig på så lång tid är helt enkelt den att den film jag började på då inte har blivit framkallad förr än nu. Kursen gav mig mycket som jag länge åstundat. Visst har jag hållit på mycket i trä men just bildhuggeri har jag tyckt skulle tillfredsställa mitt formsinne och så blev det. Sedan vår kurs har jag varit på Sätergläntan ännu en gång då vi lärde oss svarvningens konst. Även i det fallet har det varit mycket litet av praktik för min del. Men nu fattas en svarvstol för att jag skall kunna praktisera erhållna lärdomar. Både av utrymmesskäl och annat kommer det nog att dröja med en sådan anskaffning men jag har vissa möjligheter att svara ändå.

För att återgå till bildhuggeriet så tog jag en bild för att visa vad Dina pedagogiska påverkningar har resulterat i för min del. Nu får Du se och bedöma. Hur som helst med resultatet så gav det mig en stor tillfredsställelse att göra och forma krönet på den soffa Du ser på kortet. En läkare sade oss en gång då vi kontaktade honom för att visa vår erkänsla för att han hjälpt oss i en svår situation "Det är så sällan patienterna kommer då det gått bra". Så också i vårt fall. Läraren borde få veta något om fortsättningen och resultatet av sina ansträngningar.

Under förhoppning att få träffas åter igen sänder jag
egna och min Brittass varma hälsningar.

Bror Watz

*Pl. 6097 Nor.
770 20 Söderbärke*

10 05 1979

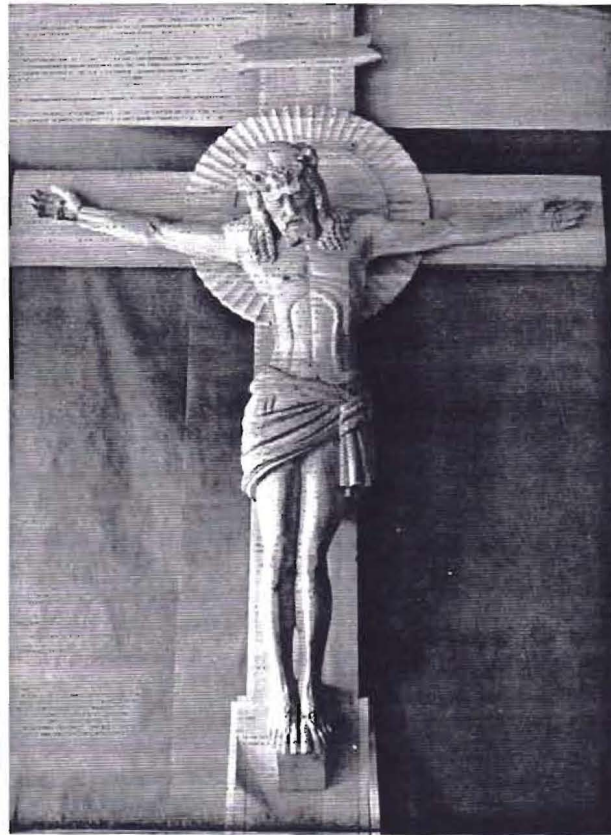
BILDGALLERI

EMIL SANDBERG

1985-10-05

Utdelningen av Pro Patria medaljen skedde på Residenset. Medaljutdelare var landshövding Sven Johansson. I bakgrunden en trätavla skuren i fin Lyckselebjörk av Emil med motiv från Västerbottens län.

Triumfkrucifix
till
Luleå Domkyrka
1936

Barockskåp i ek och valnöt. Levererad 1941.
Överläkare och fru Margit Arnell. Ängelholm.

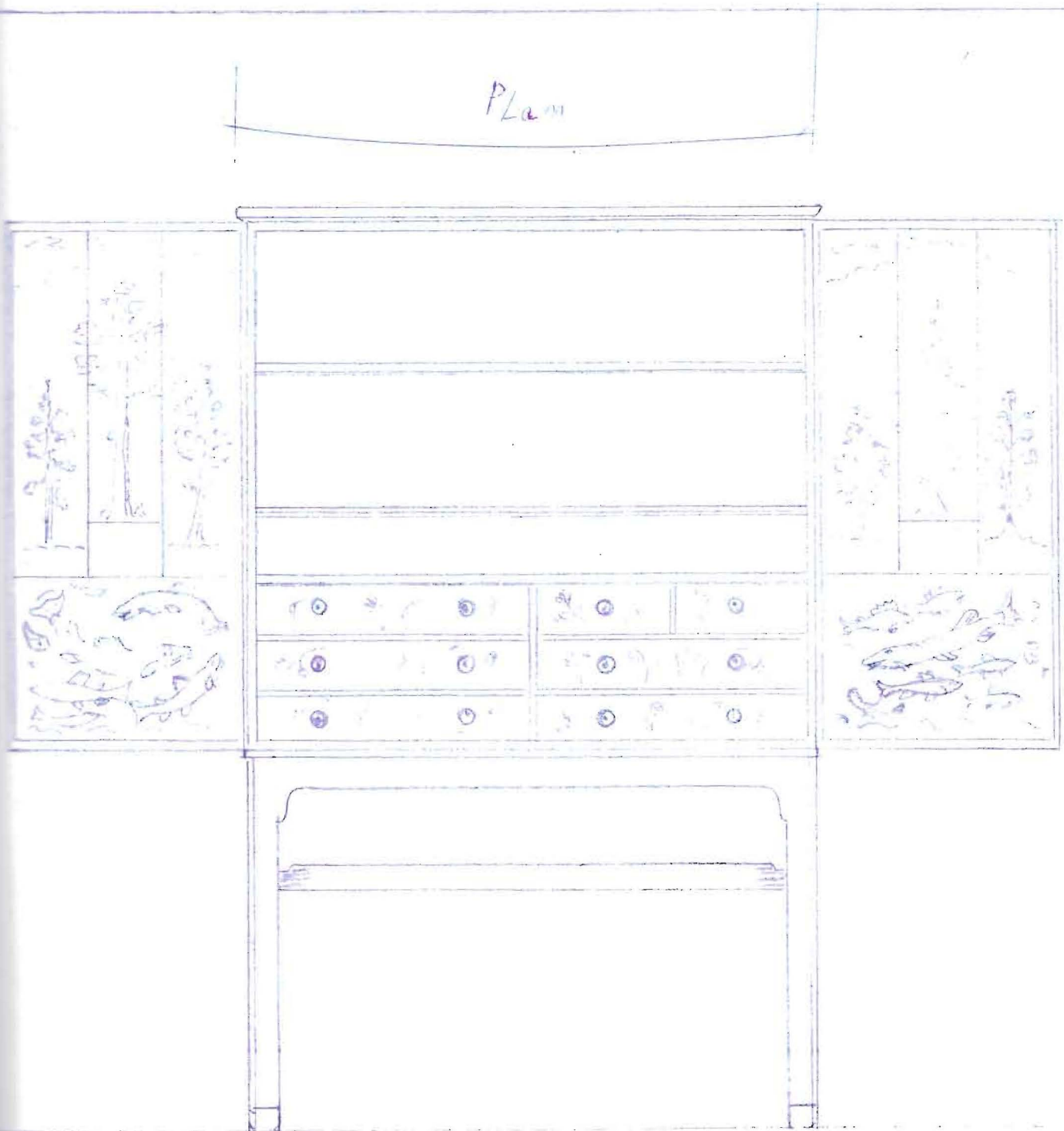

Detaljskulptur å skåp-
dörr till barockskåp.
Ägare överläkare Olof
Arnell. Ängelholm.

Väggrelief i teak med Skellefteå motiv. 1960.
Ägare Nordbanken - Skellefteå.

"Skissritning av mitt mästarskåp i valnöt. Finns numera hos vår dotter i Sundsvall. Skissen och foton visar ornamentmotiv av djur och fåglar, även så på båda skåpsidorna, dörranas insidor intarsiamotiv av skogsträd och smålådorna har lövbladsslingor. Antal träslag i intarsiasidorna är ett tjugotal. Skåpets framsida är kupat, som ger det en viss mjukhet. Ritningar godkändes av en granskningsnämnd i Stockholm och det färdiga resultatet i Umeå." Emil Sandberg.

Förslag till skåp

1964

1964

Yrkeslärare Emil Sandberg med sitt förnämliga mästarprov.

Handaskicklig umebos verk

Om snickarmästare Emil Sandbergs konstnärligt gjorda förvaringsskåp vore till salu skulle det kosta en väldig massa pengar — ingen som helst tvekan om den saken. Det har nämligen tagit den skickliga läraren vid Umeå stads yrkesskola mellan 600 och 700 timmar att förfärdiga. Nu är det inte till salu, och undra på det, sitt mästarprov säljer man ju inte gärna.

För att det är fråga om ett mästarprov behöver man sannerligen

inte tvivla på. Skåpet bär till alla delar mästarens kännemärken. I relief på dörrar och gavlar kan man beskåda Västerbottens rika djurvård. På de arter som inte är så lätta att känna igen vid första ögonkastet har Sandberg ristat in namnet.

På dörrarnas insidor och på lådgavlarna finns utsökt vackra infarsarbeten. På den västra dörren finns rönn, asp och gran och på den högra den stolta furan, björk och al. Lådgavlarnas motiv består av blomslingor. Längst ner

på dörrarnas insidor finns de i Västerbotten förekommande fiskarterna avbildade.

Materialet i lådor och hyllor är päronträd medan skåpet i övrigt är utfört i italiensk valnöt.

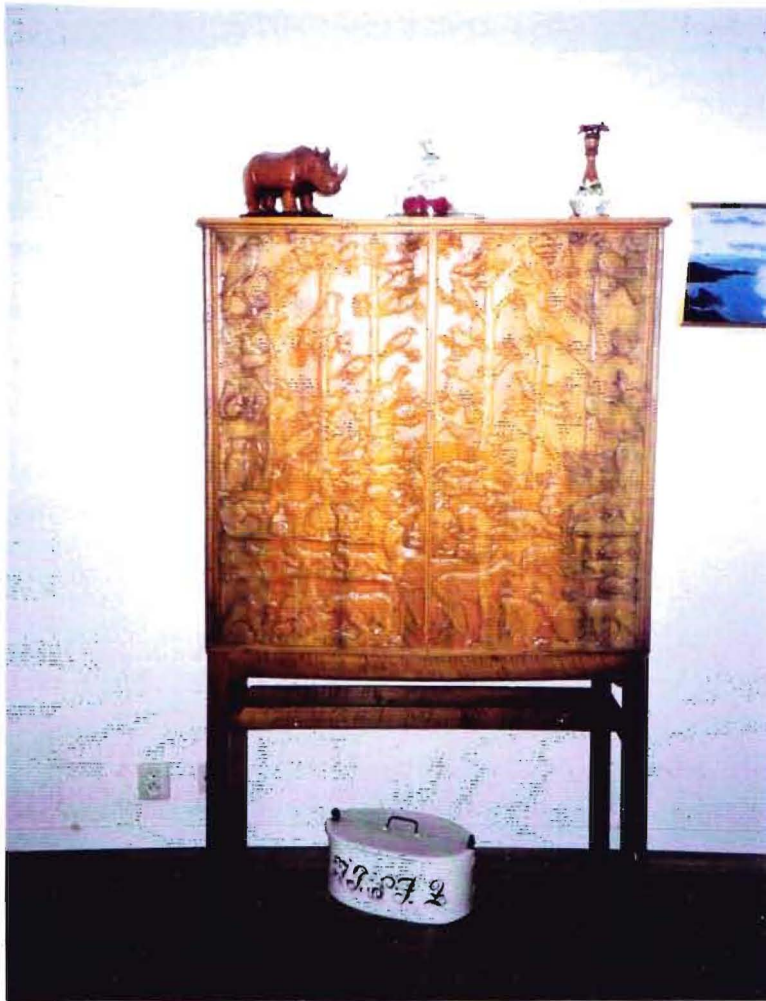
Mästarbrevsnämnden har redan tittat på skåpet och funnit verket mycket gott. Sandberg får alltså sitt mästarbrev i möbelsnickeriyrket vad det lider. Och det är han sannerligen värd då hans handaskicklighet är mycket stor.

Hill

Skåp i valnöt.
Mästarprov år
1964

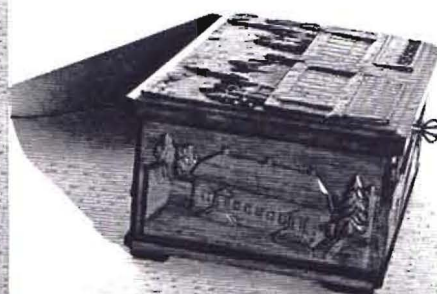
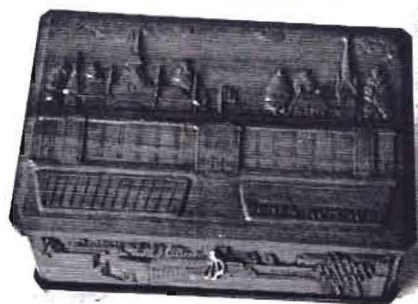
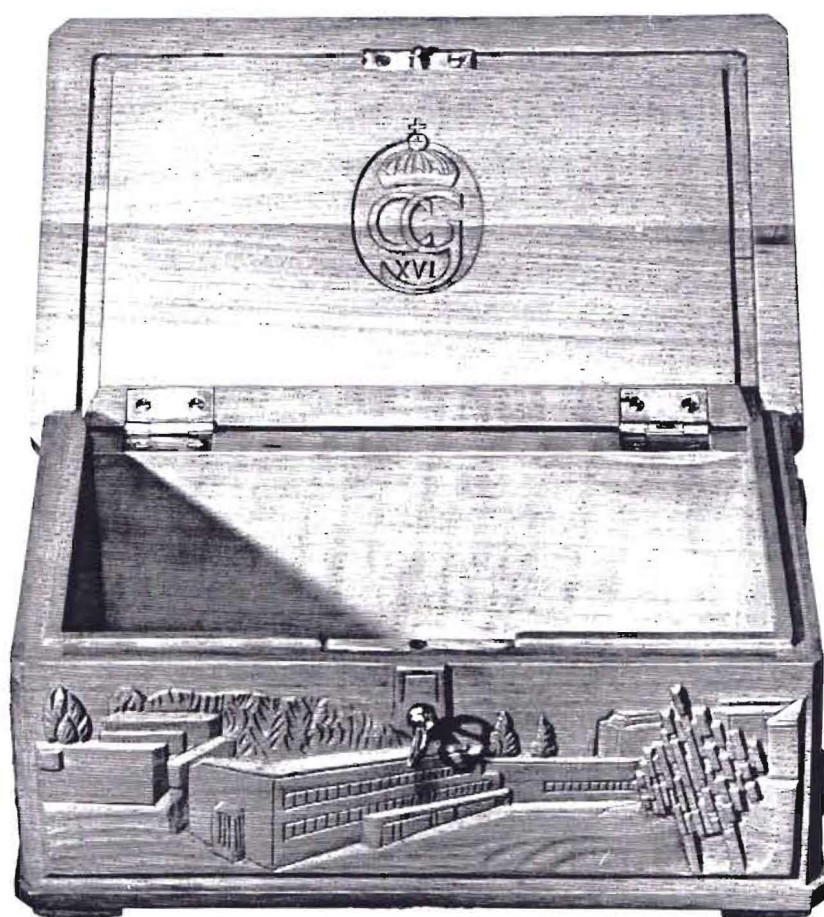

Skåp i valnöt.
Mästarprov år
1964

Beställningsarbete från Umeå Kommun.
Gåva den 1 juni 1976 till HM kung
Carl XVI Gustaf. Skrin i päronträ.
Se bilaga 1 år 1976.

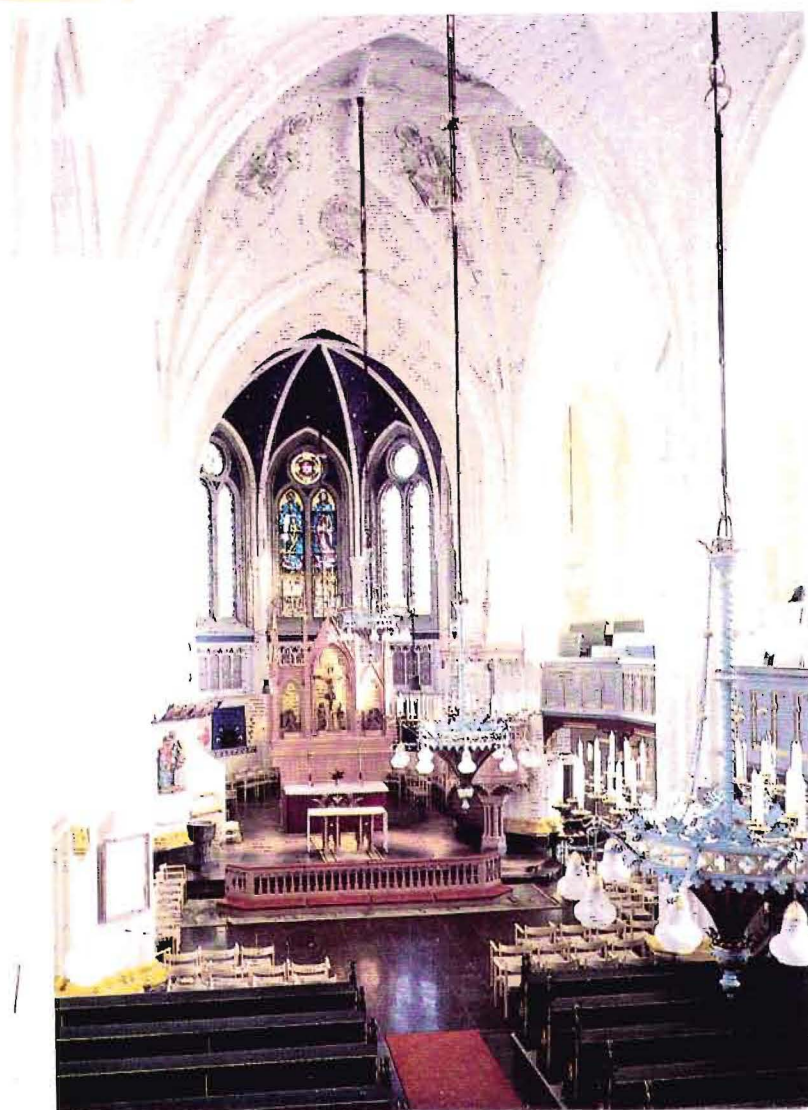

Byrå med intarsia, helrenoverad
år 1977. Byrån är ett utländskt
arbete.

Spegelram i valnöt år 1977.
Gåva till Torbjörn Sandgren.

Umeå stads kyrka
efter
restaureringen
1984

I Umeå kyrka har Emil
utfört renoveringsarbeten
av altare, ring och kyrk-
bänkar. År 1984.

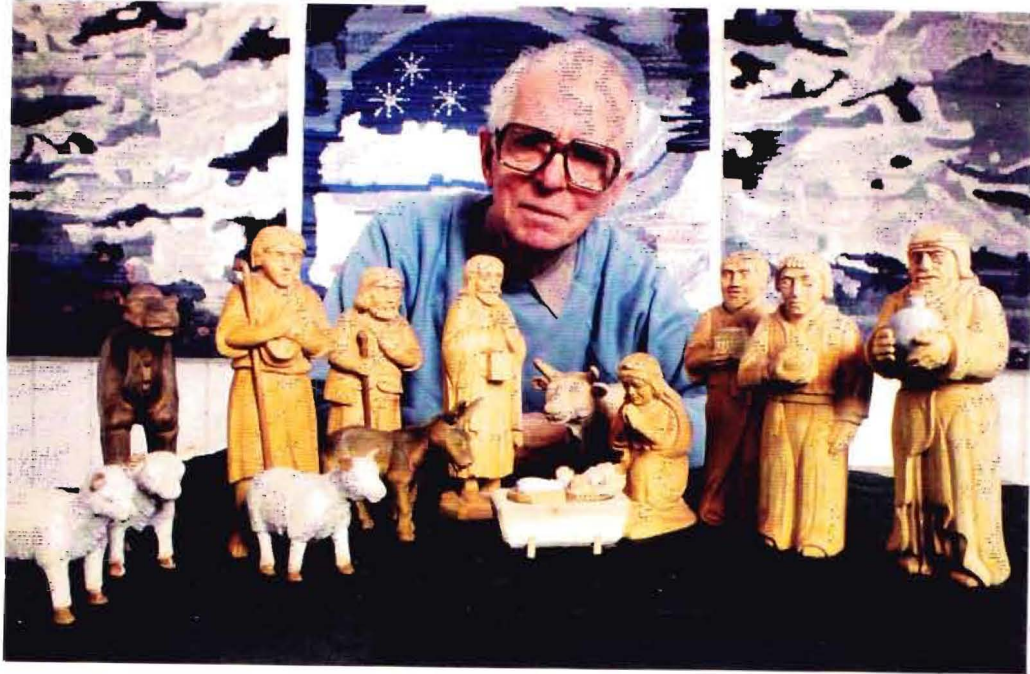

Mariakyrkan
Umeå
1981

Krubba: Emil Sandberg

Textil: Margit Westin

God Helg

Mariakyrkans Julkrubba utökades 1982 med tre "vise män" och en "herde". Skulpturerna gjorda i björk från en björkstam, som växt på kyrkans tomt.

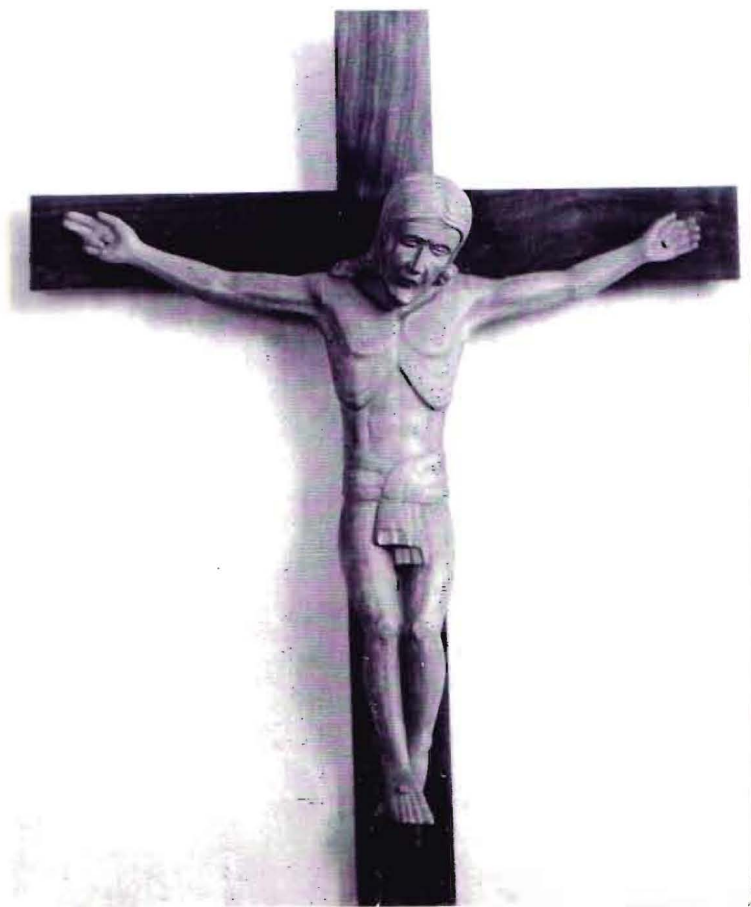

BIBLISKA KVINNOGESTALTER
 Anundsjö församlingsgård, Bredbyn
 Träsnideri av Emil Sandberg, Umeå
 Från vänster: **Rut samlar ax** (Ruts bok, kap. 2), **Maria med Jesusbarnet**, **Kvinnan vid Jakobs brunn i Sykar** (Joh. 4:7).
 Gåva från Anundsjö KKF, 1986.

St. Staffan grupp vid dopfunten
i Västerslättkyrkan i Umeå.
Skulpterad 1985.

Krucifix

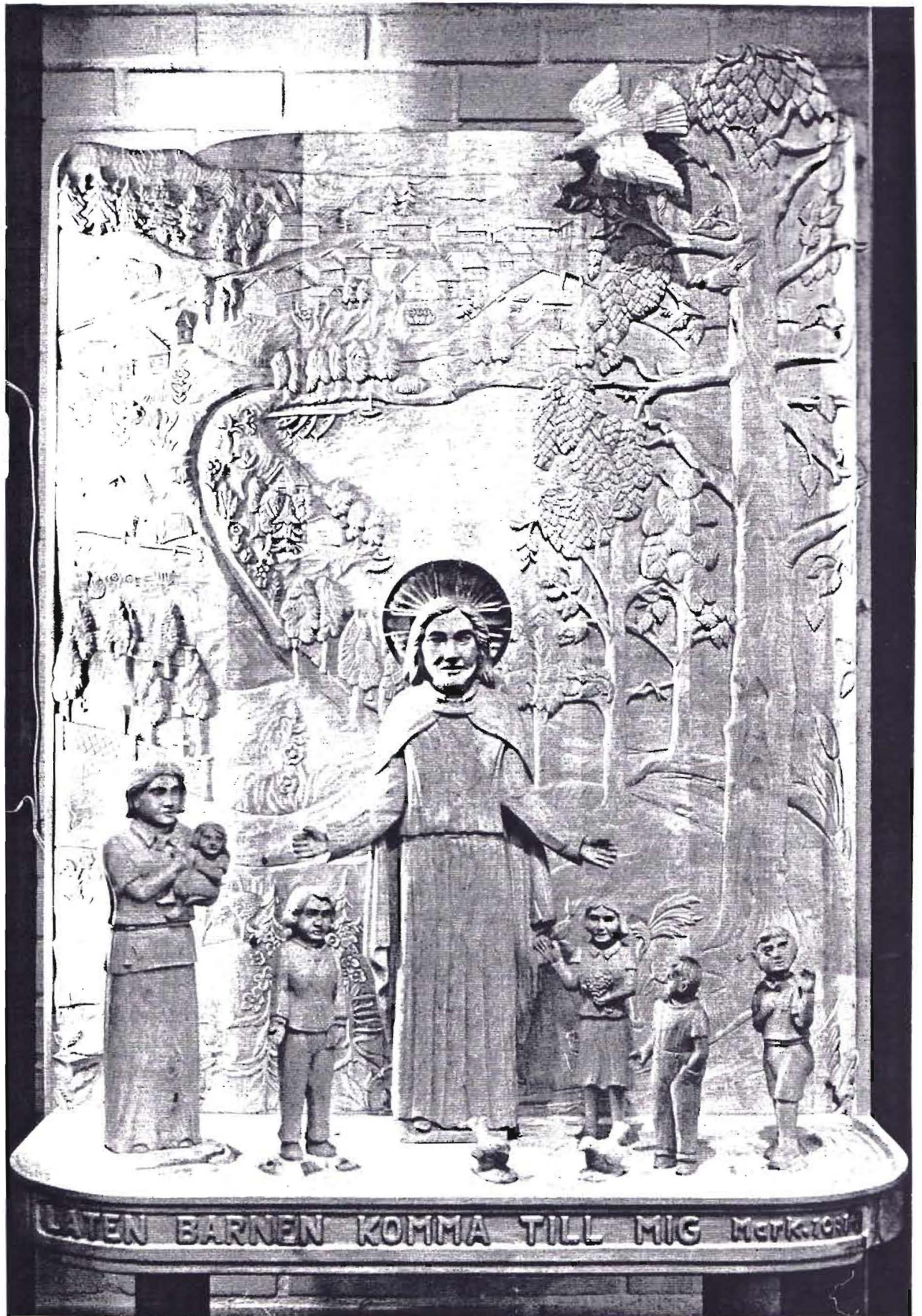
VÄSTERBOTTENS LÄN

Trätavla av Emil Sandberg

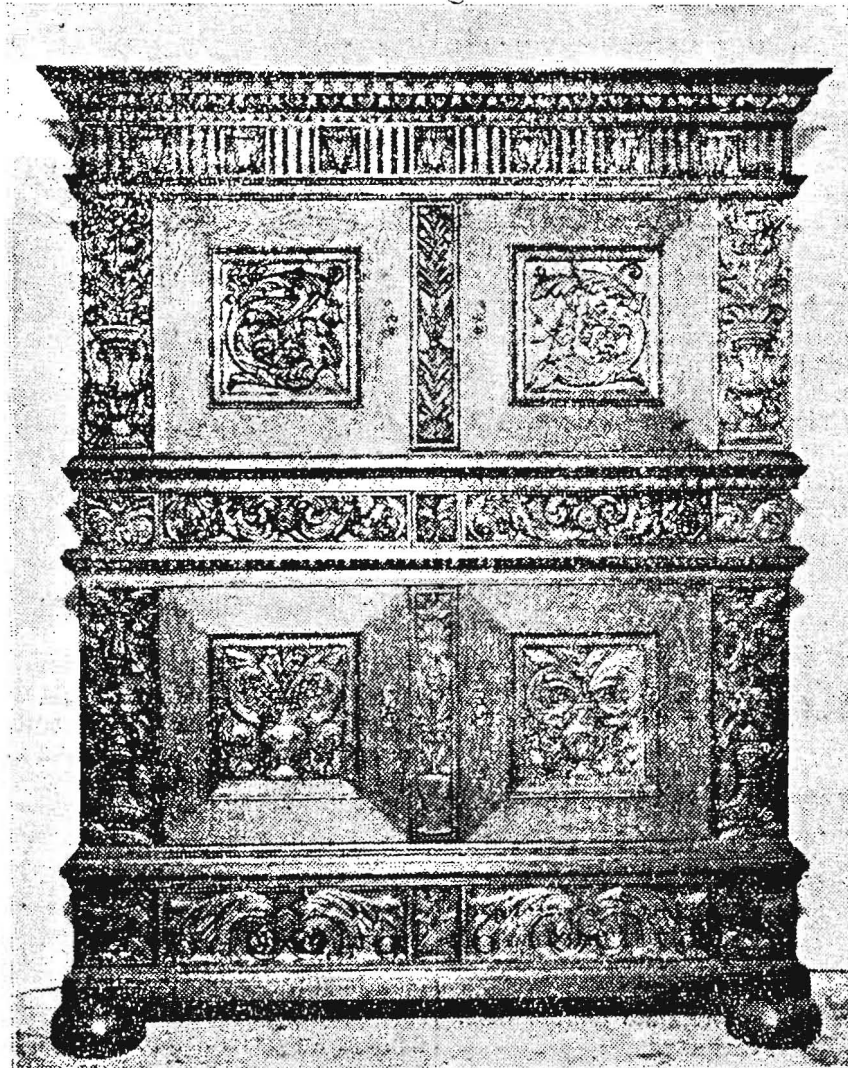
Residenset, Umeå

1985

"Jesus välsignar barnen"
Tavelsjö kyrka
Umeå
1988

Konstnärligt skåp.

Detta förnämliga matsalsskåp har i dagarna av Sandbergs möbelsnickeri i Umeå levererats till en privatman i Stockholm. Skåpet är en heder för firman och blir helt säkert en bestående glädjekälla för dess ägare, en kär prydnad för hans hem.

Skåpet är utfört i renässansstil och är rikt skulpterat med motiv som alla äro olika. Materialet är ek och det är antikbehandlat. Skåpets höjd uppgår till över 2 m. och bredden till ungefär 1 1/2 meter.

En utmärkt vacker pjäs är det — redan bilden ger en föreställning därom. Skulpturerna ha utförts av firmans bildhuggare, hr Emil Sandberg, och hans verk vittnar om en högt driven yrkeskicklighet, om säker och skolad smak. Den som varit i tillfälle att betrakta detta skåp väjer inte för det starka ordet mästarpöv, och man skänker den som skapat det sin odelade beundran. I rätt miljö bör det bli en dyrgröp.

Matsalsmöbel med skåp i barock beställd 1940 av
Grosshandlare Johan och Emma Forsslund, Stockholm.

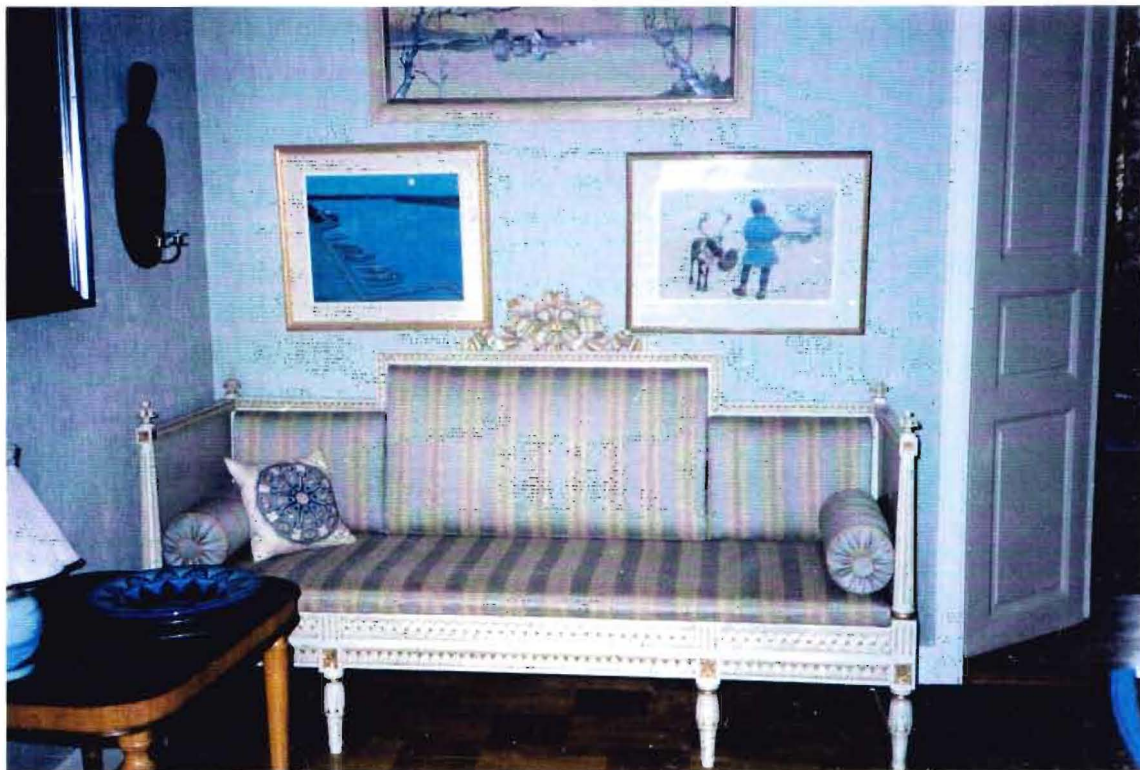
Ägare: Övertandläkare Göran och Sjukhustandläkare
Bitte Ahlberg, Boden.

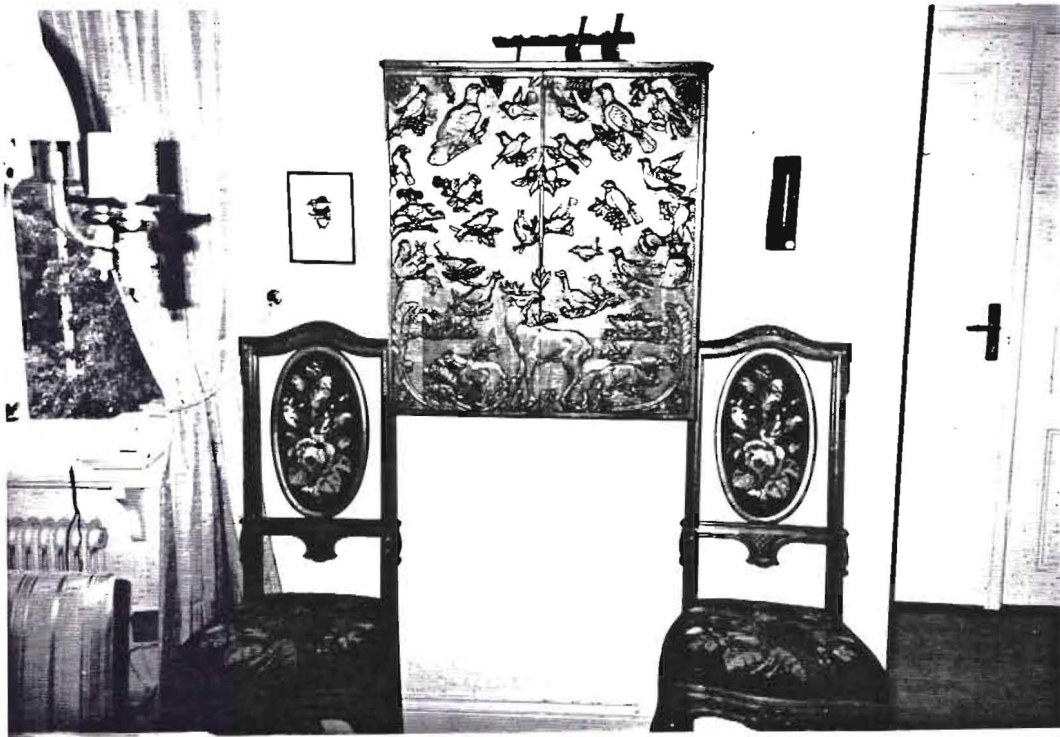

Stort salsskåp med två dörrar och tre pilastrar som inramar dessa tillhör den karolinska tidens mest karakteristiska möbler. Rak krönlist utmärker framförallt de hamburgska typerna och är vanligast under barocken. Höga skulpterade fyllningar och klotformade ben. Två lådor ingår. ("Hamburger Dielenschrank")

Utförd av Emil Sandberg,
Umeå.
Ägare: Konsul Eric och
Greta Modig, Umeå.

Vit soffa i gustaviansk stil med förgyllda skurna ornament är utförd av Emil Sandberg, Umeå.
Ägare: Regementsveterinär, Medicine dr.h.c.
Torsten och Elsa Modig, Umeå.

Väggskåp med ornamentmotiv från Västerbottens djurliv och matsalsmöbel i renässansstil beställda av Stadsingenjören Gunnar och Hedvig Johnsson, Visby.

Silverschatull beställd omkring 1940 av Grosshandlare Johan och Emma Forsslund, Stockholm.

Stol i Karl-Johanstil och bricka med upphöjd ornamentram skuren i ett stycke. Textil Alma Modig.

Sjungande och spelande; "Flicka" till vänster, 1953-11-03,
och "Gosse" till höger, 1955. Båda skurna i trä av Emil
Sandberg efter förlaga av skulptören Carl Fagerberg. Bil.6.

Förgylld spegelram och lampetter. Ytterligare tre spegelramar
finns. Lampetterna är en gåva av Alma Modig till Gösta Forss-
lund vid hans doktorspromotion, 1959-05-29.
Samtliga skurna i trä av Emil Sandberg.

Karmstolar, ett runt bord, de två "sjungande och spelande" barnen, ett mindre bord med låda och en pall utförda av Emil Sandberg i gustaviansk stil. Textil: Alma Modig.

Skänk med överstycke och stolar ("Bellmansstolar") i gustaviansk stil. Textil Alma Modig.

Golvur med blommor
som ornamentmotiv.
Ovan uret skulpte-
rade blomblad.
Konstnär Stig Wret-
ling målade blommo-
tiven.

Intarsia visande von Ahn's gamla magasin vid kajen
och Broparken, Umeå.

Förgylld spegelram i gustaviansk stil.

Pianostol i gustaviansk stil.
Textil: Alma Modig.

Ornamentskulpterad trätavla
av honduras mahogny med motiv
från Umeå. 1984.

Umeå Stadsvapen
Umeå Rådhus
Umeå Stads Kyrka
Umeå Stadshus (f d K4)
Brogatan 2 (Modigska gården)
Unander-Scharinska Villan
(Kårhus för Universitetet)
Entré till Norrlands Universi-
tets Sjukhus. (den smårutiga
delen av fasaden är Odontolo-
giska Fakulteten)
Grön Eld
Helena Elisabeth Kyrkan
(från Holmön - studentkyrka)
Sävangården
Vasafärjan
Thulehuset med nya bron
(Numera Skandiahuset)
Dunkers grav

Reliefen omramas av björklöv
som symbol för björkarnas stad.

Runt bord i gustaviansk stil. Stolar.
Soffa och pall i gustaviansk stil.
Till höger träskulptur. "Madonna med
barn." År 1952. Textil Alma Modig.

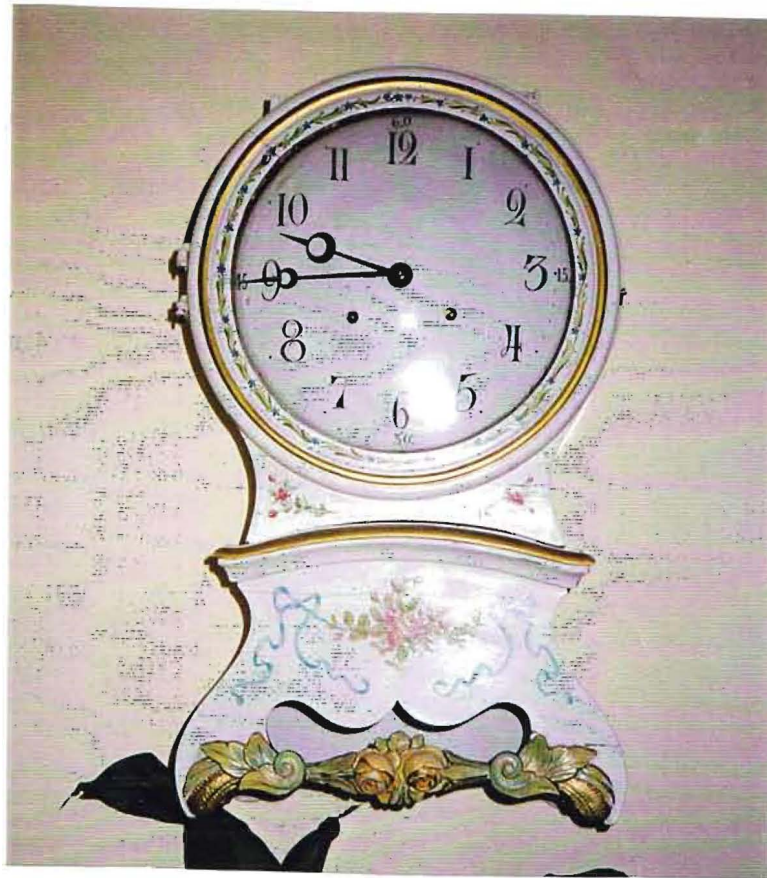
Skulpterad, förgylld
och målad spegelram.
Skänk med överstycke.
Gustaviansk stil.
Vägglampa skuren i trä.

En oljemålning av Umeåkonstnären Arthur Kriström utförd år 1931. Målningen visar fastigheten Brogård 1 från trädgården vid denna tidpunkt och ägdes av Länsveterinären Johannes Modig. Västerbottens museum har för sin räkning låtit Nordiska museet, Stockholm, fotografera tavlan. Fastigheten är en av de få som blev oskadad efter den stora branden i Umeå år 1888. Tre fjärdedelar av staden brann ned.

Angående fastigheten Brogård 1, numera Brogatan 2A, i Umeå se följande sidor, som är utdrag från tidskriften **VÄSTERBOTTEN** och dess utgåva **Byggnadsminnen. 3 - 1991.**

Vid en utställning i Umeå av Stjärnsundsjärnbruk år 1924 inköptes denna klocka av Johannes och Alma Modig när de flyttade in i den då nybyggda s k Bodinska huset vid Haga. Urverket är ett Stjärnsundsur. Klockfodralet i rokoko stil är utfört i Ångermanland av okänd mästare och är väsentligt äldre än 1924. Bruket anlades 1699 av Chr. Polhem och G. Sjöcrona samt previligerades 1700. Bl.a. upptogs den tillverkning av Stjärnsundsur, som ännu fortgår vid en särskild fabrik. Stjärnsundsverken tel. 0225-46044.

Enligt utlåtande av Emil Sandberg är det en fin soffa, kanske en herrgårdssoffa. En rätt benämning på soffan är nog Ångermanlandssoffa. Liknande kan även finnas i Hälsingland. Under hela 1800-talet tillverkades soffor i blandstil av skickliga möbelsnickare.

I detta nummer

Tidskriften **västerbotten** har flera gånger, på ett eller annat sätt, behandlat vår byggnadskultur i temanummer: "Västerbottensgården" (3/69), var ett av de första, "Hus med historia i Umeå" (4/74), "Vårt att bevara i Västerbotten" (4/75), "Hus med historia i Skellefteå" (4/76), "Arbetarbostäder i Västerbotten" (4/80), "Kulturminnesvården i Västerbotten" (4/81), som innehöll en presentation av länets 26 första byggnadsminnen, "Råd om vård" (3-4/84), "Bostad i Umeå" (2/87) och senast "Husesyn på Nyborg och Dalkarlså" (1/89).

I detta nummer presenterar vi ytterligare 26 byggnadsminnen, dvs. de som har tillkommit sedan förra presentationen 1981. Vi gör speciella utvecklingar kring två av byggnadsminnena: garveriet i Hembyn och repslageriet i Kåge. Övriga artiklar i häftet har mest anknytning till landsbygdens hus och gårdar. Artiklarna om spåntak, skihagar och staket innehåller inte bara historiskt stoff, utan också praktiska anvisningar för eget byggande.

Karin Eriksson är länsantikvarie vid länsstyrelsens kulturmiljöenhet, de andra artikelförfattarna och medarbetarna tjänstgör antingen vid Skellefteå museum eller vid länsmuseum i Umeå.

Där ej annat anges är fotografierna hämtade ur Västerbottens museums bildarkiv.

Omslagsbilderna

*Framsidan: Arbetarbostäderna på Västerbacken i Holmsund.
Baksidan: Johan Gustavsson i Flakatråsk hyvlar fönsterbagar.
Pojken till höger är Gottne Kristoffersson från Strömsund. Foto från 1927 eller -28.*

västerbotten ●

Redigeras av tjänstemännen vid Västerbottens museum i samarbete med tjänstemännen vid Skellefteå museum.

Ansvarig utgivare: Anders Huggert.

Redaktör och grafisk formgivare: Bo Sundin.

Prenumeration och distribution: Hjördis Boman och Gun-Amy Zakrisson.

26 nya byggnadsminnen

Karin Eriksson

Att ge länets märkligaste byggnadsverk lagskydd genom byggnadsminnesförklaring har i Västerbotten bedömts vara en angelägen uppgift för kulturmiljövården. Arbetet med detta pågår fortlöpande i takt med att vi får fram kunskapsunderlag genom museernas kulturhistoriska bebyggelseinventeringar eller genom att frågan om byggnadsminnesförklaring väckts av ägare eller annan intresserad. Vid urvalet eftersträvar vi kvalitet och mångfald. De lagskyddade monumenten skall visa gången tids byggnadsskick, men också avspegla olika för vår landsända typiska verksamheter i olika tider och i olika samhällsskick.

År 1991 finns i länet 55 byggnader eller byggnadsgrupper skyddade som byggnadsminnen. Vissa byggnadskategorier är ännu överrepresenterade, medan andra saknas. Mer än hälften av byggnadsminnena utgörs t.ex. av byggnader i städerna Umeå och Skellefteå. På grund av exploateringstrycket har det här varit mest bråttom att inventera bebyggelsen ur kulturhistorisk synpunkt och att ordna lagskydd.

Utöver byggnadsminnena finns även i Västerbotten en stor mängd andra kulturhistoriska byggnader och bebyggelsemiljöer som lagskyddats genom Q-märkning i planer och genom andra bestämmelser enligt byggnadslagstiftningen.

Brogård 1 i Umeå, ett av de nya byggnadsminnena i Västerbotten. Malning av Arthur Krüström 1931 (tillhör Torsten Modig).

Byggnadsbeståndet i länet är av relativt ungt datum, vilket till stor del beror på att trä har varit det naturliga byggnadsmaterialet. Av den medeltida bebyggelsen i kustområdet finns bara stenkyrkorna kvar. Krig, brand och expansion har senare drabbat bebyggelsen både på landsbygden och i städerna. Inlandet och fjällområdet fick fast bebyggelse först under 1700- till 1800-talen.

Västerbotten har alltid varit ett utpräglat småbrukarlän. Stora gods lyser med sin frånvaro. Av jordbrukets byggnadsbestånd är hittills några få gårdar skyddade som byggnadsminnen. Dit hör några nybyggen i inlandet: Västra Storsjö i Asele, Norgefarargården i Klimpfjäll och Rismyrliden i Skellefteå. Från kustlandet saknas däremot en större gård med dess rika byggnadsbestånd bland byggnadsminnena.

Skogsbruket och skogsindustrin växte fram som länets viktigaste näring fr.o.m. 1800-talets mitt. Baggbölesagens förvaltarbostad i Baggböle och sju av arbetarbostäderna vid lastageplatsen i Holmsund från omkring 1850 är några av de byggnadsminnen som representerar denna verksamhetsgren. De stora såghusen och massafabrikerna kan bara bevaras om de får en ny användning. Som byggnadsminne med museal funktion har en byasåg i Drängsmark räddats. Den drevs såväl med vattenkraft som ångkraft och har sitt maskineri i behåll.

Från den äldsta industriepoken finns några järn- och glasbruksmiljöer från 1700-talet bevarade. Brukskyrkan, magasinet och en arbetarbostad vid Hornefors järnbruk är byggnadsminnen, medan de mer

kompleta järnbruksmiljöerna i Olofsfors och Robertsfors är skyddade genom bestämmelser i detaljplaner.

Ett särskilt ansvar känner vi för de byggnads-kategorier som bara finns i övre Norrland. Detta gäller bl.a. kyrkstäderna. Några av de intressantaste och mest välbevarade ligger i Västerbotten och av dessa är Skellefteå kyrkstad och Byske kyrkstad redan skyddade som byggnadsminnen.

En annan byggnadstyp unik för norra Norrland är de stora timmerlogarna: langlogen och rundlogen. Där tröskade man kornet med hjälp av hästdragna vagnar eller träbultar, en av 1700-talets jordbrukstekniska uppfinningar. Fyra logar, av vilka två med vattendrivna tröskbultar, är byggnadsminnen.

Det som finns bevarat av äldre samiskt byggnadsskick är likaså unikt för vår del av landet, inte bara från nationell utan även från internationell synvinkel. Den ännu inte avslutade inventeringen av bebyggelsen i Västerbottens fjällområde kommer att ge underlag för urval av bevarandeområden och byggnadsminnesobjekt.

Beslut om lagskydd är i och för sig inte någon garanti för att en värdefull byggnad bevaras. En mängd praktiska och ekonomiska frågor måste också få sin lösning. I många fall gäller det att hitta en lämplig ny användning för byggnaden, som motiverar en varsam upprustning och ett kontinuerligt underhåll. Att kulturminnesvärden numera genom byggnadsvårdsanslaget kan erbjuda fastighetsägaren ett visst ekonomiskt stöd underlättar avsevärt hela arbetet med bevarande och lagskydd.

● Länets 26 första byggnadsminnen presenterades i västerbotten 4 81.

Brogård 1, Umeå

Brogård 1, Umeå centrum, Umeå kommun.

Ägare: Torsten Modig.

Byggnadsminnen den 25 september 1989. Skydds-föreskrifterna omfattar exteriören

Fastigheten Brogård 1 ligger i hörnet av Brogatan och Storgatan. Kvarteret tillkom i stadsplanen 1864. Uppfarten från den nyinvigda bron över älven fick då fungera som planområdets gräns åt väster under namnet Brogatan. Kvarterstraden utmed Storgatan fick under 1870–80-talen en representativ prägel såsom varande stadens entré från söder. Här låg en blandning av offentliga byggnader och gårdar tillhörande officerare, ämbetsmän och välbärgade hantverkare.

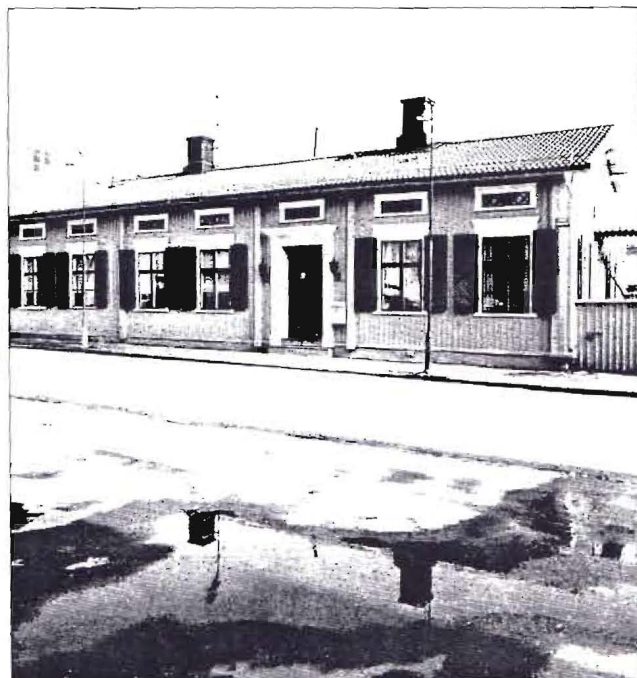
Tjärhovet i backen ner mot älven flyttades till Tegssidan, för att området skulle förvandlas till park till de boendens trevnad.

Fastigheten Brogård 1 (tomt nr 254 före branden) bebyggdes 1871 med ett bostadshus. Byggherre var då bagare K. A. Tillman, men redan 1876 köptes fastigheten av kommissionslantmätare Alexander Lagergréen.

Gården byggdes ut med en salong mot gården år 1886. I det inre har senare en del ändringar gjorts. En grundlig renovering utfördes 1964.

Huset har en stomme av liggande timmer uppförd på stensockel, senare cementerad. Fasaden är klädd med gul hantverksmässigt utförd locklistpanel med knutlådor och profilerade fönsteröverstycken och gröna fönsterluckor. 1940 fick byggnaden en ny portal med en rikt skulpterad ytterdörr av träsnidaren Emil Sandberg, Umeå.

Taket är utfört i schweizerstil, med kraftigt språng buret av profilerade sparrändar. Utbyggnaden från 1886 har en konsolfris i takfoten. Fönstren i botten-våningen har krysspöst med delad nedre ruta. I vindsvåningen är fönstren tätspröjsade, mot gatan med diagonalspröjsar.

Fastigheten Brogård 1 i hörnet av Storgatan och Brogatan i Umeå.

